

Ada Ekonomisi Sempozyumları
“TARIM SEKTÖRÜNÜN K.K.T.C. EKONOMİSİNE KATKISI”

Niyazi G. ATAY (Editör)

ANKARA/2012
EkoAvrasya

“TARIM SEKTÖRÜNÜN K.K.T.C. EKONOMİSİNE KATKISI”

BİLDİRİLER KİTABI

EkoAvrasya Yayın No: 2012/2

ISBN 978-605-87972-3-9

Editör

Niyazi G. ATAY

Teknik Koordinatör

Gökhan BAHÇECİK

Tasarım

Enver AYDIN

Baskı

SATA Reklam Tasarım

Basın Yayın Matbaacılık Org.

Dan. İnş. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.

Arjantin Cad. Halıcı Sok. No: 6/1 GOP / ANKARA

Tel.: +90 (312) 468 72 82 - 83

www.satareklam.com

Birinci Baskı

Basım Adeti: 1.000

Basım Tarihi

Ağustos 2012

EkoAvrasya

Estergon Türk Kültür Merkezi No: 12 Keçiören / ANKARA

Tel: +90 (312) 3589449

iletisim@ekoavrasya.net

www.ekoavrasya.net

“Tarım Sektörünün K.K.T.C. Ekonomisine Katkısı” adlı Sempozyum’da sunulan bildiriler, yazarlarının kişisel görüşlerini yansıtmaktadır. Bu itibarla Avrasya Ekonomik Sosyal İlişkiler Derneği’nin görüşlerini bağlamamaktadır.

© Ağustos 2012, EkoAvrasya Yayınları. Tüm yayın hakları Avrasya Ekonomik Sosyal İlişkiler Derneği aittir. Avrasya Ekonomik Sosyal İlişkiler Derneği’nin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik mekanik ya da fotokopi yoluyla veya başka herhangi bir yöntem ile izinsiz basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak gösterilerek akademik ve basın amaçlı alıntı yapılabilir. Eğitim amaçlı sınırlı çoğaltmalar için izin alınması gerekir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Niyazi G. ATAY5

SUNUŞ

Hikmet EREN7

GENÇLER TARIMA YÖNLENDİRİLMELİDİR

Ahmet YEŞİLADA9

K.K.T.C. EKONOMİSİNİN LOKOMOTİFİ NARENCİYE

Ali ALİOĞLU13

MİLLİ TARIM POLİTİKASI VE SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ali Can KABAĞCI17

TARIMSAL SANAYİ

Ali ÇIRALI21

ÜLKE TARIMI

Ali GÖKSU29

VETERİNER HEKİMLİĞİN EKONOMİ VE SAĞLIK ALANINDAKİ ÖNEMİ

Can ÖZGEN37

AR-GE ÇALIŞMALARININ K.K.T.C. TARIMINA KATKILARI

(K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü)

Ercan AKERZURUMLU41

ARICILIĞIN DÜNYADA VE İNSAN YAŞAMINDAKİ ÖNEMİ

Eriş ÇOBAN45

NARENCİYE’DE KALİTENİN ÖNEMİ

Gökhan SARAÇ51

K.K.T.C’DE NARENCİYE ÜRETİMİ VE NARENCİYE İHRACATINDA

KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Gürsel SEKMEN55

KUZEY KIBRIS ZEYTİNYAĞININ NİTELİKSEL ANALİZİ

(Mevcut durum, yapılması gerekenler ve ekonomik değerlendirme)

İrfan ÇELİK63

K.K.T.C.'DE BİTKİSEL ÜRETİM VE ARAŞTIRMA GEREKSİNİMLERİ Prof. Dr. Kazım ABAK	67
TARIM SEKTÖRÜNÜN K.K.T.C EKONOMİSİNE KATKISI VE HAYVANCILAR BİRLİĞİNİN GÖRÜŞLERİ Vet. Hekim Mustafa NAİMOĞULLARI	75
İNEKLERDE MASTİTİS Dr. Osman ERGENE	79
NARENCİYE ÜRETİMİNDE DEVLET POLİTİKASININ YERİ Sami DAYIOĞLU	85
ÖZELDE NARENCİYE, GENELDE K.K.T.C. TARIMININ PROBLEMLERİNE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ Turgut AKÇIN	89
SEMPOZYUM SONUÇ BİLDİRGESİ.....	93
TARIM SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI LEFKOŞA'DA TARTIŞILDI.....	97

ÖNSÖZ

Niyazi G. ATAY

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği
Dış İlişkiler Koordinatörü

İnsanlık tarihinde, ilk insanın avcılık-toplayıcılık kültüründen, tarım kültürüne geçişi, insanoğlunun en büyük kültürel devrimlerden biri olarak kabul edilmektedir. Tarım faaliyetleri, insan topluluklarının yerleşik hayata geçmesini sağlamış, böylelikle tarihsel süreç içerisinde toplum ve devletler ortaya çıkmıştır. Farklı toplumların yaşadığı toprak ve iklim tipine göre yetiştirdiği bitkisel ürünler ve ürettiği hayvansal ürünler zaman içerisinde toplumların birbirleriyle etkileşmesi neticesinde gelişerek günümüzdeki çeşitlilik ve zenginliği oluşturmuştur.

Sanayi Devrimi'ne kadar toplumların temel ekonomik faaliyetini oluşturan tarımsal faaliyetler, sanayileşme sürecinde insan gücünün tarım arazilerinden fabrikalara geçmesiyle durgunluk dönemine girmiştir. Bununla birlikte sanayi devrimi tarımsal faaliyetlerin de gelişerek sürdürülmesine olanak sağlamıştır. Son yüzyıl içerisinde ise kırsal kesimden büyük şehirlere göç olgusunun ivmelenmesi de tarımsal faaliyetlerin istenilen seviyede yapılmasına engel teşkil etmiştir.

Günümüzde tarımın ve tarımsal gücün tüm devletler için stratejik ve yaşamsal değeri olan önemli bir ekonomik faaliyet olduğu teslim edilmiş ve buna paralel olarak tarımsal araştırma ve üretimin gelişmesi için devletler ciddi politikalar üretmeye başlamıştır. Bu politikaların oluşturulmasında kamu kurumlarının yanı sıra, üretimin merkezinde bulunan üreticilerin oluşturdukları birlikler ve sivil toplum örgütleri ile bilimsel araştırmalara katkıda bulunan yüksek öğrenim kurumlarının büyük katkıları bulunmaktadır.

Bugün dünya üzerinde yaşayan 6,5 milyar insanın yaşamlarını idame ettirebilmesi tarım faaliyetleri neticesinde elde edilen gıdaların tüketimine bağlıdır. Dünya tarihi boyunca insanlığın kırılmasına yol açan büyük kıtlık dönemleri tarımsal üretimin ve bu üretimin devamını sağlayacak doğru politikalar oluşturulmasının önemini bize göstermektedir.

Küçük nüfus ve tarıma uygun topraklara sahip olan Kuzey Kıbrıs'ta tarımsal faaliyetlerin önemli yeri bulunmaktadır. Kıbrıs, Türk toplumunun kendi kendine yeten bir tarım ülkesi olması aynı zamanda gelişmekte olan turizm sektörünün en temel ihtiyacı olan gıda malzemelerinin sağlanması açısından da önem arz etmektedir. Ülkede üniversite öğrenimi görmekte olan ve önemli bir kısmı yabancı öğrencilerden oluşan 40.000'in üstündeki nüfus ile Bafra Turizm Merkezi başta olmak üzere ülkenin çeşitli noktalarındaki çok sayıda beş yıldızlı otelde konaklayan turistin yiyecek ihtiyacının karşılanması bile başlı başına büyük bir ekonomik sektörün oluşmasına yeterlidir. Kaldı ki; narenciye çeşitleri, zeytin, nar ve enginar gibi ürünlerin Türkiye ve üçüncü ülkelere ihracatı da ülke ekonomisine hatırı sayılır bir katkı sağlamaktadır ve sahip olduğu ihracat potansiyelini her geçen gün artırmaktadır.

Bu çerçevede, Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği olarak Kuzey Kıbrıs'a yönelik olarak gerçekleştirdiğimiz çalışmalar kapsamında başlattığımız "Ada Ekonomisi Sempozyumları" serisinin ilkini tarım sektörü üzerinde düzenlemenin isabetli olduğu fikrinden hareketle 18 Kasım 2011 tarihinde "Ada Ekonomisi Sempozyumları: "Tarım Sektörünün K.K.T.C. Ekonomisine Katkısı" başlıklı bir etkinlik gerçekleştirdik. Ulusal düzeyde gerçekleştirilen sempozyum kapsamında K.K.T.C.'deki tarım ve hayvancılık sektörü ile ilgili güncel durumun tespit edilmesi ve K.K.T.C. ekonomisine katkısının teorik ve pratik düzeyde ortaya konulması amaçlanmıştır. Bilginin yayılması ve kamuoyunun çeşitli alanlarda bilinçlendirilmesi ilkesi doğrultusunda bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri ile ilgili güncel gelişmelerin Kuzey Kıbrıs ve Türkiye kamuoyu ile paylaşılması ana hedef olarak çizilmiştir.

Kuzey Kıbrıs'ta tarım sektöründe faaliyet gösteren; devlet kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri ile üretici birliklerinin katılımıyla tamamlanan sempozyumun gelişmekte olan K.K.T.C. ekonomisinin tarım ve hayvancılık sektörüne yapıcı, yön verici ve vizyon geliştirici bir etki yapması ve bu sempozyumun, daha sonra gerçekleşecek özel kapsamlı uluslararası etkinlikler için alt yapı oluşturması hepimizin beklentisini oluşturmaktadır.

Bu bağlamda Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği ekibi olarak, sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen herkese ve katılımcı tüm kurum ve kuruluşlara teşekkürü bir borç biliriz.

SUNUŞ

Hikmet EREN

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı

Türkiye' den Kuzey Kıbrıs' a 2014 yılında suyun getirilmesi hedefleniyor. Bu konudaki çalışmalar hızlı biçimde sürdürülmektedir. Adaya suyun gelmesi ile birlikte Kuzey Kıbrıs' ta tarım ve hayvancılığın canlanacağı, buna bağlı olarak da tarıma dayalı ekonomide olumlu gelişmeler olacağı hesaplanmaktadır. Daha önce hayvancılık başta olmak üzere, tarımda ihracatçı konumda olan K.K.T.C.' nin bugün bu konularda ithalatçı durumuna düşmüş olması da ekonomide yaralar açmaktadır.

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği olarak, K.K.T.C. tarımını ve tarımdaki geleceğini önemsiyoruz. Topraklarının yüzde 57' si tarım alanı olan K.K.T.C.' ye suyun gelmesi ile birlikte başlatılacak olan çalışmalar hedefine ulaştığında, hiç kuşkusuz ekonomik alanda kendisine yetecek, hatta aşacak kapasiteye de kavuşmuş olacaktır. Konuya bu açıdan yaklaştığımızda, tarım sektörünün ekonomi için önemi de ortaya çıkmış olacaktır.

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği, K.K.T.C.' deki bu potansiyeli görmüş, "Ada Ekonomisi Sempozyumları" adı altında bir dizi toplantı ile özellikle tarım sektöründe ada ekonomisine yansiyacak çalışmaların hedefine ulaşması yolunda adımlar atmaya başlamıştır. Bundan sonraki çalışmaların da hedefine ulaşacağı görüşünde olduğumuzun altını çizelim. Çünkü bu çalışmalar ileride daha kapsamlı olarak uluslararası alanda yapılması hedeflenen toplantılar için de bir altyapı oluşturması açısından değer taşımaktadır.

Ulusal düzeyde gerçekleştirdiğimiz bu sempozyum kapsamında K.K.T.C.'deki tarım ve hayvancılık sektörü ile ilgili güncel durumun tespit edilmesi ve K.K.T.C. ekonomisine katkısının teorik ve pratik düzeyde ortaya konulması amaçlanmıştır. Bilginin yayılması ve kamuoyunun çeşitli alanlarda bilinçlendirilmesi çerçevesinde bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri ile ilgili güncel gelişmelerin kamuoyu ile paylaşılması amaçlanmaktadır. Tarım sektöründe faaliyet göstermekte olan kuruluşların hâlihazırda yürütmekte oldukları güncel faaliyetleri ortaya koyarak 2011 yılı için bir durum tespiti yapılmasına katkı sağlamaları hedeflenmektedir. Sempozyumun, gelişmekte olan K.K.T.C. ekonomisinin tarım sektörüne yapıcı, yön verici ve vizyon geliştirici bir etki yapması ana gaye olarak görülmektedir.

K.K.T.C.'de her yıl "Tarım Fuarı" açılmaktadır. Lefkoşa'da Atatürk Kültür Park ve Fuar Alanı'nda bu yıl beşincisi düzenlenen fuarın büyük ilgi görmesi, K.K.T.C. halkının tarımdan kopmadığını, kopamayacağını ortaya koyması bakımından önemlidir. Bir tarım adası olan Kıbrıs'ta K.K.T.C. halkının tarımı yeniden ayağa kaldıracak kapasitede olduğunu görmekteyiz.

Ülkede tarım sektörünün pazar ve teknolojiye ciddi biçimde bir ihtiyacı olduğunu unutmamız gerekmektedir. Pazarlama işinin de hangi koşullarda nasıl yapılacağına iyi hesaplanması önem arz etmektedir. Bu tür toplantı ve sempozyumlarda uluslararası pazarlara çıkış yollarının da gündeme getirilmesi, tartışılması ve sonuçlandırılması gerekmektedir.

Tarımsal alanda faaliyet gösteren kesimlerin sürdürülebilir ekonomik kazanımlar elde edebilmeleri için teknolojiye, desteğe ve ek ödemelere de ihtiyacı olacaktır. Öncelikle bunların da sağlanması gerekiyor. Teknolojik donanımlı üretim modellerinin devreye girmesi ile hem kaliteli, hem de yüksek oranda ürün elde edilmesini sağlamak için bir çalışma başlatılmalıdır.

K.K.T.C. toprakları kirlenmemiş, suni gübrelere yorulmamış topraklardır. Yapılan üretimlerin organik olması açısından da önemlidir. Burada yapılacak olan tarımsal üretimin bundan sonra da organik olarak üretilmesi mutlaka hedeflenmelidir. Sanaî alanında gelişmiş olan ülkeler bile bugün organik tarıma yönelmiş, bu alanda yatırımlara hız vermiş bulunuyorlar. Bu açıdan K.K.T.C.'deki tarımsal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi sürecinin devam etmesini ummaktayız.

Bundan sonraki süreçte Ada Ekonomisi Sempozyum serisini turizm, bankacılık gibi ekonominin itici sektörleri ile devam ettirmeyi planlıyor bu kapsamda tüm ilgililerin destek ve teşvikini bekliyoruz.

Bu programın hazırlanmasında emeği geçen ekip arkadaşlarıma ve yoğun iş temposuna rağmen davetimize icabet ederek bizleri yalnız bırakmayan K.K.T.C. Başbakanı sayın İrsen KÜÇÜK, K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanı sayın Ali Çetin AMCAOĞLU ve Tarım Sektörünün değerli temsilcilerine teşekkürü bir borç biliyorum.

GENÇLER TARIMA YÖNLENDİRİLMELİDİR

Ahmet YEŞİLADA

Patates Üreticileri Birliği Başkanı

Patates, halkımızın en önemli tüketim maddelerinden birisi olması yanında, ayrıca ülkemizin en önemli ihraç ürünlerinden de birisidir. Kıbrıs patatesi bir marka olup, dünyaca da ünlüdür. İç piyasada halkımız ayda 800 ton civarında patates tüketmekte olup, iç tüketim fazlası üretilen patateslerimiz de ihraç edilmektedir.

Ülkemiz, ilkbahar ve sonbahar olmak üzere yılda iki defa patates üretimi yapabildiği ender ülkelerden birisidir. Ülkemizdeki, patates ekim alanlarımızın tümü kırmızı toprak olup, patates üretimine en uygun arazilerdir. Bu arazilerdeki üretim kapasitemiz 40.000 ton civarındadır. Pazar bulunabildiği takdirde bu rakama ulaşabilmek için gerek üretici sayısı, altyapı, sulama sistemi ve araç gereç olarak, gerekse merkezi paketleme tesisi olarak yeterli kapasite mevcuttur. Ayrıca ülkemizdeki soğuk hava depoları da yeterli kapasitede olup, son yıllarda üreticilerimizin yeni yaptıkları, soğuk hava depoları ihtiyacımızı karşılayacak düzeydedir.

1994 yılına kadar ülkemizden özellikle İngiltere'ye 25.000 tonlara varan miktarlarda patates ihraç edilmekte idi. Fakat 1994' de Avrupa Birliği Adalet Divanı kararı ile ülkemize uygulanan ambargolar nedeni ile patates ihracatı tamamen durmuş ve yalnız iç piyasa ihtiyacı kadar üretir duruma düşürülmüştür. 1994' de Avrupa Birliği Adalet Divanı ile ülkemize uygulanan ambargo öncesi üretici sayımız 1.000 civarında iken ambargodan sonra üretici sayımız 400'e kadar düşmüştür. Halen, takriben 500 civarında üretici patates üretimi yapmakta olup, takriben ilkbahar üretiminde

10000 ton ve sonbahar üretiminde ise yine 10.000 ton civarında patates üretilmektedir. Bu üretilen 20.000 ton patatesin yarısı içte tüketilmekte yarısı da ihraç edilmektedir. Daha sonraki yıllarda muhtelif ülkelere yapılmaya çalışılan ihracatlar, söz konusu Avrupa Birliği Adalet Divanı kararı nedeni ile engellenmiş ve patates ihracatımız sekteye uğramıştır. Avrupa Birliği, tarafından teşvik edilen "Yeşilhat Tüzüğüne" göre; Rum tarafına patates ihracatı yapılması ise pratikte yapılabilirlikten yoksun oluşu ve Rumların bizden patates almak istememeleri nedeni ile yapılamamıştır. Muhtelif tarihlerde bin bir zorlukla Rum tarafına "Yeşilhat Tüzüğü" çerçevesinde yapılan ihracatlar da fiyasko ile neticelenmiş ve birçok üreticimizin vermiş oldukları ürün bedellerini bile hâlâ alabilmiş değillerdir.

İhracatımız, son yıllarda yalnız Anavatan Türkiye'ye yapılabilmekte olup, üçüncü ülkelerde, az miktarda ihracat yapılmaya çalışılmaktadır.

Geçen yıl, Türkiye'ye yapılan patates ihracatında sorunlar yaşanmış ve üreticilerimiz büyük maddi kayıplara uğramıştır.

Özellikle, Türkiye'ye yapılan ihracatta tahlillerin burada yapılmaması ve tahlillerin Türkiye'de yapılarak, sorun çıktığı taktirde patatesin tekrar Kıbrıs'a geri gönderilmesi üreticimizi sıkıntılara sokmuştur.

Tarım Bakanlığı yetkilileri bu sorunun bugünlerde giderildiğini söylemekte olup bunun giderilip giderilmediği önümüzdeki günlerde görülecektir.

Ülkemiz bir Ada ülkesi olup, ortalama yağış miktarları yeraltı su kaynaklarımızı beslemekte yetersiz olduğundan yeraltı sularımız devamlı azalmakta ve maliyetlerimizin artmasına neden olmaktadır.

Türkiye'den, umutla gelmesini beklediğimiz suyun, üreticilerimizin yüzünü güldüreceği ve özellikle Rum komşularımız karşısında rekabet gücümüzü artıracacağı aşıkardır.

Tarımın en büyük sıkıntısı devlet bütçesinden tarıma ayrılan bütçenin yetersizliğinden kaynaklanmakta olup, bu durum üreticilerin gerektiği gibi desteklenememesine sebep olmaktadır.

Yanlış uygulamalar nedeni ile gençler tarımla uğraşmaktan kaçınmakta olup, devlet daireleri istihdam konusunda ki cazibesini korumakta, herkes devletten iş beklemektedir. Bunların önüne geçebilmek ve özellikle gençleri tarıma yönlendirmek için üreticiler desteklenmeli, üretimin artırılarak ve ucuzlatılarak ihracata özendirilmesi, herkesin emeğinin karşılığını alarak çocuklarının tarımda istihdamı sağlanmalıdır. Bu topraklarda kökleşmenin ve sahiplenmemizin başka yolu yoktur. Bugün, bu

adada varsak; nedeni atalarımızın bu topraklara sahip çıkmasıdır. Üretmeyen toplumlar başkalarının kölesi olmaya ve yok olmaya mahkumdur. Atatürk'ün "Çalışmadan, öğrenmeden, yorulmadan rahat yaşamının yollarını alışkanlık haline getirmiş toplumlar evvela haysiyetlerini, sonra hürriyetlerini ve daha sonra da istikbâllerini kaybetmeye mahkumdur" sözlerinin önemini burada belirtmek gerekmektedir. Diğer sorunlarımıza gelince;

- Ülkemizde enerji fiyatlarının yüksek oluşu ve sık sık zamlanması, üreticilerimizi sıkıntıya sokmakta ve maliyetlerimizin yükselmesine sebebiyet vermektedir.
- Ülkemizde, en kaliteli patates üretilirken ve bizler bunu satamama sıkıntısı yaşarken, ülkemize patates, parmak patates ve çips ithalatının serbest bırakılması ve fonların kaldırılmasının, nedenini anlayabilmiş değiliz. Bizler bu ürünlerde, kaldırılan fonların yerine, tekrar ithalatı caydıracak oranda fonların konmasını talep etmekteyiz. Bütün dünya ülkeleri, kendi üreticilerini birçok yöntem ile destekler ve ihracatı teşvik ederken, bizim ülkemizde kendi üreticisini korumasız bırakmanın anlaşılır bir tarafı yoktur.

Üreticilerimize, verilmekte olan mazot desteğinin güncellenerek diğer ülkelerde olduğu gibi renkli mazot olarak üreticilerimizin ihtiyacı olduğu zaman verilmesi gerekmektedir. Ayrıca üreticilerimizin özellikle sulamada ve soğuk hava depolarında kullanmakta oldukları elektrik fiyatının çok yüksek oluşu maliyetlerimizi artırmakta ve ürünlerimizin pahalıya mâl olmasına neden olduğu için de, ihracatta rekabet şansımızı azaltmaktadır.

Üreticilerimizin girdilerinin ucuzlatılarak patates üretiminin "Doğrudan Gelir Desteği" kapsamına alınması ve üreticilere zamanında ödeme yapılması gerekmektedir.

- Toprak Ürünleri Kurumu, üreticilerin menfaatini koruyarak ihracatta toparlayıcı ve birleştirici olmalı, özellikle ihracat edilecek patatese ihracatta gerekli olan gerek pestisit gerekse nematot tahlilleri masraflarını kurallara uygun ve standart şekilde paketleme masraflarını ihracatı teşvik gayesi ile üstlenmelidir. Bu yapıldığı taktirde ihracat esnasında çıkan muhtemel sorunlarında önüne geçilmiş olunacaktır.
 - Genel Tarım Sigorta Fonu kapsamının genişletilerek üreticilerimizin tabii afetten uğradıkları zarar ziyanlarının zamanında ödenmesi ve üreticilerin ödenmeyen geriye dönük zarar ziyanların erken bir tarihte ödenmesinin sağlanması.
 - Rum tarafında, tohumluk patates ithalatına kesinlikle izin verilmemesi,
 - Üreticilerimizin Rum tarafı ile avantajı ise;
- a) Bizdeki, işgücü yönünden onlara göre daha avantajlıyız
 - b) Üreticilerimizin bilgi, tecrübe ve becerileri onlarla aynı seviyede
 - c) Türkiye'den gelecek su bizi onlardan daha avantajlı duruma getirecektir.

- d) Bizim yanımızda 70 milyonluk Anavatanımız vardır. Bize, patates ihracatımızda gerekli destek verildiği takdirde ve Türkiye ile serbest ticaret imkanı sağladığı takdirde Rum tarafından çok daha avantajlı duruma gelebiliriz.
- e) Yeni yeni başlayan sıfır faizli krediler ve hibe programlarının, üreticilerimize faydalı olacağı kesindir.
- Dezavantajlı olduğumuz noktalara gelince;
- a) Paketleme konularında bizden daha modern tesislere sahiptirler, ayrıca Avrupa ülkelerine direk gemi seferleri olduğundan maliyetleri düşmekte daha uygun fiyata Avrupa'ya mal satabilmektedirler.
- b) Ulaşım yönünden gerek ithalat gerekse ihracatta biz onlara göre çok daha pahalıya mal etmekteyiz.
- c) Onları dünya tanımakta, serbest ticaret yapabilmekte, bizlerse tanınmamış ve ambargolar altındayız. Ve bunun her zaman sıkıntısını çekmekteyiz.
- d) Özellikle tohumluk patates ithalatında %20 civarında bize daha pahalıya mal olmakta olup, bizim dezavantajımızdır.
- e) Rum tarafı tarımda kullanılan mazotu üreticilere renklendirerek vergisiz vermektedir.
- f) Ayrıca tarımda kullanılan araç gereç ve makineleri üreticilere % 60' lara varan hibe ile desteklemektedir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen üreticilerimiz, üretimlerine canla başla devam etmektedir. Üreticilerimizin ürettiklerini değerinde satabildikleri oranda başarı sağlayacağına inanıyoruz.

K.K.T.C. EKONOMİSİNİN LOKOMOTİFİ NARENÇİYE

■ Ali ALİOĞLU

Kıbrıs Türk Narenciye Üreticileri Birliği Başkanı

Kıbrıs Türk Narenciye Üreticileri Birliği (KTNÜB) 1976'da kurulmuş, narenciye üreticisinin ekonomik, sosyal, kültürel, eğitsel ve mesleki yönden kalkınması için çaba göstermeyi esas alan bir birliktir. Bunun yanında üretimi en iyi şekilde geliştirmek için her türlü faaliyette bulunmak, elde edilen üründe iç ve dış pazarlarda değerlendirilmesini sağlamak öncelikli hedefleridir. Ayrıca, narenciye sektörü ile ilgili olarak Ada dışındaki mesleki araştırma kurum ve kuruluşlar ile devamlı dayanışma içerisinde olmak KTNÜB'ün ana ilkesidir.

Güzelyurt bölgesindeki narenciye üreticileri toprağın değerini betonlaştırmakla değil mevcut suyu en ekonomik şekilde kullanarak narenciye bahçelerini yaşatmak suretiyle korumaktadır. Bu nedenle narenciyeye dört elle sarılmakta ve ürettiği narenciyenin değerlendirilmesini ve gelir sağlamasını istemektedir.

Narenciyenin özelde Güzelyurt genelinde ise ülke ekonomisine büyük bir katma değer sağladığını bilmekteyiz. Ekonomistler ekonomi sayfalarında narenciyenin ihracatta her zaman birinci sırada olduğunu ve ülkenin ihracatında lokomotif görevini üstlendiğini dile getirmektedirler.

Narenciyenin ülke ekonomisine katma değer olarak yansıması 107.500 milyon TL'dir. Bu miktarın 90 milyon TL'si ihracattan gelen katkı, 15 milyon TL'si iç piyasadan elde ettiğimiz katkı, 2, 5 milyon TL'si de sanayi tipi usareden elde ettiğimiz katkıdır.

2010-2011 sezonunda narenciyeden elde edilen rekolte 131.820 tondur. Bu üretim miktarının 15.000 tonu iç piyasada değerini bulurken, 116.820 ton ise dış piyasada değerlendirilmek üzere işlenmiş ürün olarak sunulmaktadır. İşletmelerimizde değerlendirilen bu ürünün % 87, 31'ini üçüncü dünya ülkeleri ve Türkiye iç piyasasına ihracat olarak göndermekteyiz.

Narenciye bahçelerinin yoğunlukta olduğu Güzelyurt bölgesinde ve ülkemizin diğer bölgelerinde yaşayan üreticilerimizle birlikte KTNÜB bünyesinde 2.850 üretici bulunmaktadır. Bu üreticilerimiz toplamda 35.000 dönüm narenciye bahçesinde üretim yapmaktadırlar.

Güzelyurt ve bölgesinde yapılan bu tarımsal faaliyetten 2.850 üreticinin yanı sıra yan sektörler faydalanmakta, dolayısıyla narenciye sektörü gerçekte 30.000 insanın geçim kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası her ne kadar ekonominin yapısı son 30 yılda tarımdan turizm, inşaat ve sanayi sektörlerine kaymış olsa da, bu durum ihracatta narenciyenin birinci sırada olmasını etkilememiştir. Bu da bize narenciye üretimi ile uğraşan insanların bu sektöre ne kadar önem verdiğini göstermektedir ve ayrıca ülkemiz ekonomisine büyük bir döviz girdisine sahip olan narenciye ihracatında da belkemiği konumunu devam ettirerek ilk sıradaki yerini korumaktadır. Narenciye, özelde Güzelyurt genelde ülkeye katma değer olarak dağılımı çok önemli olan tarımsal bir sektördür.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 2012 yılı bütçesinin % 2.87' si gibi bütçenin küçük bir payını genel ülke tarımına hibe olarak ayırmıştır. Dünyada tüm ülkeler tarıma ayırdıkları bütçeleri artırırken bizim ülkemizde bu bütçe azalmaktadır. Bu tablo, üreticinin çok bilinçli bir şekilde ülkesine katma değer yaratmaya çalıştığını gösterirken, hükümet ise uygulamaları ile bunun farkında olmadığını ya da tarımı gözden çıkardığını düşündürmektedir. Narenciyenin, ihracatta hem dünyada, hem de ülkemizde birinci sırada olması üreticinin ne kadar başarılı olduğunu ve üretimine verdiği değeri göstermektedir.

Kıbrıs Türk Narenciye Üreticiler Birliği uzun yıllara dayanan birikimi ve uzman kadroları ile yapmış olduğu projeleri hükümet nezdindeki yetkililer ile görüşüp istişare etmiş, ancak buna rağmen onlara sunulan seçenekler bir türlü hayata geçirilmemiştir. Bu projeler hayata geçirilmiş olsa idi, bugün izlenebilir narenciyeci ve iç piyasa tüketimini arttıracak izlenebilir tüketici yaratılabilirdi. Bu da ülke ekonomisine olan katma değeri arttıracaktı. Bu bağlamda; izlenebilir tüketiciyi yetkililerin bilinçlendirme programları, reklam kampanyaları ile ülke genelinde vereceği bilinçlendirme seminerleri, basın ve medya yolu ile de tüketiciye ulaşarak bu sorun çözülebilirdi.

Ayrıca, ülkemizin ada ülkesi olması nedeni ile hükümetin turizm sektörüne yönelik yerli ürünlerimizin tanıtımı ve kullanımı ile yapılacak olan çalışmalar sonucunda

iç piyasa tüketimini arttıracak ve ülke ekonomisine de katma değer sağlayacaktı. Mevcut hükümetler bu projeleri hayata geçirdiği takdirde izlenebilir tüketiciye narenciyenin önemini ve faydalarını aktararak bilinçlendirdiği zaman narenciyedeki tüketim artacağı gibi eş zamanlı izlenebilir üreticiyi de bu yönde teşvik ederek, kalite ve rekoltenin artmasını sağlayacaktır.

Bununla birlikte iç piyasada yılda 12 ay narenciye ürününün bulunabilmesi ve tüketicinin talebine karşılık verebilmemiz için biz narenciye üretici birlikleri ve Tarım Bakanlığı nezdinde yapılacak olan planlı üretime geçme ve narenciye envanterimizin tam olarak çıkarılması çalışmaları üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir. Zirai ilaç kalıntısı problemine son vermek, tarımsal analiz laboratuvarı kurulması, uzun vadede narenciye üretimi ile ilgili proje çalışması yapılmalıdır. Bu proje kapsamında tüketiciye her dönemde cevap verebilmek için erkenci - orta - geçici narenciye cinslerinin yetiştirilmesi, böylelikle bu ürünlerin piyasaya sürülmesi ve tüketicinin talebine karşılık verilmesi durumunda, ürün rekoltemiz ile kaliteyi de artacaktır. İç piyasada narenciye tüketiminin talebine karşılık narenciye türlerinin bulunup pazarlara sunulması için büyük kapasitede soğutucu tesislerinin olması gerekmektedir. Soğutucu tesislerde saklanan narenciye türleri günü geldiğinde ihtiyaca göre soğuk hava depolarından çıkarılıp iç piyasada rahatlıkla tüketilebilir. Bu sayede hem üretici hem de ülke ekonomisi daha kârlı duruma gelir.

Narenciye yetiştiriciliğinde hasat süresinin uzun olması ülke ekonomisine faydalı olduğu gibi üretici giderlerini azaltmada ve gelirini de arttırmada rol üstlenecektir.

MİLLİ TARIM POLİTİKASI VE SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ali Can KABAKÇI

Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği Genel Başkanı

Tarım sektörü Kuzey Kıbrıs'ın milli gelirinde en büyük paya sahiptir. Üretimde ve ihracattaki önemi nedeni ile de tarım sektörü ülkemizin sosyo-ekonomik yapısında çok önemli bir konumda bulunmaktadır.

Çalışan nüfuzumuzun % 17'si tarım sektöründe istihdam edilmekte, ihracatımızın % 40'ına yakın bir kısmı tarım ürünlerinden oluşmaktadır. Ayrıca kırsal alanın sosyo-ekonomik kalkınma problemlerinin çözümünde rol oynayan tarım ve hayvancılık sektörü aynı zamanda yeni istihdam yaratma, sanayi ve hizmetler sektörüne girdi sağlama, bölgeler ve sosyal kesimler arası gelişme farklılıklarını giderme, milli geliri artırma ve kalkınmanın istikrarlı gerçekleşmesini sağlamak gibi önemli ekonomik fonksiyonlar üstlenmiş bulunmaktadır.

Dolayısı ile bizler, ülkedeki huzurun ancak geleceğine güvenle bakabilen bir köylü kesimi ile devamlı olacağına inanıyoruz. Yıllardan sonra 7-8 yıldır tarımda uygulanmaya konan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) uygulaması bizlerin ve çiftçilerimizin desteğini almış bulunuyor. Yalnız uygulama safhasında çıkan olumsuzluklar için de belirli bir hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir. Özellikle artan arazi kiralari için belirli düzenlemeler Doğrudan Gelir Desteği mevzuatı içerisinde mutlaka hayata geçirilmeli ve kira bedellerinin artışı önlenmelidir.

Bunun yanı sıra ise tarımsal ürünlerin mamül hale dönüştürülmesine ve ihracatına verilen teşviklerin DGD kapsamı içerisinde mütalâa edilmesi kabul edilemez. Sanayi ve ticarete verilen teşviklerin tarımsal üretimde kullanılan teşviklerle karıştırılmaması gerekmektedir.

Tarım dünyadaki en eski uğraş dalıdır. Gelecekte de en önemli uğraş dalı olacağından kimsenin şüphesi yoktur. Çünkü her gün çoğalan dünya nüfusu, yaşantısını idame ettirebilmek için tarımsal üretime muhtaçtır.

Birçok ülke bugün tarımsal üretimi, stratejik sektör diye sınıflandırabilmektedir. Nitekim bugün genetik teknoloji dünyamızda en önemli bilim dalını oluşturmaktadır.

Ülkemiz açısından olaya baktığımız zaman ise şunları görmekteyiz. Akdeniz havzasının bugün 800 milyon olan nüfusu çok kısa bir zaman içerisinde 1 milyar 250 milyona ulaşacak (bu hesaplamalar 2015 yılına göre yapılmıştır). Tek bir örnek vermek gerekirse şu an dahi yalnız Ortadoğu'nun 17. 5 milyon ton yıllık et açığı bulunmaktadır.

Dolayısı ile yalnız bu örnek dahi konumuz itibarı ile üretmeye, kesintisiz üretime mecbur olduğumuzu ortaya koymaktadır. Kaldı ki bugün ambargolarla geriletilmek istenen, üretimden kopartılmak istenen bir ülke konumundayız.

Dolayısı ile madde madde sorunlarımızı ele alacak olursak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarımında bizlere göre öncelikli olarak yapılması gerekenler şunlardır.

1. Tüm Akdeniz ülkeleri ile sıkı işbirliği çerçevesinde üretim tarihlerini planlamamız gerekmektedir.
2. Suyun kıt olduğu ülkemizde mutlaka Tarım Bakanlığı bünyesinde bir Su Kurulu oluşturulmalıdır.
3. Damla sulama, seracılık ve balıkçılık özendirilmeli.
4. Tarımsal arazilerin belirlenmesi, (bu çalışma yapılmıştır) ve tarım dışı kullanımı yasa ile durdurulmalıdır.
5. Ülkemizde afet haline gelen toprak erozyonu projelerle ve belirli teşviklerle çiftçilerimizin katılımı da sağlanarak hayata geçirilmeli.
6. Ülkemizde büyük çoğunluğu teşkil eden küçük tarımsal işletmeler derhal ekonomik olarak kendine yeterli bir işletme haline dönüştürülmeli ve şu an devasa boyuttaki tarımsal işletmelerin tekelleşme çalışmaları engellenmeli.
7. Tahıl üretimi mutlaka artırılmalı teşvik edilmeli çünkü hayvancılığımızın yegâne sigortası bu üretim dalıdır.
8. Anayollarımız ve arazi yollarımız derhal tarım araçlarının rahat hareket edebileceği bir düzenlemeye kavuşturulmalıdır.
9. Haspolat bölgemizdeki atık su tesislerindeki su, sulu tarıma kanalize edilmeli ve hayvancımıza sulu ziraat imkânı tanınmalıdır.

10. Sınır kapılarının açılması nedeni ile hayvancılığımızın mutlaka ucuz yem ve arpa ile desteklenmesi ve hayvansal üretim yapan çiftçimizin güney komşularımızla rekabet etme şansını yakalaması gerekmektedir.
11. Bitkisel üretimin kaliteye önem verilerek artırılması gerekmektedir.
12. Tarım arazilerini artırma imkanı çok kısıtlı olduğuna göre, verimi artırıcı girdilerin kullanımına ve tarımsal teknolojinin geliştirilmesine önem verilmeli. K.T.Ç.B. Ticaret ve Tarımsal Danışmanlık Ltd.'ye sermaye akışının sağlanması ve bu işletmenin ülkede denge unsuru olabilecek bir yapıya kavuşturulması sağlanmalı. Üreticilerimizin ihtiyacı olan girdileri tedarik etmesi mutlaka gerçekleştirilmeli.
13. Yüksek verimli, kaliteli, hastalık ve zararlılara dayanıklı tohumluk, fide ve fidanların ihtiyacı karşılayacak miktarda üretimi yapılmalı ve bunlar çiftçilere teşvik edici bir fiyatla verilmeli.
14. Gen Merkezi oluşturularak ülkemizde kendi kendine yetişen yemlik otların ıslah çalışmaları süratle başlatılmalı.
15. Ürün fiyatları belirlenirken ülke gerçekleri mutlaka dikkate alınmalı, fiyat farkı doğacaksa mutlaka D.G.D. ile desteklenmelidir.
16. Gübre kullanımının toprak tahlillerine göre yapılması mutlak süratle sağlanmalı.
17. Modern teknolojinin uygulanabilmesi için tarımsal işletmelerin uygun makine almaya teşviki sağlanmalı. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Projelerini bizler yalnız reklam amaçlı görüyoruz dolayısı ile gerçek projelerin hükümetlerimiz tarafından tüm çiftçimize hitap edecek şekilde yapılmasını beklemekteyiz.
18. Uygulamaya dönük araştırma sonuçlarının tarımsal teknoloji olarak çiftçilere ulaştırılabilmesi için eğitim-yayım faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği'nin bu faaliyetler içerisinde aktif rol alması sağlanmalıdır.
19. Sözleşmeli damızlık hayvan yetiştiriciliği mutlaka uygulamaya konmalıdır.
20. Organik tarım mutlaka belirli ürünler üzerinde yoğunlaşarak uygulamaya konmalı. Pazar arayışı sürekli olmalıdır.
21. Balıkçılığımızın gelirini artırmak için Tarım Bakanlığı bünyesinde mutlaka ayrı bir su ürünleri birimi oluşturulmalı, kültür balıkçılığı mutlaka çevreci örgütler ile mutabakat içinde teşvik edilmelidir.
22. Tarımsal girdilerde ödenen K.D.V. çiftçimize geri dönmüyor, dolayısı ile tarımsal üretimdeki K.D.V. kaldırılmalıdır.
23. Tarıma dayalı sanayi yatırımlarına daha fazla destek sağlanmalıdır.
24. Bakanlıklar arası tarımsal koordinasyon kurulu oluşturulmalıdır.
25. Projeli kredilerde proje teminat olarak kabul edilmelidir.
26. Yıllar itibarı ile yüksek faizlerle borç batağına sürüklenen çiftçilerin yeni baştan düzenlenen ödeme planları ile sorunları mutlaka çözümlenmelidir.
27. Üreticilerin ekim ve hasat dönemi paraya ihtiyaçları fazladır. Bu dönemlerde düşük faizli kısa vadeli kredi imkanları yaratılmalıdır.
28. Soğuk süt zinciri projesi tamamlanmalı ve sıcak yaz günlerindeki süt bozulmaları mutlaka asgariye indirilmelidir.

29. Çiftçilerin Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği'ne bağlılığını artırmak için çiftçi belgesi sisteme yasal geçerlilik kazandırılmalıdır.
30. Devlet Üretme Çiftlikleri damızlık ve tohumluk üretici kuruluşlara dönüştürülmeli uygulamaları Türk çiftçisine örnek ve eğitici olmalıdır.
31. Kuzey Kıbrıs'ta 150.000 dönüm bozuk orman arazisi belirli şartlarla Türk çiftçisine uzun vadeli (30 - 40 yıl) kiralanmalı ve ekonomik değeri olan ağaçlarla bu araziler ağaçlandırılıp teşvik edilmelidir. Örneğin: Badem, Antep, zeytin ...
32. Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği tarafından uygulamaya konan Hava Modifikasyonu (weather modification) Projesi hükümet tarafından en üst düzeyde desteklenmelidir.
33. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarım Şurası her iki yılda bir yapılmalıdır.
34. Anayasamız gereği (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası madde 63) kooperatifçiliğimiz demokratik ilkeler doğrultusunda yeniden yapılmalı ve siyasi işgalden kurtulmalıdır.
35. Tarım Bakanlığı'nda istihdam edilmiş olan iki ziraat mühendisinin proje üretmek ve bölgesel tarımsal verileri toplamak, hazırlamak üzere K.T.Ç.B'de görevlendirilmesi sağlanmalıdır.

Tarım politikaları mutlaka Milli Tarım politikası olarak benimsenmelidir. Sonuç olarak Kıbrıs Türk Köylüsünün köyünde, bu vatan toprakları üzerinde insanca yaşayabilmesi için yukarıda üzerinde durduğumuz temel tarımsal konu başlıklarımızın dikkate alınacağı inancı ile Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği ile yapılacak her türlü projeye katkı sağlamaya hazır olduğumuzu belirtir, yukarıda belirtmiş olduğumuz görüşlerin temelinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarımına, genelde ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti insanına ve ekonomisine büyük katkı sağlayacağı inancı içerisindeyiz.

TARIMSAL SANAYİ

Ali ÇIRALI

Kıbrıs Türk Sanayi Odası Başkanı

Değerli akademisyenler, bürokratlar ve işadamları,

Sözlerime sempozyumu düzenleyen Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği'ne teşekkür etmekle başlamak istiyorum. Umuyorum ki bu sempozyum ile beraber ülkemizde tarım sektörünün yarattığı katma değer daha iyi anlaşılacak, gerekli politikaların oluşmasına katkı sağlanacaktır.

Birçok ülkede olduğu gibi tarım ürünlerine dayalı sanayi üretimi ülkemizde de çok önemli bir sektördür. Sanayi Odasının üye yapısına bakıldığında üyelerimizin yaklaşık %30'unun Tarımsal Sanayi-Gıda Sektöründe faaliyet gösterdiğine tanık olmaktadır.

Ancak ülkemizde tarımsal sanayi dendiğinde iki ayırım yapılması gerektiğine inanmaktayız. Bunlardan birincisi hammaddesini ülke içerisinden karşılayan alt sektörler, diğeri ise hammaddesini ithal eden alt sektörlerdir.

Yerli tarımsal hammadde kullanan ve katma değeri görece daha yüksek olan sanayi sektörlerini şöyle sıralayabiliriz;

1. **Et Sektörü:** Ülkemizde et ürünleri imalatı yapan, dünya ile rekabet edebilecek birçok sanayi tesisi bulunmaktadır. Küçükbaş ve Büyükbaş etlerin işlenmesiy-

ile ilgili olarak ülkemize özgü şeftali, Samarella, Bumbar gibi ürünlerin gerek turistlere tanıtılması, gerekse dünya pazarlarında yer alması gerekmektedir. Ancak özellikle et ürünleri ihracatında dünyadaki ağır regülasyonlar ve korumalar, ayrıca Türkiye'nin et ithalatı ile ilgili mevzuatı, bu sektörün önündeki engellerden biridir. Bu bağlamda umuyorum ki anavatan Türkiye, et ürünleri ile ilgili mevzuatını en azından K.K.T.C. için süt ürünlerindeki uygulamalara benzer bir şekilde değiştirecektir.

Aynı şekilde ülkemizde önemli yatırım yapılarak kurulan devekuşu çiftliğinin de ekonomiye kazandırılması ve yatırımların artması için, anavatan Türkiye'nin mevzuatının K.K.T.C. için normalleşmesi gerekmektedir. K.K.T.C.'de üretilen devekuşu derisinin, yumurtasının, etinin ve diğer ürünlerinin ihracatına izin verilmelidir.

Son yıllarda K.K.T.C. içerisinde özellikle kümes hayvanı yetiştiriciliği konusunda önemli yatırımlarla beraber tavuk ürünlerinin ihracatında gelişmeler yaşanmakta ve tavuk ürünlerinin toplam ihracattaki payında artışlar söz konusudur. Sadece 2010 yılı içerisinde tavuk ürünleri ihracatı 3 milyon doları geçmiştir.

Balık çiftlikleriyle beraber ada olmamızın avantajlarını yeterince kullanamadığımızı inanıyorum. Birçok adanın ihracatına bakıldığında deniz ürünlerinin önemli bir yer tuttuğuna tanık olmaktadır. Bu bağlamda deniz ürünleri gerek iç pazarda gerekse ihracatının artırılmasına yönelik yeni yatırımlara ihtiyaç duymaktadır.

2. **Süt Ürünleri Sektörü:** Süt ürünleri imalatı sektöründe birçok avantajımız olduğu gibi yaşamakta olduğumuz sıkıntılar da mevcuttur. Özellikle hellimin coğrafi işaret tescilinin Türkiye'de alınmasıyla beraber ileri ki dönemlerde Türkiye raflarında tüm hellim yazan ürünler K.K.T.C.'de üretilmiş olacak. Bununla beraber bu sektörün önünü açabilecek bir gelişmede süt ürünlerinin Yeşil Hat kapsamına alınması olabilir. Ancak bunun önünde bulunan engellerden birincisi tüm süt üretiminin soğuk zincir içerisinde olmaması ve Rumların süt ürünlerinin yeşil hat kapsamına alınmasına sıcak bakmamasıdır.

K.K.T.C.'nin ihracat rakamlarına baktığımızda süt ürünleri toplam 18 milyon Euroluk yer almaktadır. Bunun 13.5 milyonu ise hellim ihracatıdır. Ancak Güney Kıbrıs'ın sadece hellim ihracatı 47.5 milyon Euro'dur. Yani Güney Kıbrıs bizden 3.5 kat daha fazla hellim ihraç etmektedir ve bu ihracatın 35 milyon Euro'su, % 74'ü AB ülkelerine yapılmaktadır. Tüm bu gerçekler olası bir çözüm veya hellimin yeşil hat kapsamında alınmasında bu sektörün gelişeceğini göstermektedir.

Bu sektörde oluşan başka fırsatlardan biri ise özellikle hellim üretimi esnasında çıkan peynir altı suyunun işlenmesiyle süt tozu veya protein tozu üretimi söz konusu olabileceğidir. Artan hellim üretimiyle beraber bu tip bir yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır.

3. **Arıcılık Sektörü:** Arıcılık sektörünün gelişmesi için önümüzde bazı fırsatlar bulunmaktadır. Yerli bal ürünlerinin iç pazarda daha etkin bir şekilde yer almasıyla ilerleyen dönemlerde bal ithalatının azalması beklenmelidir. Üreticilerimiz pazarlama konusunda da önemli gelişmeler kaydetmişlerdir ve AB'nin açılacak hibe programıyla beraber üretimde modernleşme tüm üreticileri kapsayacak şekilde devam edecektir. 2012 veya 2013 yılında arıcılıkla ilgili ürünlerin yeşil hat kapsamına alınması beklenmektedir. Buna ilave olarak Türkiye'ye ihracat olanaklarının da araştırıldığı tarafımıza iletilmektedir.

4. **Zeytin Sektörü:** Ülkemizin sahip olduğu iklimsel özellikler dolayısıyla zeytin üretimi konusunda birçok ülkeden daha avantajlı bulunmaktayız. Kıbrıs'a özgü zeytin ağaçlarından toplanan zeytinden zeytinyağı elde edilmesinde verim oranı birçok ülkeden daha iyidir. Buna ilave olarak Kıbrıs zeytinyağı kendine has bir aromaya sahiptir ve Türkiye'de Ayvalık zeytinyağı nasıl bir marka olup, coğrafi tescil aldıysa, Kıbrıs zeytinyağı'nın da tescil edilmesi gerekmektedir.

Zeytin sektöründe sahip olduğumuz avantajı daha fazla ekonomik değere dönüştürmek için, gerek iç pazarda ithal zeytinyağının önüne geçmek gerekse dış pazarlarda Kıbrıs zeytinyağı'nı markalaştırıp ihraç etmenin yollarını aramak gerekmektedir.

Hemen hemen tüm bahçelerde bir zeytin ağacı olan K.K.T.C.'de bu sektör, bu toplumun artık kültürel bir değeri olmuştur.

5. **Meyve Suyu Sektörü:** Bugün Kıbrıs'a yabancı portakal suyu markalarının bulunması, bir narenciye ve portakal ülkesi için kabul edilebilir bir durum değildir. Sektörümüz konsantre ihracatı olsa da bunun artmasına yönelik daha büyük bir çaba gösterilmelidir. Ülkemizi ziyaret eden her turistin yerli portakal suyu tüketmesini sağlamalıyız.

6. **Enginar Sektörü:** Mevsimselliğin sağlamış olduğu avantajla beraber her geçen yıl enginar üretimimiz ve ihracatımız artmaktadır. Ancak enginarla ilgili olarak tarımsal sanayi yatırımları henüz istenen seviyede değildir. Bu bağlamda enginar işlenmesiyle elde edilecek enginar çanağı ve kalbi gibi ürünleri üretecek yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde bu sektörün de önünün açık olduğu unutulmamalıdır.

7. **Patates Sektörü:** Güney Kıbrıs'ın Kıbrıs patatesini en iyi şekilde değerlendirmesine tanık olmaktadır. Rumların sadece patates ihracatı 2010 yılında 33 milyon Euro olarak gerçekleşirken, Güney Kıbrıs'ta dilimlenmiş parmak patates ve patates cipsi iç pazarda önemli bir yer edinmektedir. Bu bağlamda son dönemlerde hükümetimizin son derece yanlış bir kararla patates ürünlerindeki fiyat istikrar fonunu indirmesi büyük bir hatadır. Bu kararla beraber Güney Kıbrıs'

ın, Kıbrıs patates üretiminde tek üretici haline gelmesinin önü açılmış, ayrıca ekonomiye büyük katma değer sağlayan patates, parmak patates ve patates cipsi sektörleri kaderlerine terk edilmiştir.

8. **Şarapçılık Sektörü:** Kıbrıs'ın şarapçılık sektörü K.K.T.C.'de ne yazık ki yeterince gelişmemiştir. Butik şarapçılık olarak kabul edilen yatırımların eksikliği kendisini hem iç pazarda hem de ihracat rakamlarında göstermektedir. Buna karşın Güney Kıbrıs ithal ettiği 13 milyon Euro' luk şaraba karşılık yaklaşık 2.5 milyon Euro ihracat yapmaktadır. Avrupa Birliği'nin Rum tarafındaki şarapçılık sektörüne sağlayacağı 20 milyonluk hibe programıyla, güneyde bu sektörün daha da gelişeceği bir gerçektir. Kimi kaynaklara göre Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethetme sebepleri arasında bulunan Kıbrıs Şarabının şu an da tek temsilcisi Rumlardır. Bu durumu düzeltmek ve bu Sektörü geliştirmek için Rum tarafındaki gibi programların derhal ülkemizde de uygulanması sağlanmalıdır.
9. **İşlenmiş Gıda Sektörü:** Harnup pekmezi, turunç-ceviz macunu gibi Kıbrıs'a özgü ürünlerin üretimini artırılması, turistlere sunulması ve ihracatı için gerekli girişimlerin yapılması gerekmektedir. Ülkemize özgü olan ceviz macununun ise coğrafi tescilinin alınması için çalışmalar başlatılmalı ve bu ürünün turistlere daha uygun ambalajlarda sunulmasının yolu araştırılmalıdır.
10. **Diğer: Hayvan Yemleri Sektörü**

Daha çok ithal tarımsal hammadde kullanan sanayi alt sektörlerimiz ise;

1. **Şekerli Ürünler Sektörü:** Çikolata, lokum,
2. **Kahve Sektörü:** Son dönemlerde yapılan yatırımlarla kahve sektörümüzde önemli gelişmeler olmuştur. İç pazarda önemli yer edinen bu sektörümüz aynı zamanda, ihracat olanaklarını zorlamaya başlamıştır.
3. **Un Sektörü**
4. **Unlu Mamuller Sektörü**
5. **Kuruyemiş Sektörü**
6. **İşlenmiş Gıda Sektörü**
7. **İçecek Sektörü:** Rakı, votka, viski ve diğer alkollü içeceklerin ülke ekonomisine sağladığı katma değer kendisini ihracat rakamlarında da göstermektedir. 8 milyon dolar'lık ihracatın önemli bir kısmını rakı oluşturmaktadır. Bu sektörün önündeki sıkıntılardan biri ise rakının coğrafi tescili alınırken sadece Türkiye coğrafyasının dikkate alınmış olmasıdır. Rakı'nın Türklerin milli içeceği gerçeği ile hareket edildiğinde Kıbrıs coğrafyasının da bu kapsam içerisine alınması gerektiğine inanıyoruz. Yunanlıların milli içkisi ouzonun coğrafi tescili alınırken sadece Yunanistan coğrafyası değil aynı zamanda Kıbrıs coğrafyasının da dikkate alınması, rakı konusunda da bir örnek teşkil etmelidir.

8. **Tütün Sektörü:** Ülkemizde sigara üreten çok önemli bir yatırım vardır. Ancak K.K.T.C.'de yerli tütün üretimi söz konusu değildir.

Dünyanın özellikle katma değeri yüksek ürünleri üretme ve ihraç etmeye başladığı bir ortamda, ülke olarak hedefimiz daha çok ekonomik değer yaratan tarımsal sanayi ürünlerine ağırlık vermek olmalıdır. Tarımsal sanayinin geliştiği ortamda, tarım üretimi yapan çiftçi veya hayvancı, ürünlerini pazarlama konusunda daha az sıkıntı yaşar hatta sanayinin gelişmesi ve ihracata başlamasıyla üretimini artırır. Ülkede yapılan katma değere örnek gösterilmesi gerekirse; çiftçinin ektiği arpanın işlenmesiyle oluşan yem, sanayi tesislerinde işlenip hayvancı tarafından satın alınmaktadır. Hayvancının ürettiği süt ile süt ürünleri imalatı yapan süt imalatçıları, bu ürününü gerek iç pazarda gerekse ihracat yoluyla satmaktadır. Bu bağlamda gelen turistinde yerli süt ürünleri tüketmesi, tüm bu katma değerün üstüne ekonomik değer yaratmaktadır.

Katma değeri % 100'e yakın olan bu sektörlerin yarattığı ekonomik değer ve sağladığı istihdam ülke ekonomisi için hayati öneme sahiptir. Tarım ve Sanayi sektörlerinin ekonomi içerisindeki payının % 20' lere yakın olduğunu varsaydığımızda, sadece tarımsal sanayi sektörünün önemli bir yer tuttuğu ve yaklaşık 10 bin kişiye istihdamın sağladığı belirtilmektedir.

Tarımsal Sanayi Ürünlerinin İhracatı

2010 yılı ihracat rakamlarına baktığımızda Tarımsal Sanayi ürünlerinin toplam 42 milyon dolarlık yer edindiğine tanık olmaktadır. Bu rakam toplam ihracatın % 44'üne denk gelmektedir. Buna karşılık tarım ürünlerinin payı % 34, diğer sanayi ürünlerinin payı ise % 22'dir.

Hammaddesi yerli tarımsal ürün olan tarımsal sanayi ürünlerinin ihracattaki payı ise % 34'dür, hammaddesi ithal olan ürünlerin payı ise % 10'dur.

Tarımsal Sanayi ürünleri arasında en önemli ihraç kalemleri; süt ürünleri, içki ürünleri, tavuk ürünleri ve narenciye ürünleri (konsantre) olarak sıralanabilir.

2010 yılı ihracatı içerisinde Tarım, Tarımsal Sanayi ve Diğer Sanayi Ürünlerinin Payı

Tarım Ürünleri	33,98 %
Tarımsal Sanayi Ürünleri	43,88 %
Diğer Sanayi Ürünleri	22,13 %

Güney Kıbrıs'ın İhraç Ürünleri

Güney Kıbrıs'ın 2010 yılındaki ihraç ürünleri incelediğinde Tarımsal Sanayi ürünlerinin % 16.5, Tarım ürünlerinin % 15.5, diğer sanayi ürünlerinin ise % 68'lik yer edindiği görülmektedir. Güney Kıbrıs'ın en önemli tarımsal sanayi ürünleri ise hellim, konsantre ve et ürünleridir.

Ancak unutulmaması gereken Güney Kıbrıs'ın tarımsal ürünler ihracatı toplamı yaklaşık K.K.T.C. ihracatı kadardır. Kıyaslama yapılması gerekirse tarımsal sanayi ürünlerimizin potansiyelinin çok altında olduğu, ayrıca ülkemizde teknolojisi yüksek sanayi ürünlerinin eksikliği göz önüne gelmektedir. Bu bağlamda ihracatımızda teknolojiyi yüksek, katma değeri yüksek tarımsal ve sanayi ürünlerinin oranına artırmamız gerektiği ortadadır.

Tarım-Sanayi ve Turizm Sektörleri

Ülkemizin lokomotif sektörü turizm'dir. Ancak ülkemizde turizm sektörünün, ülke ekonomisinde yarattığı katma değer artırılması gerektiğine inanıyoruz. Turizm sektörünün kullandığı ürünlerin tamamı ya da tamamına yakını ithal olduğunda, o sektörün ekonomiye katkısı sınırlı olmaktadır. Ülke ekonomisinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi turizm sektörünün ülkede üretilen tarım, sanayi ve bilişimce diğer hizmet ürünlerinden maksimum şekilde istifade etmesine bağlıdır. Gelen turistlerin ülkemize özgü veya ülkemizde üretilen herhangi bir ürünü tatmadan ayrılması kabul edilecek bir durum değildir. Ancak ne yazık ki buna ilave olarak havaalanımızda bile yerli ürünlerin sergilendiği alanlar çok sınırlıdır.

Turizm sektörünün ülke ekonomisi içinde katma değerinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerektiğine inanmaktayız. Beş yıldızlı otellerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek, dünya ile rekabet edebilecek birçok sanayi tesisimiz mevcut olduğu halde bu imkânların değerlendirilmemesi, ekonomik bir kayıptır. Dünyanın birçok ülkesiyle rekabet eden teknoloji ve yönetimlere sahip sanayi işletmelerimizin, ülke ekonomisi içerisinde daha iyi değerlendirilmesi gerektiği bir gerçektir.

Sorunlar ve Öneriler

- Tarımsal Sanayi ürünlerinde yaşanan önemli gelişmelerden biri dünya piyasasında gıda fiyatlarında yaşanan artışlardır. Gelişen ülkelerden gıdaya olan talebin artması, enerji fiyatlarının artması ve değişen alışkanlıklardan dolayı tarım ürünleri ve tarımsal sanayi ürünlerine olan talebin daha da artması ve dolayısıyla bu ürünlerin fiyatlarının yükselmesi beklenmektedir. Ülke olarak bu artıştan mümkün olan en yüksek düzeyde istifade edebilmek için tarım ve tarımsal sanayi sektörlerine daha fazla yatırım yapmalıyız. Azalan tarım üretiminin

karşımıza giderek artacak olan ithalat şeklinde geri döneceği unutulmamalı. Ancak artan tarım üretimi ile gerek dışa akan paranın azalması gerekse ihracat yoluyla ülkemize para girişi sağlanması mümkün olacaktır.

- Tarımsal sanayi üretiminde amacımız rekabetçi bir yapının oluşturularak dünyaya sürdürülebilir, güvenli ve sağlıklı ürünleri en uygun fiyatlarda sunmak olmalıdır.
- Sürdürülebilir bir üretim sağlanabilmesi için ülkemizde rekabet gücü yüksek olan tarım ürünleriyle beraber yeni tarım ürünlerinin belirlenmesi gerekmektedir.
- Üreticinin tarım ürünlerini uygun fiyata üretebilmesi için teşvikler oluşturulmalıdır. Bunlar enerji, sulama ve diğer girdi maliyetlerinin düşürülmesi yoluyla sağlanmalıdır.
- Oluşturulacak strateji ile tarımsal sanayi tesislerinin ürettikleri ürünlerin ithal ürünlere karşı korunması, tesislerin girdi maliyetlerinin düşürülmesi, kredi-hibe ve diğer teşvik sistemleriyle bu sektörlerin desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Tarım ve sanayicinin en son teknolojiyi takip etmesi, verimin artırılması ve yeni ürünler oluşturulması için Ar-Ge destekleri sağlanmalıdır.
- Güvenli ve sağlıklı bir üretim sağlayabilmek için yasal düzenlemelerin yapılması, sektöre giriş standartları oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca tarladan/alandan, fabrikaya; fabrikadan toptancıya veya dış pazara etkin denetim sistemleri oluşturulmalıdır.
- Ülkelerin ithalat standartlarını araştırarak ve istenen düzenlemeleri uygulayacak yapının oluşturulması da sağlanmalıdır.

İhracatta Yaşanan Sorunlar ve Öneriler

- İzolasyonlardan dolayı birçok ülkenin K.K.T.C.'nin sağlık- photosanitary gibi belgelerini kabul etmediği bir ortamda, anavatan Türkiye'nin K.K.T.C.'nin tarım ürünlerine her hangi bir kısıtlama veya K.K.T.C.'ye diğer ülkelerle aynı teraziye koymaması gerekmektedir. Bugün şeftali kebabını, diğer et ürünlerini, deveduşu etini ve yumurtasını biz burada tüketirken, bu ürünlerin mevzuata aykırı olduğu gerekçesiyle veya herhangi başka bir gerekçe ile Türkiye pazarına girişine izin verilmemesi doğru değildir. Zamanında süt ürünlerinde yaşanan sıkıntıların aşıldığı gerçeğiyle, aynı özverilerin en kısa sürede diğer ürünlerde de gösterilmesi gerektiğini belirtmek istiyoruz.

ÜLKE TARIMI

Ali GÖKSU

K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı
Tarım Dairesi Müdürü

Tarım Dairesi Müdürlüğü, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi' nin 8 Kasım 1988 tarihli birleşiminde kabul olunan 48/1988 sayılı «Tarım Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası» ile kurulmuştur.

Kuruluş Amacı

Tarım Dairesi'nin amacı çağdaş tarım tekniği ve teknolojisini çiftçiye ulaştırmak; tarım üretimini ekonomik koşullara göre düzenlemek, ıslah etmek, uyarmak, tarım sektörünün kalkınması için önderlik yapmak, tarımsal üretimi artırmak ve çiftçinin kazanç ve refahını yükseltmektir.

Tarım Dairesi; Lefkoşa' da Genel Müdürlük, beş ilçede Kaza Tarım Daireleri, altı Bölge Tarım Dairesi, Üretim Çiftliği ve üç bölgede Satış Fidanlıkları, Laboratuvarları ve Tarım Teftiş Servisleri ile gerekli hizmeti en iyi şekilde sürdürmek için çalışmaktadır. Ülkemizde tarım sektörü önemli bir yer tutmakla birlikte geçmiş yıllara göre kazancını tarımdan sağlayan kişilerin sayısı azalmış gibi görünmesine rağmen bir turizm ve hizmetler sektörü görüntüsündeki ülkesel yapımız içinde tarımın payının önemli bir değer tuttuğu görülmektedir.

K.K.T.C.'de Tarımın Önemi

2009 yılı verilerine göre GSMH' nin % 7.46' sı tarım sektöründen karşılanmaktadır. K.K.T.C. ihracatının % 20.4' ünü tarım ürünleri oluşturmaktadır. 2009 yılında

71.10 milyon dolar dış satımın 20.90 milyon dolarını tarımsal ihracat oluşturmaktadır. K.K.T.C.'de "Hane Halkı İşgücü Anketi 2009" verilerine göre tarım sektöründe 4.432 kişi çalışmakta ve bu çalışan nüfusun % 4.80' ini oluşturmaktadır. Sulu tarımın önemli bir kısmını turunçgiller ile yaprağını döken meyveler, üzüm ve çeşitli sebzeler oluşturmaktadır. K.K.T.C.'nin üretiminde, ihracatında ve ulusal gelirin dağılımında önemli bir sektör olan tarım ülkenin sosyo-ekonomik yapısında da önemli bir yer tutmaktadır.

Tarım ürünlerinin dış satımdaki payı ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

	miktar (milyon US) \$	%
Toplam Dışsatım	71,10	100,00
Tarım	20,90	29,40
Narenciye	14,00	19,70
Patates	2,40	3,40
Canlı Hayvan	0,00	0,00
Diğer	4,50	6,30
İşlenmiş Tarım Ürünü	32,50	45,70
Tarım+İşlenmiş Tarım Ürünü Toplamı	53,40	75,10

Ulusal gelirimizin önemli bir bölümünü oluşturan tarım sektörünün sorunlarını çözmeye yönelik etkili politikaların geliştirilmesi ancak bu sektöre ilişkin sağlıklı ve ayrıntılı bilgilerin derlenmesi ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda 25 Aralık 2010 – 31 Ocak 2011 tarihleri arasında tarım sayımı yapılmıştır.

Devlet Planlama Örgütü İstatistik Araştırma Dairesinin Koordinasyonu ve Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığının işbirliğinde yapılan tarım sayımında kesin olmayan sonuçlara göre ülkemizdeki çiftçi sayısı yaklaşık 12.500 dolayındadır.

K.K.T.C.'nin arazi varlığı ise aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Arazi Çeşidi	Miktar		%
	Dönüm	Hektar	
Tarımsal Arazi	1.398.123	1.870.689	56.71
Orman Arazisi	480.740	643.230	19.50
Hali ve Mera Arazisi	122.157	163.446	4.95
Kasaba, Köy, Dere ve Gölet Arazisi	263.471	352.524	10.69
Kullanılmayan Arazi	201.061	269.019	8.15
Toplam	2.465.552	3.289.908	100.00

Arazi Çeşidi		Miktar (Dönüm)		%
Ekilen Arazi	Kuru Tarım Arazisi	867.135	936.980	
	Sulu Tarım Arazisi	69.845		
Ekilmeyen Arazi		461.143		32.98
Toplam Tarımsal Arazi Varlığı		1.398.123		100.00

Sınıfı	Alan (da)	%
1. Sınıf	86.234	2,6
2. Sınıf	575.721	17,2
3. Sınıf	680.050	20,3
4. Sınıf	411.672	12,3
Toplam	1.753.677	52,4

Tarım Dairesi'nin Yapmış Olduğu Mevzuat Çalışmaları:

AB Uyum Yasaları Çerçevesinde Fasıllar 11 Tarım ve Kırsal Kalkınma;

- Tarım ve Kırsal Alanlara Verilecek Destek Yasası,
- Tarımsal Ödemeler Kurumsal Yapının Oluşturulması Yasası,
- Fasıllar 12 Bitki Sağlığı Yasası altında
- Organik Tarım Yasası,
- Tarımsal Karantina Yasası,
- Bitki Koruma Ürünleri Yasası,
- Gıda ve Yem Yasası,
- Tohumculuk Yasası,
- Bitki Çeşit Hakları Yasası ve bu yasalar altında muhtelif tüzükler hazırlanmıştır.

Bitki Çeşit Hakları Yasası ve bu yasalar altında muhtelif tüzükler

- Tarımsal Karantina Tüzüğü,
- Patates Kanseri Hastalığı Kontrol Tüzüğü,
- Patates Kahverengi Çürüklük Hastalığı Kontrol Tüzüğü,
- Patates Halkalı Çürüklük Hastalığı Kontrol Tüzüğü
- Patates Kist Nematodu Kontrol Tüzüğü taslakları hazırlanmıştır.

Bitki Koruma Ürünleri Yasa taslağı altında hazırlanan tüzükler

- Bitki Koruma Ürünlerinin Etiketlenmesi Tüzüğü,
- Bitki Koruma Ürünlerinin Reklam Tüzüğü,
- Bitki Koruma Ürünlerinin Ruhsatlandırılması İçin Başvuruların Teslimi, İşlenmesi ve Değerlendirilmesi Tüzüğü taslakları,

- Bitki Koruma Ürünlerinin Kullanımı Anketi,
- Bitki Koruma Ürünlerinin Perakende Satış ve Depolanma Yerleriyle İlgili Gereklilikler ve Teknik Koşulları İçeren Tüzük,
- Bitkisel ve Hayvansal Orijinli Gıda ve Yemde Bulunmasına İzin Verilen Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitlerinin Belirlenmesiyle İlgili Tüzük,
- Bitkisel ve Hayvansal Orijinli Gıda ve Yemlerdeki Pestisitlerin Kalıntı Limitlerinin Belirlenmesi İçin Numune Alım Yöntemleri İle İlgili Tüzük taslakları hazırlanmıştır.

Bu çalışmalara ek olarak Tohumculuk Yasası ve Bitki Çeşit Hakları Yasası taslakları da hazırlanmıştır.

Aynı zamanda Ocak 2011 de başlatılmış olan "Kimyevi Gübre, Organik Gübre, Torf, Kompost ve Sıvı Bitki Besinleri" yasa tasarısının hazırlanması çalışmalarına Mayıs 2011 de ivme kazandırılarak Ankara Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Bitki Besleme Tarımsal Mekanizasyon ve Enerji Daire Başkanlığı işbirliği ile ilgili konuda yeni bir mevzuat hazırlanması yoluna gidilmiştir. Mevzuat ile ilgili ana hatlar belirlenmiş ve Mevzuat Dairesi formatına uygun şekilde yazım işlemleri başlatılmıştır.

Şehir Planlama Dairesi tarafından oluşturulan Ülkesel Fizik Plan ekibi ile çalışmalara katılmış ve aktif veri paylaşımı gerçekleştirilerek "Ülkesel Fizik Planı" hazırlanması çalışmalarına katkı yapılmıştır.

Stratejik Çevresel Değerlendirme; politika, plan ve programların çevresel etkilerinin sistemli olarak incelenmesi süreci ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Diğer Mevzuat Çalışmaları ise;

- Su Yönetimi Yasası
- Kimyasallar Yasası
- Hal Yasası

Avrupa Birliği Bitkisel Üretim Projesi (BÜP) ile Yapılan Çalışmalarda ise BÜP'nin yurt dışından ithal ettiği zeytin, hurma ve asma gibi bitkilerin ithaline yardımcı olmuş ve Güzelyurt Eğitim-Üretim Çiftliğinde ithal edilen fidanların bakımı yapılmıştır. BÜP'nin düzenlediği çiftçi eğitim faaliyetlerine organizasyonda katkı sağlamıştır. BÜP'nin yurtdışından ithal ettiği yeni çeşit zeytin ve hurmadan oluşan gen bahçesi, Dairece Güzelyurt'ta kurulması çalışmalarında son aşamaya gelmiştir.

TARIM DAİRESİ'NİN YÜRÜTMekte OLDUĞU PROJELER

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü ile Tarım Dairesi Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olan projeler;

- K.K.T.C.'de Tahıl Ekiliş Alanlarında Yabancı Yulaf Mücadelesi ve Dayanıklılığın Araştırılması Projesi
- K.K.T.C.'de Arpa ve Buğdayda Geniş Yapraklı Yabancı Otlarla En Uygun Savaşımın Belirlenmesi ve Yabancı Hardalda Dayanıklılığın Araştırılması Projesi

Tarım Dairesi'nin Yurt Dışı Bilimsel Yayınları ise;

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Arpada Yabancı Yulaf Mücadelesi ve Herbisitlere Dayanıklılığı Üzerine Araştırmalar. Y. Nemli, E. Solyalı, A. Göksu, S. Türkseven, K. Vurana, A. Uludağ, B. Gökhan, E. Hakel, E. Kocadal. Türkiye 3. Bitki Koruma Kongresi, 15-18 Temmuz 2009, Van.

Someinvasiveweeds in serealareas of NorthernCyprus: *Oxalis pes-caprae* L.and *Gladiolus italicus* Mill. A. Goksu, Y.Nemli, K. Vurana, B. Gökhan, S. Turkseven, M. Demirci, A. Erk, E. Hakel. 2nd International Workshop on Invasive Plants in the Mediterranean Type Regions of the World. 2010-08-02/06, Trabzon, Turkey.

ParasiticPlants in Cyprus Flora, Y. Nemli, A. Göksu, A. Uludağ, S. Türkseven, K. Vurana, D. Kaşer, E. Kocadal. IIS 2011 Martina Franca, Italy

T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile K.K.T.C.Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı İşbirliği Protokolü gereğince K.K.T.C. Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü koordinasyonu ile T.C. TAGEM işbirliği çerçevesinde Dairemizin yürüttüğü projeler

- Kırmızı Palmiye Böceğinin Yayılış Alanlarının Saptanması ve Eradikasyon Projesi
- K.K.T.C.'de Sulanabilir Arazi Varlığının ve Bitki Desenin Belirlenmesi Projesi

Güzelyurt Eğitim Üretim Çiftliği 2010-2011 Yılı Üretimi:

Narenciye çeşitleri: yafa, washington, valensiya, klementin, king mandalin, nova, yerli mandalin, okitsu ve greyluftur.

Meyve çeşitleri: Siyah incir, bardak inciri, nar, yerli ceviz, guafa, asma fidanı çeşitleri, yenidünya ve erik anacıdır.

**Anaç üzerine ve çelikten olmak üzere yerli zeytin üretimi yapılmıştır.

Tarım Dairesi döner sermayesinde yetiştirilen ürünler adet olarak aşağıda verilmiştir.

10.000 adet çelikten yetiştirme yerli zeytin,
5.000 adet yabancı çöğür üzerine aşıllı yerli zeytin,
8.000 adet narenciye fidanı,
5.000 adet nar fidanı satışa sunulmuştur.
4.000 adet yabancı zeytin çöğürü.
8.000 adet turunç çöğürü aşılanacaktır
15.000 adet turunç çöğürü yetiştirilmektedir.

Farelerle Mücadele Kampanyası çerçevesinde;

2011 yılında 1.325,000 adet fare zehiri imal edilmiştir. Nisan, Temmuz ve Ağustos aylarında 500.000 adet fare zehiri, Ekim ve Kasım aylarında 420.200 adet fare zehiri ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Aynı zamanda fare mücalesinde çiftçilere gerekli tavsiyeler verilmiştir.

2011 fare zehiri dağıtımını aşağıdaki tabloda verilmiştir.

İlçe Adı	Fare Zehiri (Adet)
Gazimağusa	86.234
Girne	575.721
Güzelyurt	680.050
Lefkoşa	411.672
Yeni İskele	1.753.677
Toplam	920,200

Tarımsal Üretim ve de İhracat aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Yıl	Dışsatım	İç Tüketim	Sanayi Tüketimi	Toplam
1993-94	89.958	22.177	60.594	168.729
1995-96	109.081	14.013	21.682	144.776
1999-00	74.722	15.313	43.064	133.099
2000-01	65.035	9.838	15.210	90.083
2001-02	103.222	21.401	21.971	146.594
2002-03	104.182	23.571	15.873	143.626
2003-04	96.327	22.397	20.869	139.593
2004-05	101.131	30.693	41.754	173.578
2005-06	99.635	23.651	42.295	165.581
2006-07	112.289	16.589	18.325	147.212
2007-08	84.527	22.048	13.390	119.965
2008-09	61.765	16.274	18.819	96.831

Narenciye Çeşidi	Miktar (Kg)
Greyfurt	5.372.713
Limon	474.233
Yafa	2.469.216
Valencia	87.706.257
Mandarin (King)	6.822.639
Toplam	102.845.058

Yıl	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Alan (Dn)	320	292	380	431	758	780	1.098	1.281	1.075	1.331
Üretim Miktar (Ton)	904	1.026	1.492	1.543	2.868	2.934	3.719	4.085	3.315	3.163
İhrac Miktarı (Kg)	0.000	30.000	200.000	473.137	1.085.331	1.297.327	1.824.738	2.005.329	1.900.809	2.456.201

Sınıf	Kg
1. Sınıf	77.800
2. Sınıf	78.700
3. Sınıf (Sıkmalık)	15.000
Toplam	171.500

Sınıf	Kg
1. Sınıf Erkenci	9.752
2. Sınıf Erkenci	6.856
1. Sınıf Wonderful	14.680
Toplam	31.238

Dönem	Alan (Dn)	Miktar (Ton)
İlkbahar	4.000	15.000
Sonbahar	2.000	5.000
Toplam	6.000	20.000

	Sonbahar	İlkbahar
Girne Limanı	2.848.290 Kg	122.190 Kg
Gazimağusa	1.846.000 Kg	1.159.240 Kg
Toplam	5.694.290 Kg	1.281.430 Kg
Genel Toplam	6.975.720 Kg	

Gıda Güvenliğinin Sağlanması Amacıyla Numune Alımı;

K.K.T.C.' de üretilen Tarımsal ürünlerden, K.K.T.C.' den ihraç edilecek ürünlerden, K.K.T.C.' ye ithal edilecek ürünlerden analiz amaçlı numuneler alınır. Tarımsal ürünlerde gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla yurtiçerisinde üretilen (yerli) ürünler bir program dahilinde, düzenli olarak numune alınmak suretiyle denetlenir. İthal yapılan tarımsal ürünlerin denetimi ise limanlardan alınan numunelerle yapılır. Numuneler Tarım Dairesince Devlet Laboratuvarına gönderilir. Devlet Laboratuvarınca analizi yapılır. Analiz sonuçları kurul ve dairece değerlendirilir. Temiz ürünlerin satışına müşade edilir.

Kirli ürünler ise;

1. İthal ise imha edilir veya menşeye iade yapılır.
2. Yerli ürün ise satışı durdurulur, toplatılır veya imha edilir.

Numune alımı nasıl yapılır;

1. Hasad edilecek ürünlerden tarladan veya üretim yerinden alınır,
2. Toptancılardan alınır,
3. Satış yerinden (marketlerden) alınır.

	2007	2008	2009	2010	2011
Ocak	41	15	22	36	27
Şubat	59	35	18	66	62
Mart	21	41	33	64	57
Nisan	36	21	11	62	101
Mayıs	13	32	9	66	114
Haziran	33	53	45	54	137
Temmuz	33	55	96	59	140
Ağustos	57	27	121	89	300
Eylül	38	44	135	72	173
Ekim	34	55	101	73	196
Kasım	22	25	56	38	35
Aralık	38	29	81	67	-
Toplam	425	432	728	746	1,342

Yapılan Çalışmaların Amacı;

- Tarımsal ilaçların kayıt altında kontrollü olarak kullanılması.
- Tarımsal ilaçların kirlilik oluşturmasının önlenmesi.
- Güvenli gıda üretiminin yapılması.
- Halk sağlığının korunmasıdır.

VETERİNER HEKİMLİĞİN EKONOMİ VE SAĞLIK ALANINDAKİ ÖNEMİ

Can ÖZGEN

Kıbrıs Türk Veteriner Hekimler Sendikası Başkanı

Veteriner hekimlik aslında yaşamın her alanıyla iç içe olan bir meslektir. Soframıza gelen tüm hayvansal besinlerde veteriner hekimin rolü çok büyüktür. Aşı üretiminden tutun da, hayvanlardan insanlara bulaşan yaklaşık 250 çeşit zoonoz hastalığın önlenmesine, gıdaların üretilmesine, taşınmasına, muhafazasına, satışı ve tüketimine kadar pek çok alanda veteriner hekimler görev yapmaktadır. Et, süt, yumurta, bal gibi çok önemli olan hayvansal gıdalar veteriner hekimliğin katkılarıyla üretilen ve onların takipleriyle soframıza gelen ürünlerdir. Bu ürünleri üreten işletmeler mutlaka veteriner hekim bulundurmak zorundadır. Veteriner hekimlik insanların yaşam kalitesini yükseltmektedir. Veteriner hekim gıdalarda bulunan ilaç kalıntısının gıdalardan ne zaman arınacağını bilir, onu kontrollü bir şekilde denetler ve tamamen güvenli hale geldikten sonra insanların tüketimine sunar. Hayvanlara uygulanan veteriner tıbbi ürünlerinin hayvansal gıdalarda oluşturacağı kalıntıların (Rezidü) tüketicilere zarar vermesini engellemek buna güzel bir örnektir. Veteriner tıbbi ürünlerinin üretiminden, uygulandıkları hayvanların ve ürünlerinin insan tüketimine sunulmasına kadar tüm aşamaları veteriner hekim kontrolünde olduğu sürece insanlar da güvenli gıda tüketebilir. Bu şekilde veteriner hekimlerin toplum sağlığında önemi tartışılmayacak kadar büyüktür. Sağlık yönünden en ufak bir hata telafi edilemeyecek problemler doğurabilir. Mesela bir tıp doktorunun hatalı bir uygulaması ya da yanlış bir tedavisinde tek bir insan zarar göreceken, bir veteriner hekim kontrolü olmadan kesilen bir tosun -yaklaşık 1 kg aile başına tüketim hesaplarsak- yaklaşık 400 aileyi etkiler ve o ailedeki insanları da hesaplarsak

ki buna tedavi de dahil edilirse, çok büyük problemler doğuracağını söyleyebiliriz. Son zamanlarda sıkça duyduğumuz domuz gribi, kuş gribi gibi hastalıkların önlenmesinde veteriner hekimlerin gayretle çalıştığı kamuoyunda görülmüştür. Salgın hastalıkların ülke ekonomisine vermiş olduğu zararlar milyon hatta milyar dolarları bulmaktadır ve bu salgınların engellenmesinde yine veteriner hekimlerin vermiş olduğu koruyucu hekimlik hizmetleri etkili olmuştur.

Maalesef ülkemizde veteriner hekimlik mesleğinin yeterince anlaşılmadığını düşünüyorum. Birçok alanda faaliyet göstermemize rağmen gelişmiş ülkelerle karşılaştığımızda mesleğimiz istenilen yerde değil ya da kamuoyunun algısı açısından istenilen noktada değildir. Biz veteriner hekimler geldiğimiz nokta itibarıyla iyi veya kötü, ister kabul edelim, ister etmeyelim dünya da cereyan eden acı gerçekleri görmemezlikten gelemeyiz. Güçlüler ve gücü elinde bulunduranlar son 50 yılda çoğu ulusların farkına dahi varamadıkları küresel anlamda paradigmatik değişiklikler yarattılar. Bu değişiklikler ne kadar direnirseniz direnin uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde hükmünü sürdürmektedir. Büyük güç veya güçler ilk önce çok uluslu şirketleri ile bakış açımızdan tüketim alışkanlıklarımıza kadar tüm değerlerimizi istedikleri şekilde oluşturdular. Küreselleşme adı altında küresel ekonomiyi istedikleri gibi manipüle etmeye başladılar ve buna uygun küresel bir mevzuat ve küresel bir bürokrasi oluşturdular. Artık tüm ulusal bürokrasiler AB, BM, DTÖ, FAO, OIE, WHO gibi kuruluşların kurallarına uyma gibi bir zorunluluk içindeler. Bu çerçevede olmak kaydıyla meslek olarak bizi ilgilendirmesi bakımından önemli olduğu için tüm geleceğimizi etkileyecek olan iki temel yasanın "Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Yasa Tasarısı" ile "Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında yasa Tasarıları" yoğun bir şekilde tartışıldığı bir ortamda bulunmaktayız. Yasalaşma aşamasında olan bu iki temel yasa tasarısına elbette bizim de ciddi katkılarımız ve eleştirilerimiz var. Fakat bizim farkımız bazı meslek grupları gibi sübjektif bir yaklaşımla her iki yasanın ruhunu bilerek veya bilmeyerek anlamazlıktan gelip, sadece birer istihdam olanağı olarak değerlendirmekten öte, dünya gerçekleri, ülke gerçekleri ve bilimsel temellere dayanmaktadır. Bu yasada yapılacak hataların acısını gelecek yıllarda çarpıcı bir şekilde görebiliriz. Bugün Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı yapısını, hayvansal üretimi, veteriner hizmetlerini, gıda güvenliğini, halk sağlığını ve çevre sağlığını 50 sene öncesinin perspektifinden değerlendiremeyiz. Tüm gelişmiş ülkelerin bu hayati konular üzerinde geliştirdikleri gerek yasal alt yapısı gerekse sahadaki uygulamalarından bihaber olamayız. Mevzuatlarımızı hazırlarken kendimizden özgün bir şey katmadan tercüme metinlerden bir kısım parçaları alıp uygulamış gibi görünmek kendimizi aldatmadan öteye geçmeyecektir. Biz ülke olarak tercihlerimizde bazı büyük yanlışlıklar yaptık. Bugün hayvancılığımızın gelmiş olduğu nokta, gıda güvenliğimizdeki zaaflarımız, yurtttaşlarımızın yanlış ve yetersiz beslenmesi, veteriner hizmetlerinin ciddiye alınmaması hep bu yanlış tercihlerin sonucudur.

Bugün dünyamızda bir milyardan fazla insan açlık sınırı altında yaşamaktadır. Çok çarpık ve adil olmayan bir dünyada yaşamaktayız. Dünya kaynaklarını doyumsuz bir şekilde tüketen belli zümreler aşırı beslenmeden dolayı sağlık problemleriyle uğraşırken, açlığın ve yetersiz beslenmenin pençesinde kıvranan bir milyardan fazla insan açlıktan ölmezlerse bile yetersiz ve kirli su nedeni ile ölüm tehdidi altında yaşamaktadırlar. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre su kaynaklı hastalıklar üçüncü dünya ülkelerinde görülen hastalıkların büyük bölümünü oluşturmaktadır. Bunun yanında, dünyada her 10-15 dakikada bir kişinin Kuduz hastalığından yaşamını kaybetmesi, yılda yaklaşık 1,5 milyon kişinin Tüberküloz nedeniyle ölmesi ve gelişmekte olan ülkelerde insan Bruselloz vakalarının yüksek oranda seyretmesi Zoonotik hastalıkların önemi ve kontrolünde veteriner hekimlerin ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Artık hayvan sağlığı yeterli düzeyde olmayan ülkelerin, insanların da sağlıklı olmayacağı ve onlara yeterli hayvansal protein tüketimiyorsanız fiziksel ve mental gelişmelerini tam sağlayamayacakları bilinmektedir. Biz veteriner hekimler olarak insanlarımızı Zoonotik hastalıklardan koruyacağız, onların sağlıklı ve dengeli beslenebilmesi için yeterli hayvansal proteini tüketmelerini sağlayacağız. Ulusların acımasız bir rekabete girdiği günümüz dünyasında zekâca geri ve sağlıksız bir toplumla kalkınıp çağı yakalayamayız ve rekabet edemeyiz.

Burada sevindirici olan şudur, memnuniyetle görüyoruz ki hemen hemen tüm meslektaşlarımız bu sorunları ve çözüm yollarını biliyor. Dolayısıyla bu tarihi süreçte bize büyük görev düşüyor. Elbette ki donanımımızla, ülke severliğimizle, giderek artan dayanışma ruhumuz ve meslek bilincimizle bu misyonumuzu yerine getireceğiz. Sözlerime İsmet İnönü ve Mehmet Akif Ersoy'un o güzel sözleriyle son vermek istiyorum; "Beşeri hekimlik insan içinse veteriner hekimliği insanlık içindir. Denilebilir ki; insan hekimliği, veteriner hekimliği yanında okyanusa karşı iç deniz gibidir." (İsmet İNÖNÜ) "Çünkü bir tecrübe etsen senin aklın da yatar, Bize insan hekiminden daha lazım baytar." (Mehmet Akif ERSOY) Bu sözlerin veteriner hekimlik mesleğinin önemini gayet net bir şekilde özetlediğine inanıyorum.

AR-GE ÇALIŞMALARININ K.K.T.C. TARIMINA KATKILARI

Ercan AKERZURUMLU

K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı
Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü Müdürü

Tarımsal faaliyetlerin amaçları; toplum bireylerinin beslenmesini sağlamak, temel ihtiyaç maddelerini yeterli ve nitelikli olarak sağlamak ve dış satım olanaklarını geliştirmek suretiyle milli gelirimize katkıda bulunmaktır. Tarımsal araştırma çalışmaları, tarım sektörünün; bitkisel üretim, hayvansal üretim, ormancılık ve su ürünleri alanlarında sürdürülmektedir.

Mevcut koşullarda 2010 yılında K.K.T.C.'deki toplam tarım arazisinin 926.445 dönümü (% 66.2) ekonomik olarak ekilip değerlendirilebilmiştir. Ekonomik olarak değerlendirilen tarım arazisinin ise yaklaşık 71.578 dönümünde (% 7.73) sulu ziraat yapılmaktadır.

Arazi Çeşidi	Miktar (Dönüm)	
	Dönüm	Dekar
1. Tarımsal Arazi	1.398.123	1.870.689
2. Orman Arazisi	480.740	643.230
3. Hali ve Mera Arazisi	122.157	163.446
4. Kasaba, Köy, Dere ve Gölet Arazisi	263.471	352.524
5. Kullanılmayan Arazi	201.061	269.019
Toplam	2.465.552	3.298.908

Tablo 1: K.K.T.C.'deki tarım arazilerinin kullanım amacına göre payları.

	2007	2008	2009
A.Toplam	15.310,80	14.797,20	13.950,4
B.Tarım	1.146,50	938,10	1.014,8
C.Tarım (%)	7,48	6,34	7,27
1.Çiftçilik	6,90	5,80	6,72
2.Ormançılık	0,16	0,13	0,11
3.Balıkçılık	0,42	0,41	0,45

Tablo 2: Tarımın GSMH'deki yeri

Tarım Sektöründe Karşılaşılan Önemli Sorunlar

Yarı kurak iklim koşullarına sahip olan ülkemizde su kaynakları, tarımsal arazi varlığı ve elverişliliği gibi önemli faktörlerin sınırlılığı tarım sektörünün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

K.K.T.C.'de ihtiyaç duyulan suyun büyük bir kısmının karşılandığı yeraltı su rezervlerinin tek beslenme kaynağı olan yıllık yağışların 350-400 mm. gibi düşük bir düzeyde olmasının yanı sıra, yeraltı suyunun aşırı ve kontrolsüz kullanımı akiferlerdeki su seviyelerinin devamlı azalmasına ve bazı bölgelerde bu azalmanın tehlikeli boyutlara ulaşması ve tuzlanmaya neden olmuştur.

Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Amaçları

TAEM' in yürüttüğü araştırma faaliyetleri; K.K.T.C. ekonomisine katkı sağlamak, başarılı tarım uygulamaları yapılması için günün gerek ve gerçeklerini ön planda tutmak, ihtiyaçları belirleyen ve bu ihtiyaçlara ulaşmada bilimsel yol takip eden, araştıran ve deneyen bir anlayışla enstitümüz projeler gerçekleştirilmekte ve uzman paydaşları ile projelerini yürütmektedir.

Bu süreçte birçok yapısal sorun ile karşılaşılmaktadır. Bu sorunların ortadan kaldırılması ve mevcut su kaynaklarının en iyi şekilde değerlendirilmesi amacıyla kendi öz kaynaklarımızın ve 2014 yılında Türkiye'den getirilmesi planlanan tarımsal amaçlı suyun en efektif bir şekilde kullanılabilmesi için "K.K.T.C.'de modern sulama yöntemlerine uygun arazi varlığının ve bitki deseninin belirlenmesi" başlığı altında bir proje paketi oluşturulmuştur.

Tarım Sektöründe Karşılaşılan Sorunların Çözülmesi İçin Yapılması Gerekenler

T.C.'den gelmesi planlanan tarımsal amaçlı su ile K.K.T.C.'nin sahip olduğu mevcut su kaynaklarının en etkili bir şekilde kullanılmasına yönelik arazi varlığını ve ürün

desenini belirlemek bu projenin amacıdır. Bu amaca ulaşabilmek için 2000 yılında tamamlanan Detaylı Toprak, Etüt ve Haritalama Projesi'nden elde edilen veriler güncellenerek modern sulama sistemlerine uygun arazi varlığı belirlenecek ve bu sulama sistemleri ile yetiştirilecek ürünler belirlenerek üretim planlanması yapılacaktır.

TAEM, projelerini aşağıda belirtilen kurum, kuruluş ve tüzel kişilerle yürütmektedir. Bu kapsamda; Türkiye Cumhuriyeti Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Lefke Avrupa Üniversitesi Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi, üretici birlikleri ve özel sektör ile işbirliği içerisinde çalışmalar yapılmaktadır.

TAGEM Grubu Projeleri

Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, Türkiye'deki Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) ile K.K.T.C. tarımının geliştirilmesi için birçok proje hayata geçirmiştir. Bunlar; "K.K.T.C. Asma Genetik Kaynakları", "K.K.T.C. Koşullarında Bazı Zeytin Çeşitlerinin Adaptasyon Durumlarının Araştırılması ve Yerli Zeytin Genotiplerinin Karakterizasyonu", "K.K.T.C. Koşullarına Uygun Fiğ Hatlarının Geliştirilmesi ve Fiğ Tescili", "K.K.T.C.'de Patates Ekimi Yapılan Alanlarda Viral Etmenlerin Araştırılması", "Kırmızı Palmiye Böceğinin Yayılış Alanlarının Saptanması ve Eradikasyon Projesi", "Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Devlet Üretim Çiftliği Damascus Keçi Sürüsünde Paratüberkülozis Hastalığı İzleme, Kontrol ve Eradikasyon Programı", "K.K.T.C.'de Koyun Irklarının Scrapie Hastalığına Dirençlilik Yönünden Genetik Olarak Taranması", "K.K.T.C. Koşullarında Tahıl Hastalık ve Zararlıları Projesi", "K.K.T.C.'nde Patates Üretimi Yapılan Alanlarda Nematod Türlerinin Tespiti, Yayılış Alanlarının Belirlenmesi ve Mücadele Olanakları Üzerine Araştırmalar" ve "K.K.T.C.'de Sebze ve Meyvelerde Mevcut Hastalık ve Zararlıların Tespiti Projesi" başlıklı faaliyetlerdir.

TAGEP Proje Grubu

TAEM, TAGEM proje grubu çalışmalarının yanı sıra Tarımsal Gelişim ve Eğitim Proje grubu ile de değişik tarım alanlarından araştırma faaliyetleri yapmaktadır. Bu kapsamda; "K.K.T.C.'de Modern Sulama Yöntemlerine Uygun Arazi Varlığının ve Bitki Deseninin Belirlenmesi Projesi", "Bazı Sofralık ve Şaraplık Üzüm Çeşitlerinin Açıkta ve Örtü altında K.K.T.C. Ekolojik Koşullarına Adaptasyonları", "K.K.T.C. Elma, Şeftali, ve Badem Çeşit Adaptasyon Projesi", "Bazı Sofralık ve Şaraplık Üzüm Çeşitlerinin Açıkta ve Örtü altında K.K.T.C. Ekolojik Koşullarına Adaptasyonları", "Bazı Amerikan Asma Anaçlarının K.K.T.C. Ekolojik Koşullarına Adapasyonu" başlıklı çalışmalara ek olarak Güzelyurt bölgesinde; "Ekolojik Koşullarında Yeni Turunçgil Çeşitleri İntroduksiyon ve Adaptasyon Projesi", K.K.T.C. Güzelyurt Bölgesinde "Ekolojik Koşullarında

Değişik Turunçgil Anaçlarının Bazı Önemli Portakal, Mandarin ve Limon Çeşitlerinin Meyve Verim ve Kalitesi Üzerine Etkileri Projesi", "Ekolojik Koşullarında Seçilmiş Bazı Subtropik Meyveler İntroduksiyon ve Adaptasyon Projesi", "Orta Mevsim ve Geçici Değişik Portakal ve Mandalin Çeşitlerinin K.K.T.C. Ekolojik Koşullarına Adaptasyonu" başlıklı faaliyetleri TAGEP Proje Grubunun çalışmalarından bazılarıdır.

AB Bitkisel Üretim Projesi

TAEM, Türkiye ile ortaklaşa yürüttüğü projelerin yanı sıra Avrupa Birliği projelerini de yürütmektedir. Bu bağlamda; "Arpa ve Buğday Adaptasyon Denemesi", "K.K.T.C. Koşullarında Yağlık ve Sofralık Zeytin Çalışması", "Erkenci ve Sofralık Üzüm Çeşitleri Adaptasyon Projesi" ve "Nohut Çeşit Adaptasyon Denemesi" AB Bitkisel Üretim Projesi çerçevesinde devam ettirilen çalışmalardır.

Özel Sektör Projeleri

Yukarıda sözü edilen tüm bu projelerin yanı sıra özel sektördeki çeşitli şirketler ile "Kanola Çeşit Adaptasyon Projesi" ve "Patates Çeşit Adaptasyon Projesi" başlıklı projeler sürdürülmektedir.

Hedeflerimiz

TAEM' in ana hedefi, K.K.T.C. ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla, uluslararası normlarda ülke gerçekleri doğrultusunda araştırma projeleri yaparak, sonuçları tüm paydaşlarla paylaşmak ve yayınlamaktır.

Bu hedefle kadrosunu ve alt yapı imkanlarını her geçen gün iyileştiren TAEM tarım politikalarına yön veren, tarımsal sorunlara çözüm önerileri getiren, uzman kadroların ve son teknolojik imkânların bulunduğu bir çalışma ortamı hedefi ile yoluna devam etmektedir.

Sonuç olarak, araştırmaz bir tarım düşünülemez. Yenilikleri, teknolojik gelişmeleri takip etmeyen, gen kaynaklarına gereken önemi vermeyen ve de ıslah çalışmaları ile elindeki kaynakları geliştirmeyen tarım politikaları çağın gerisinde kalacak ve bu anlayış asla rekabet şansına sahip olmayacaktır. Artan dünya nüfusunu sağlıklı ve güvenli bir şekilde beslemek amacı ile tarımsız bir hayat olamayacağına göre hep birlikte K.K.T.C. tarımı için çalışmalı ve bu uğurda canla başla mücadele etmeliyiz. Bu mücadele tarımın ekonomiye güçlü katkısını da kuşkusuz beraberinde getirecektir.

ARICILIĞIN İNSAN YAŞAMINDAKİ ÖNEMİ

Eriş ÇOBAN

K.K.T.C Arıcılar Birliği Başkanı

Milyonlarca yıldan günümüze değin varlığını sürdürebilen ve her yönüyle doğaya ve yaşama katkı sunan bal arısı gerek yapısı ve gerekse davranışları bakımından diğer hayvanlardan oldukça farklı özelliklere sahip olmasına karşın bu süreç boyunca insanın hep yanında olmuştur. Zaman zaman kendi yaşamı pahasına çekinmeden kullandığı iğnesi ve insana verdiği acı, kimi zaman da yaşamsal risk bu ilişkinin kesilmesi bir yana gelişerek kuvvetlenmesine neden olmuştur. Kimbilir belki tarihin derinliklerinden bu yana gelen bu ilişki farkına dahi varılmadan çok sıkı bir karşılıklı yararlanma ve güven nedeni ile güçlenmiştir. Bu ilişkinin boyutlarını en etkin bir şekilde anlatan olgular son zamanlarda arı ölümleri ile başlayan panik ve geçmişte ünlü bilim adamı Albert Einstein' in arıların önemi hakkında söylemiş olduğu sözdür. Einstein' in arıların yok olmasından sonra insanın yok olacağını söylemesi, bir yandan insanları bal arısı olmadan yaşamını sürdüremeyeceğini ifade ederken, öte yandan da gösterge olarak dünyada arıların yaşamayacağı kadar ağırlaşan koşulların insanlığı yok edeceğini de anlatmaya çalışmaktadır.

Dünyanın ciddi bir açlık sorunuyla karşı karşıya olduğu günümüzde beslenme ve sağlık açısından son derece değerli arı ürünleri sunan bal arısı ayrıca bitkilerin tozlanmasını sağlayarak bu katkısının çok ötesinde önem kazanmaktadır. İnsan beslenmesinde kullanılan hemen hemen her türlü hayvansal ve bitkisel ürünün oluşumunda kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı olarak bal arısının katkısının çok önemli düzeylere ulaştığı bilimsel bir gerçektir.

İnsanlığın tarih boyunca geliştirmeye ve yaygınlaştırmaya çalıştığı bu üretim dalı her geçen gün artan önemi nedeni ile dikkati çekmektedir. Taşıdığı önem tarımsal yapı içinde kendine özgü özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Öncelikle arıcılık az sermaye ile hemen hemen herkesin yapabileceği bir üretim dalıdır. Olanakları sınırlı olan kırsal alan kesimi için ciddi bir geçim kaynağı olarak tarımsal üretim içinde önemli bir yer tutmaktadır. Böylelikle başka gelir olanağı bulunmayan kırsal kesimin gelir düzeyini artırarak toplumun refahına katkıda bulunmaktadır.

Arıcılık kalifiye eleman ve fazla iş gücü gerektirmediği gibi, gerekli iş gücü belirli dönemlerde yoğunlaşmaktadır. Bu özelliği ile bu dönemlerde iş gücü gerektirmeyen üretim dallarıyla ortak yürütülme olanağı sağlamaktadır. Böylece arıcılık faaliyetlerini veya arıcılık yanında başka bir üretim dalını ek iş olarak yürütme olanağı sağlaması tarımsal üretim içinde arıcılığın da yapılabilme olanağını artırmaktadır. Ayrıca kırsal alanda iş gücünü başka biçimde değerlendirme olanağı bulunmayan yaşlı, kadın ve çocuk kesiminin de yapabileceği bir üretim dalı olarak işsizliğe ve toplumun geçimine küçümsenemeyecek bir kaynak yaratmaktadır.

Arı ürünleri insan sağlığı ve beslenmesi için her zaman aranan ve sevilerek tüketilen ürünler olması nedeni ile kolay pazarlanma olanağı sağlamaktadır. Böylece tarımsal yapı içinde güvenli gelir olanakları sunması bakımından da önem kazanmaktadır. Ürünlerinin insan sağlığına olan katkıları anlaşıldıkça sağlık sorunlarına alternatif arayış içinde olan kesimin umudu olmuş ve bunun sonucunda bütün dünyada arı ürünleri ile tedavi anlamına gelen APİTERAPİ bilim dalı doğmuştur.

Bitkisel üretimin temel gereksinimlerinden olan tozlaşma, yani bitkinin tohum üretebilmesi için çiçeğin döllenişmesi olayı doğada yaklaşık olarak % 85 oranında bal arıları tarafından yapılmaktadır. Bu durum bitkisel üretimin önemli ölçüde bal arılarına bağımlı olduğunu göstermektedir.

Arıcılık, çeşitli tarım kolları ile birlikte uyumlu bir şekilde yürütülebilen toprağa bağımlı kalmaksızın yapılabilen bir hayvancılık koludur. Tarım işletmelerini, bitkisel üretim işletmeleri ve hayvansal üretim işletmeleri olarak iki guruba ayırmak mümkündür. Arıcılık her iki gurupla da yakından ilgilidir. Bir çiftlik sahibi zirai faaliyetlerinin yanı sıra arıcılık da yaparsa, hem arının gelirinden hem de zirai üretiminden ek fayda sağlayabilir. Bu işletme şekilleri, dengeler bozulmadığı takdirde arıcılıkla uyum içinde yürütülebilir. Özellikle zirai ilaçlamalar bu dengeyi olumsuz yönde bozmaktadır.

Arının çiçek tozu ve nektar toplamak için bütün çiçekleri dolaşması meyve ağaçları açısından da büyük önem taşımaktadır. Yapılan bir denemede etrafı arının girmesini engelleyecek bir malzeme ile kapanan elma ağacının, hiç elma vermediği veya veriminin % 99 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca çiçekten çiçeğe dolaşması ve her seferinde aynı cins çiçekleri defalarca ziyaret etmesi çiçeklerin kendi kendini

döllemesi sonucu oluşabilecek genetik bozuklukların ortaya çıkmasını da önemli ölçüde engellemektedir. Bu sayede oluşan HETEROZİGOTLUK nedeni ile meyveler daha bol ve kaliteli olur.

Arıların tozlanma yoluyla sağladıkları ürünün değeri bal ve diğer arı ürünlerine sağladıklarının yirmi katı daha fazladır. Bu nedenle meyve bahçesi sahipleri ile tohumluk bitki yetiştiricileri tarla ve bahçelerinde bal arısı kovanları bulundurmalıdır.

Arının dolaylı olarak toprak erozyonunu önlediği ve gübrenmesini sağladığı da tespit edilmiştir. Meyve ve tohum üretimini gerek sanayi gerekse yabancı bitkilerde artırarak bitkilerin çoğalması ve dolayısıyla toprağın su ve rüzgâr yoluyla erozyonunu engellediği ve toprağa karışan bitkilerle de gübrelemeyi sağladığı tespit edilmiştir. Çayır ve meraların yaşamasını ve kalitesini de aynı yolla etkilediği, hayvancılığa uygun ortamın sağlanması açısından dolaylı rol oynadığı yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir.

Bal arısı katkısının belki de en çarpıcı örneği, dünya nüfusunun 3/2 sini oluşturan Uzakdoğu halkının temel besin maddesi olan pirincin tozlanmasında oynadığı roldür. Bunun ekonomik değeri bal arısının bütün dünyada yaptığı katkının ekonomik değerinin sadece % 1'ini oluşturduğunu söylemek arının insan yaşamı açısından nedenli önemli olduğunu anlatmaya yeterli olacaktır.

Doğadaki 250 bin bitki türünün büyük bir çoğunluğu bal arısı tarafından tozlanmaktadır. Bal arısının bitkilerin tozlanmasında ve böylece üretim artışındaki rolü gelişmiş ülkelerde çok iyi bilinmekte ve bitkisel üretimde tozlanma gereksinimi olan bitkileri yetiştiren üreticiler çiçeklenme dönemlerinde arıcıları davet ederek onlara kovanlarının durumuna ve sayılarına göre ödeme yapmaktadırlar.

Ülkemizde arının bu yararı bilinmediği gibi arıcılara bedel ödemek bir yana meyve ve çiçeklere zarar verdiği düşüncesiyle onların girişlerine engel olunmakta hatta bazı bölgelerde arıları özellikle zehirlemeye dahi çalışılmaktadır.

Bal arısının bitkisel üretime katkısı çok büyüktür. İnsanların ve insan beslenmesinde kullanılan hayvanların besinlerinin büyük bir kısmını bitkisel kökenli besinler oluşturmaktadır. Arıların olmadığı bir dünyada tozlaşma hizmetinin yetersizliği bile tek başına insanoğlunun yok olmasına yetecek bir nedendir. Ancak dünyanın yaşayan en şanslı türlerinden olan ve günümüze kadar yaşamını sürdürmeyi başarmış olan bal arılarının tamamen yok olabileceklerini düşünmek akla en son gelecek olasılıkların başında gelir çünkü onların yok olmasını sağlayacak nedenler büyük bir olasılıkla bütün canlıların yaşamını tehdit eden nedenler olacaktır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Arıcılık

Adamız, gerçekten gerek iklimi gerekse bitki çeşitliliği bakımından birçok ülkeden çok şanslı durumdadır. Her dönemde arıların nektar ve polen kaynaklarına ulaşabileceği iklim ve bitki varlığına sahibiz. Arıcılıkta en gelişmiş bölgelerimizin başında Güzelyurt, Karpaz, Girne ve Mesarya bölgeleri gelmektedir. En gelişmiş bölgemiz Güzelyurt'tur. Bu bölgede bulunan narenciye potansiyeli arıcılarımızın ürettikleri ürünleri %100 artışını sağlamaktadır. Bu yüzden arıcılarımızın büyük bir bölümü arılarını ilkbahar döneminde bu bölgeye getirmektedirler. Mayısın ikinci haftasında Güzelyurt'taki arılar hasat edilerek narenciye balı elde edilmektedir. Daha sonra arılar dağlık ve ovalık bölgelere Tülümbe balını elde etmek için nakledilirler. Ağustosun ikinci haftasında Tülümbe diğer bir ismi kekik olan ve dünya sıralamasında ilk ona giren bu çok kıymetli bal elde edilir. Ancak bu kıymetli balı arıcılarımız değerinde pazarlayamadıkları için bu ülkede arıcılık istenilen düzeyde gelişmemiştir.

17 Ekim 2009 tarihinde yeni yönetim ile birlikte bu göreve geldiğimiz andan itibaren K.K.T.C.'deki arıcılığı nasıl bir sektör haline getirebiliriz, ülke ekonomisine katkı sağlar yönde nasıl geliştiririz ve ayrıca üreticilerimizin ürettikleri ürünleri, değerinde pazarlamasını nasıl sağlarız sorularına yanıt bulmak için öncelikle bütün bunları masaya yatırdık. İlk olarak K.K.T.C. Arıcılık Kooperatifi'ni kurduk. Amacımız ülke arıcılığını geliştirmek için en büyük gereksinimlerinden biri olan bütün adanın balının işlenebileceği entegre bir tesis kurarak, KOOP balını tüketicimize sunmaktır. Bu konuda çalışmalarımız son hızla devam etmektedir. Kooperatifi kurduktan sonra 45,000 TL değerinde bal mumu ve Varroa zararlısı ile mücadelede kullanılan Bayvarol isimli ilacı Tarım Bakanlığı'ndan arıcılığımıza katkı sağlamak için yardım istedik. Ekonomik yönden güçlenen arıcılar birliği arıcılarımızın menfaatleri doğrultusunda söz sahibi üreticilerle de istişare ederek ilk defa taban bal fiyatını belirler konuma geldi. Bu sayede arıcılarımız, ürettikleri ürünleri değerine yakın pazarlamaya başladılar. Yok olma noktasına gelen K.K.T.C.'deki arıcılık tekrar bir ivme kazanarak 2009 yılındaki 12 bin koloni sayısı 2011 in sonlarında 20 bin koloni sayısının üstüne çıkarmıştır.

Arıcılığımızın gelişmesinde en önemli rol oynayan etkenlerin başında kooperatifin kurulması, bakanlar kurulu kararı ile yurt dışından gelen ithal bala kilo başına 2 TL fon uygulaması, üretimimizin temel taşı olan damızlık ana arıların yurt dışından temin edilirken K.K.T.C. Arıcılar Birliği'nin kontrolüne verilmesi olmuştur. Bütün bunların gerçekleştirilmesinde başbakanımızın ve tarım bakanımızın katkıları büyüktür. Ancak yine yeterli düzeyde arı sayısına ulaşmış değiliz. Her yıl tonlarca nektar, bal olmadan yok olup gitmektedir. Yapılan bir araştırma sonucuna göre K.K.T.C. de şu andaki üretilen balın yaklaşık 30 katı yeterli arıcı ve koloni sayısı olmadığından dolayı ülke ekonomisine kazandırılmamaktadır. 20 bin koloniden yaklaşık olarak 300 bin kilo bal üretmekteyiz. Ancak bu oran ulaşabileceğimiz potansiyeli düşünürsek çok düşük bir düzeydedir.

K.K.T.C.'deki arı sayısını ve ürün miktarını istenilen düzeye taşıyabilmek için yapılması gerekenlerin başında öncelikle ülkedeki arıcılığın kayıt altına alınması gerekiyor. Bu anlamda T.C. Tarım Bakanlığı, T.C. Yardım Heyeti, Türkiye Merkez Arı Üreticileri Birliği ve K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı ile istişare ederek ülke arıcılığının kayıt altına alınması konusunda 300 bin TL kaynağın ayrılmasını sağladık. Çok kısa bir süre sonra Arıcılar Birliği ve Hayvancılık Dairesi işbirliği yaparak ülke arıcılığını kayıt altına alacaktır. İşlem tamamlandıktan hemen sonra Hayvancılık Dairesinde "Arıcılık Birimi" oluşturulacak ve bu sayede sorunlarımızı, isteklerimizi devlete daha kolay aktarma şansına sahip olacağız. En önemlisi arıcılarımızın dört gözle beklediği doğrudan gelir desteği kapsamındaki kovan başına 20 TL desteğini daha kolay aktarma şansı bulacağız. Bu sayede düzenli ve her yıl destek gören arıcılık hızla gelişerek ülke ekonomisine katkı sağlar noktaya gelerek büyük bir sektör halini alacaktır.

NARENCİYE'DE KALİTENİN ÖNEMİ

Gökhan SARAÇ

Kıbrıs Türk Narenciye İhracatçıları Birliği Başkanı

Sayın Başbakanım, Tarım Bakanım, milletvekillerim, müdürlerimiz, öğretim üyelerimiz, birlik ve oda başkanlarımız ve yöneticileri, değerli basın mensupları, katılımcılar ve siz çok kıymetli misafirlerimiz sempozyuma hoş geldiniz.

Bizler Kıbrıs Türk Narenciye İhracatçıları Birliği olarak "Tarım Sektörünün K.K.T.C. Ekonomisinin Katkısı" adı altında düzenlenen sempozyumun K.K.T.C. tarım sektörüne ve ekonomisine hayırlı olmasını dileriz. Bizlere söz verip sempozyuma katkı sağlamamıza olanak veren Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği yöneticilerine teşekkürlerimizi bildirerek sempozyuma başlamak istiyoruz.

Kıbrıs Türk Narenciye İhracatçıları Birliği olarak tarım sektörünün ve ülkenin ihracatta lokomotif sektörü olan narenciye ihracatı hakkında bilgi vermek istiyoruz.

Öncelikle ülkemizin 2010 yılı ile ilgili narenciye sektörünün geldiği duruma birlikte bakalım.

Son Tarım Bakanlığı verileri ışığında narenciye plantasyonları şu şekilde oluşmuştur.

1. 1.768 dönüm greyfurt bahçesi
2. 1.876 dönüm yafa bahçesi
3. 21.647 dönüm valencia bahçesi

4. 286 dönüm washington bahçesi
5. 5.284 dönüm mandalin bahçesi
6. 2.033 dönüm limon bahçesi bulunmaktadır.

Bu arazilere göre 2010-2011 yılı narenciye üretiminde toplamda 115.091 ton ürün hasat edilmiştir. Bunlar kendi arasında;

1. sırada 93.263 ton Valencia portakalı
2. sırada 7.339 ton greyfurt
3. sırada 7.033 ton mandalin çeşitleri
4. sırada 4.812 ton limon
5. sırada ise 2.644 ton yafa portakalı hasadı gerçekleştirilmiştir.

Bu üretilen narenciye ürünlerinin ise 2010-2011 yılındaki ihracat ise

1. 83.750 ton Valencia
2. 2.358 ton Yafa portakalı
3. 5.541 ton gerfruit
4. 474 ton limon
5. 6.792 ton Mandalin olarak gerçekleştirilmiştir.

Toplamda ise 98,817 ton narenciye ihracatı gerçekleştirilmiştir. Bu ise toplam üretilen ürünün % 86 sının ihraç olduğu anlamına gelmektedir. Yapılan bu ihracattan elde edilen toplam gelir ise 48.925.616 TL'dir.

Değerli misafirler, bizler Kıbrıs Türk Narenciye İhracatçılar Birliği olarak narenciye ihracatının geliştirilmesi ve yeni ufuklara yelken açmamız için hedef rakam 100 milyon TL'ye ulaşmak için çok çalışmalıyız.

Bunun için öncelikli olarak narenciye sektörüne emek veren üreticilerin acil ihtiyaç duyduğu konuların çözülmesi gerekmektedir. Öncelikli sorun "kaliteli su" dur. Bununla ilgili olarak adanın en verimli toprağına sahip olan Güzelyurt bölgesinin mevcut bahçelerinin korunması ve geliştirilmesi, üründe birim alandan daha kaliteli ve verimli ürün alınabilmesi için Anavatan'dan gelecek olan suyun öncelikli olarak Güzelyurt bölgesine verilmesi gerekmektedir.

Böylece üreticimiz daha az maliyetler daha fazla para kazanmaya başlayacak ve toprağına dört elle sarılacaktır.

Kaliteli ürünle birlikte ihracatımız da dış pazarlarda daha yüksek fiyatlarla mal satılabilecektir. Piyasa şartlarına göre de manevra yapma kabiliyetine sahip olacaktır.

Kısa vadede ise üretimin ana girdi maliyeti olan yeraltından çekilen suyun elektrik maliyeti yapılan son zamla sektörün sonunu getirecektir. Bu artışın toplam üretime yapacağı tahribat çok büyük olacaktır. İhracat rakamlarında kalite kaybına bağlı olarak hızlı bir şekilde aşağıya doğru kayma başlayacak ve istenmeyen sonuçlar doğuracaktır. Bunun için Tarife 06 ve 09 olan sanayi ve su motorları kalemine getirilen zammın zaman kaybedilmeden geri alınması gerekmektedir.

Ayrıca narenciye ihracatının ve sektörünün önünün açılması için;

1. Narenciyede hastalıklara karşı üretici, tarım dairesi ve ihracatçısı istişare içerisinde olup mücadele verilerek zararlılara karşı ilaçlamalar yapılması sağlanmalıdır.
2. Ürün ihraç öncesi hasattan paketlenmeye kadar olan süreçte tüm sektör çalışanları üzerine düşen görevi layığı ile yapmalıdır. Ürüne zarar vermeden işlenmesi sağlanmalıdır.
3. Mevcut paketleme tesislerinin revizyonu için daha süratli şekilde hibe programlarının arttırılarak uygulamaya konması gerekmektedir.
4. Paketleme evlerinin mevcut yapıda AB uyum müfredatları seviyesine getirilmesi için Tarım Bakanlığı nezdinde gıda güvenliği ve sertifikalandırma çalışmaları yapılmalıdır.
5. Narenciye yasasının bir an evvel çıkarılması ve sektörel ilgili yasal müeyyideler belirlenmesi gerekmektedir.
6. Liman hizmetlerinin daha çağdaş çalışabilir ve uluslararası fiyatlarla rekabet edebilir hale gelmesi gerekmektedir. Bunlar için Ulaştırma Bakanlığının bir an önce çalışma başlatması gerekmektedir.
7. Pazar paylarının arttırılması için fuar etkinliklerine daha fazla önem verilmelidir. Devlet katkısı arttırılmalı ve sivil toplumla birlikte hareket edilmelidir.
8. Sebze ihracatının artması için uçakla kargo taşımacılığının tekrardan çalışılabilir hale gelmesi gerekmektedir.
9. Devlet daireleri arasında bir uyum sağlanmalı ve yetkililer arasında iletişim ağı kurularak izlenebilir ve kontrol edilebilir hale gelmelidir. Bunun için Ticaret Dairesi, Tarım Dairesi, Gümrük Müdürlüğü ve ilgili sivil toplum örgütleri sorunlarla ilgili çözüm üretme noktasında bir araya gelmelidirler.
10. Sektörün daha ileriye gitmesi için devlet yetkililerinin, sivil toplum örgütlerinin birleştirilmesi ve tek çatı altında toplanması amacıyla ivedilikle birlikler ile ilgili tüzük değişimi veya yasal düzenleme ile aynı amaç için hizmet eden narenciye üreticileri ve ihracatçı birliklerinin birleştirilmesine yönelik planlama yapmaları gerekmektedir. Aksi durumda demokrasi büyük yara almaya devam edecektir.
11. Hükümetlerin sektörlere karşı hesap verebilir ve şeffaf katılımcı olması için devlet olanaklarını çeşitli ihale yöntemlerini kullanarak sektörlerde hizmet vermek isteyen kişi veya kurumlara eşit mesafede bulunmaları gerekmektedir.

K.K.T.C.'DE NARENCİYE ÜRETİMİ VE NARENCİYE İHRACATINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Gürsel SEKMEN

Akdeniz Narenciye İhracatçılar Birliği Başkanı

Giriş

Narenciye, K.K.T.C. için geleneksel bir ürün olmasının yanında bir güzellik, aynı zamanda önemli bir ekonomik değerdir. Özellikle 1974 yılından bu yana, ülkemiz insanına geçim kaynağı olmuş, ayrıca döviz girdilerimizin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Lefke, Girne kazasına bağlı bazı köylerde, Maraş ve özellikle Güzelyurt bölgesinin insanlarına uğraş alanı olmuş ve önemli ekonomik katkılar sağlamıştır. Öyle ki; önemini vurgulamak için "sarı altın" olarak adlandırılmıştır. Bu alanda var olan tesislere yeni tesisler ilave edilmiş, bu tesislerde değerlendirilen ürün, çeşitli işletmelerce Türkiye, İran, Irak, AB ülkeleri, Rusya, Ukrayna ve Ortadoğu ülkelerine ihraç edilmiştir.

Günümüzde narenciye alanları 1974 sonrasına göre büyük ölçüde azalmış ve yaklaşık 70.000 dönümden 35.000 dönümlük bir alana inmiştir. Girne ve Maraş bölgeleri narenciye alanı olmaktan çıkmıştır. Buradaki bahçeler kurutulmuş ve başka maksatlar için kullanılmaya başlanmıştır.

Narenciyenin ihracatında yıllardır çeşitli nedenlerle sıkıntılar yaşanmaktadır. 1974 yılından sonra oluşan siyasal durum, K.K.T.C.'nin durumunun yanı sıra ürettiği narenciyenin ihracatında da sıkıntılar oluşturmuştur. Narenciye ihracatında yaşanan sıkıntıların birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sıkıntıların bir kısmı içsel, bir kısmı da dışsal sebeplere bağlıdır.

Narenciye pazarlarında yaşanan rekabete taraf olan ülkelerin, ihracatçılarına yıllardır düzenli olarak destekleme verdiğini, ülkemizde ise 1999 yılına kadar yalnızca bir KİT kuruluşu olan Cypfruvex' in zararlarının kapatılması suretiyle desteklendiğini, özel firmalara ise herhangi bir katkı sağlanmadığını bilmekteyiz. Kıbrıs, Akdeniz Havzası içerisinde yer almakta ve aynı coğrafik yapı içerisinde yer alan diğer narenciye üreticisi ülkelerin yanında günümüzde narenciye üreticisi durumunda olan diğer dünya ülkeleri ile de rekabet halinde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu ağır rekabete en iyi şekilde hazır olmak ve kaliteli ürünü en ekonomik bir şekilde pazarlara sunmak, K.K.T.C. narenciye ihracatının hedefi olmalıdır. Ancak bu güne kadar uygulanan politikalar, ülkenin su kaynakları yönünden sıkıntılı olan yapısı, sulama sisteminin uzun bir süre güncelleştirilememesi, üretimden kaynaklanan bir takım sıkıntılar, kaliteli narenciye üretimini önemli ölçüde geriletmiş, uluslararası ilişkilerdeki siyasete yönelik sorunlar ile son olarak AB'nin uyguladığı kararlarla da özellikle üçüncü dünya ülkelerine ihracat gerilemiştir. Dolayısıyla, narenciye ihracatçısı firmalar hem üretilen ürünün kalite sorunu hem de pazarlama zorlukları ile mücadele etme durumunda kalmışlardır.

1. Narenciyenin K.K.T.C. ekonomisindeki payı ve ihracattaki yeri

Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere narenciye yıllardır K.K.T.C. ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizin en büyük ihraç unsuru olması yanında döviz getirisi yönünden de en üst sırada yer almaktadır. K.K.T.C. ekonomisinde gayri safi milli hasıla içerisinde narenciye üretimi ve ihracatı 100 milyon TL gibi bir değer oluşturmaktadır. Ancak ihracattaki yeri itibarı ile yaklaşık % 35' lik bir paya sahiptir.

2. İşlenmemiş ve paketlenmiş narenciyenin iç piyasada pazarlanması ve dış piyasalara ihraç edilmesi süreci

Ülkemizde üretilen narenciye 100-120 bin ton civarındadır. Limon, Grapefruit, Yafa portakal, Valencia portakal, Mandora mandarin ihracat olanaklarına sahipken Klementin mandarin ve üretimi çok az olan bazı narenciye çeşitleri iç piyasada değerlendirilmektedir. Ancak son yıllarda limon ve Yafa portakalın da ihraç olanaklarının azalması nedeni ile iç piyasada değerlendirilmesi veya sanayide değerlendirilmesi açısından Türkiye'ye gönderilmesi ağırlık kazanmaktadır. Limon, Yafa portakal, Klementin mandarin ve üretimi az olan Kırmızı Renkli grapefruit, Washington portakal ve çeşitli portakal türleri iç piyasada kendilerine yer bulabilmektedirler. Ancak Beyaz grapefruit, Mandora ve Valencia portakalın ihraç olanaklarının olmaması durumunda dalında kaldığı görülmektedir.

Ülkemizden ihraç edilen ürünlerin 1994 yılına kadar öncelikle çeşitli AB ülkelerine pazarlandığı bilinmektedir. Ancak uygulanmaya başlanan ambargo neticesinde ve ürün kalitelerimizdeki düşüşler nedeni ile ihraç yönümüz önce ağırlıklı olarak Türki-

ye, Rusya, Ukrayna, Romanya ve benzeri ülkelere şimdilerde ise Türkiye, İran ve Irak gibi ülkelere kaymıştır. Bu da piyasa açısında dar alanlara itildiğimizin göstergesidir. Piyasalarımızı koruma mecburiyetimiz yanında ya yeni piyasalar kazanılması ya da eski piyasaların alternatif olarak yeniden elde edilmesi zaruretinin ortaya çıktığı gerçeğini dikkatli bir şekilde düşünmeye başlamamız gerekmektedir.

3. Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm önerileri

1999 yılından itibaren özellikle ihracatçıların birlikte yaptıkları mücadele sonucunda ihracata diğer ülkelerin uygulamaları gibi teşvik primi uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama ihracata bir ivme kazandırmış, rakamsal olarak narenciyenin pazarlandığı gibi bir görüntü oluşmasına neden olmuştur. Bu süreç sürdürülebilir olmaktan uzaktır. Kalite ve maliyet yapısı gibi sorunlar ihracatın önündeki en büyük sıkıntılar olarak durmaktadır. Narenciyenin ekonomik bir değer olarak pazarlanabilmesi için içsel ve dışsal sorunların belirlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

1. İçsel Sorunların Belirlenmesi ve Çözüm Önerileri

Piyasalarda kârlı bir şekilde rekabet edebilmek için öncelikle verimli bir üretime ve kaliteli bir ürüne sahip olmak gerekmektedir. Narenciye ihracatçısı, kaliteli ve ihracat standartlarına uygun olan ürünü alma şansına sahip olduğu sürece, piyasadaki rekabete uygun bir maliyet yapısı içerisinde ürünü ihraç etme şansına sahip olabilecektir. Aksi durumda maliyet yapısının, satış fiyatlarının üzerinde olması halinde ihracat çeşitli teşviklere ihtiyaç duyacaktır. Teşvik sisteminin de sürdürülebilir olması için hazine kaynaklarından ayrılan payın bütçeye uygunluğu önemlidir.

K.K.T.C.'de narenciye dikili alanlar 1975-79 yılları arasında yıllık ortalama 68.800 dönüm iken 2003 yılında dikili alan 44.000 dönüme ve günümüzde de yaklaşık 35.000 dönüme düşmüştür. Yıllar itibarı ile mandarin türü hariç diğer narenciye türlerinde 1975-79 dönemine göre azalmalar olmuştur. Üretimde ise genellikle bir dönemden elde edilen ürünlerdeki verim artışı nedeniyle 1975-79 yılları arasındaki 120.000 ton üretim, 2003 yılında da 143.000 tonluk bir üretimle gelişme göstermiştir. Ancak bu verimlilik kaliteye yansımamış, standart dışı ürün oranı sürekli yüksek oranlarda kalmıştır. Bu da ihracatçının maliyet yapısının yüksek olmasının en büyük nedenleri arasında yer almaktadır. Küçük boyutlu, standart dışı nitelikli ve çeşitli bakım noksanlıkları nedeniyle meyve yüzeyinde oluşan görüntüler ve Akdeniz meyve sineği riski standart dışı meyvenin temelini oluşturmaktadır. Bu oluşumların önüne geçilememesi durumunda narenciye ihracatı sürekli sıkıntılar içerisinde olacaktır. Daha sonraki yıllarda ise rekoltenin azaldığı ve 85.000 tona kadar indiği görülmüştür. Küçük boyutlu ve standart dışı meyve oranında ise herhangi bir iyileşme olmamıştır.

1.1. Üreticilerden Kaynaklanan Sıkıntılar

Narenciye bahçelerinin geneli küçük bahçelerden oluşmaktadır. Büyük bahçe sahipleri geçimlerini narenciye üretiminden elde ettikleri için sürekli olarak bakım çalışmalarının içerisinde yer almakta, işçi çalıştırmakta, üretimin gereklerini mümkün mertebe yerine getirmektedirler. Küçük bahçe sahipleri ise narenciye gelirini ek bir gelir olarak düşünmekte, büyük bir kısmı hafta sonu tatillerini bahçede çalışma veya çalıştırma yerine dinlenme amaçlı etkinliklere ayırmaktadırlar. Böyle olunca da bu bahçelerden verimli ve kaliteli ürün elde etme imkanı zorlaşmaktadır.

Konu ile ilgili olarak Tarım Bakanlığı'nın üreticilere yönelik olarak süreklilik arz eden bilgilendirme çalışmaları içerisinde olması gerekmektedir. Bakımlı bahçelerin etrafındaki bakımsız ve hastalıklı bahçelerin bakımlı bahçeler için tehdit oluşturduğu düşünüldüğünde, Bakanlığın gerekli yöntemler içeren düzenlemeler içerisinde olması gerekmektedir.

1.2. Üründen Kaynaklanan Sıkıntılar

Coğrafik yapıya bağlı olarak iklim şartlarından etkilenen narenciye üretimi için Tarım Bakanlığı uzmanlarının denetiminde üretim yapılması bir zorunluluktur. Yapılması gereken çalışmaların zamanında ve eksiksiz olarak uygulanması gerekmektedir. Aksi takdirde meyve boyutları pazara kârlı bir şekilde satış yapılabilecek ölçülerin altında kalacak, istenen fiyatlara satılamayacak, hatta dalında kalma tehlikesi yaşayacaktır. Bunun yanında kırık kabuk (fuşa), iklimsel bozukluklar vb. sıkıntıların önüne geçilemeyecektir. Bu da standart dışı ürün miktarını artıracak ve maliyetlerimizin yükselmesine neden olacaktır. Ülkemizde tür değişikliklerinin de pazarın istekleri doğrultusunda hızlı bir şekilde güncellenmesi mümkün olamamaktadır. Piyasada satışı düşen ve daha düşük satış fiyatlı olan ürünleri daha çok talebi olan, daha yüksek fiyatlı ve karlı olarak satılabilecek ürünlerle değiştirilmesi mümkün olmalıdır. Bugünkü yapısı ile narenciye ürünlerimizin satışı, diğer ülkelerde felaketlerin olmasına bağlı kalmaktadır.

1.3. Doğal Kaynaklardan Oluşan Sıkıntılar

K.K.T.C.'ndeki kuraklık sonucu su kaynaklarında meydana gelen azalmaya bağlı olarak narenciye dikili alanları 68.800 dönümden 35.000 dönüme kadar gerilemiştir. Bu narenciye alanları için çok büyük bir tehdit oluşturmakta ve ivedilikle çözümü gerekmektedir. Damla sulama sistemlerinin hayata geçirilmesine rağmen, kuraklık nedeni ile su sıkıntısı devam etmekte ve kurak yılların olabileceği gerçeği de narenciyenin geleceğini tehdit etmektedir. Bu konuda başta su arıtma projeleri olmak üzere çeşitli projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

1.4. Tarımsal Politikalara İlişkin Sıkıntılar

Devlet, narenciye üretiminin daha kaliteli, daha verimli ve daha karlı bir sektör olarak ülke ekonomisine katkı sağlamasını hedeflemelidir. Bunun için de ihracatçıların maliyet yapısının piyasa şartlarına uygun olabilmesini sağlamak için gerekli tarımsal argümanları kullanması gerekmektedir. Devletin bu konudaki görevi, uygulayacağı çeşitli tarımsal politikalarla sektörde yol gösterici olmayı başarmak olmalıdır. Bu araçlar doğrudan gelir desteğinin oluşturacağı katkı yanında; elektrik, su, tarımsal ilaçların sübvansede edilmesi vb. önlemleri de içermektedir. Bütün bunlar verimlilik esaslarına uygun şekilde yapılmalıdır. Ayrıca tarımsal teknoloji kullanılarak, tarım laboratuvarları, çeşitli analiz teknikleri ve tarım uzmanları vasıtası ile üretici yönlendirilmeli, bunların sonuçlarına göre bahçelere gerekli katkıların yapılması sağlanmalıdır. Modern tarım tekniklerinin kullanılması zaruridir.

1.5. Yasal Düzenlemelere İlişkin Sıkıntılar

İhracatın önündeki en büyük sorunlardan birisi, devletin narenciye alıp satması ve bunu yaparken de serbest piyasa koşullarını bozması şeklinde ortaya çıkmıştır. Son iki yıldır uygulanan Cypfruvex'in özelleştirilme çalışmaları ile küçülmesi bu tehdidi azaltmıştır. Sosyal görev anlayışı ile hareket edilmesi ancak kısa süreli ve geleceğe yönelik hedefler doğrultusunda olmalıdır. Bu doğrultuda atılacak adımlarda narenciye üretiminin ve ihracatının teşvik edilen bir alan olduğunu hesaba katarak tespitler yapılması büyük önem taşımaktadır. Doğru zamanda ve miktarda tespit edilemeyen destek miktarları ve diğer araçlar sürekli yanlışlara neden olacak ve telafisi mümkün olmayan ekonomik sonuçlara zemin hazırlayacaktır.

Bir başka düzenleme de narenciye ihracatında alınan fonlar veya uygulamalarla ilgilidir. Bunun için bazı tedbirler alınmaktadır. Ancak yine de eksikler bulunmaktadır. Örneğin ürün, kesim, nakliye, fason üretim ile bazı üretim ve ambalaj malzemelerinin ithalatından alınan KDV ve stopaj miktarları, ihracatçının elindeki sıcak paranın eksilmesine neden olmaktadır. Bu miktarlar daha sonra KDV iadesi olarak geri alınacağına göre bu konuda bir çalışma içerisine girilmesi gerekmektedir. Bu konuda birliğimiz yakın zamanda girişimler başlatmış ve karşılığında gerekli adımlar atılmıştır.

Yükleme konusunda ülkede liman içerisinde tekel durumuna gelmiş bir şirket bulunmaktadır. Uygulamalarını da yasalarla almış olduğu yetkilere dayanarak sürdürmektedir. Oysa güncelliğini kaybetmiş ve haksız uygulamalara neden olan bugünkü durumun da ihracatın önünü açacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Navlun fiyatları her yıl artan, oranlı olarak sürekli bir artış trendi izlemektedir. Bu da ihracatın önünde duran bir başka mali problemdir. Bu konuda da yasal düzenlemelere gidilmesi ve maliyetlerin pazar fiyatlarını etkilememesi sağlanmalıdır.

Pazarlama çalışmaları yönünden de yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Birçok ülkede, ülkeye döviz getiren kurum veya kuruluşlara pazarlama çalışmalarında kullanılmak üzere yaptıkları ihracat oranında teşvik yapılmaktadır. Özellikle finansman yapısı istenen düzeylere çıkamayan özel sektör kuruluşları bu konuda teşvik edilmelidir.

Narenciye paketleme tesisleri emek yoğun çalışma ortamına sahiptirler. Ülkedeki asgari ücret belirleme şekli mevsimsel çalışma koşullarına rağmen, ek mesai çalışma şartları ve ucuz yabancı işgücünden faydalanma olanaklarının olmaması işgücü maliyetlerinin oldukça yüksek olmasına neden olmaktadır. Bu koşulların uygun yasal düzenlemelerle rakip ülkelerdeki çalışma koşullarına yaklaştırılması gerekmektedir. Çalışma yaşamında yapılan düzenlemeler narenciye alanında çok fazla iyileştirmeye yol açmayacaktır.

Tarım sigorta fonu için ihracatlardan alınan %1 oranındaki primin ihracatçıya dönmesi mümkün olmamaktadır. Bu alanda yıl itibarı ile kaldırılan bu kesintinin bütün ihracatlarda kaldırılması gerekmektedir.

1.6. Devletin İhracatçıya Yapacağı Ödemeler İle İlgili Sıkıntılar

Teşvik primi ve KDV iadeleri ile ihracatçıya yapılacak ödemelerin işlemlerinin süratli olması ve zamanında ödenmesi önemlidir. İhracatçıya nakit sıkıntısı yaşatacak gecikmelere özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. KDV iadesi ile ilgili mevzuatta düzenlemeler yapılması ve ilgili firma muhasiplerine çok açık bir şekilde anlatılması, gerekli eğitimin verilmesi gerekmektedir. KDV iadesinin başvuru süresinin altı ay veya bir yıl olacak şekilde değiştirilmesi faydalı olacaktır. Teşvik primi belirleme çalışmalarının sezon başlamadan en az üç ay önce başlaması ve sezon başladıktan sonra en geç bir ay içerisinde bitirilmesi gerekmektedir.

2. Dışsal Sorunların Belirlenmesi ve Çözüm Önerileri

2.1. Siyasal Yapıya İlişkin Problemler

K.K.T.C., Kıbrıs'ta bir çözümün gerçekleşmemesi nedeni ile birçok sıkıntı ile başa kalmaktadır. Direkt olarak ihracat yapılan ülke sayısı çok azdır. Genelde üçüncü ülkelere yapılacak ihracat için Türkiye limanları aracı olarak kullanılmaktadır. Ancak bu da bir maliyete neden olmaktadır. Bu konudaki maliyet artırıcı unsurlar T.C. makamları ile görüşülmek suretiyle azaltılmaya çalışılmaktadır.

2.2. Pazara İlişkin Problemler

Narenciye ihracatımızın başlıca pazarları arasında Rusya, Ukrayna, İngiltere, diğer bazı AB ülkeleri, bazı Ortadoğu ülkeleri, İran, Irak ile özellikle Türkiye sayılabilir. Rusya'nın Türkiye ile son zamanlarda yaşadığı sorun ve bunun üzerine uygulamaya koyduğu yasaklama, K.K.T.C. narenciyesinin Rusya'ya ihracatında da sıkıntılar yaşayacağına işaret etmektedir. Birliğimiz bu konuda Türkiye Cumhuriyeti makamları ile ortak çalışmalar yürütmüş ve soruna yeni sezon başlamadan çözüm getirmek için adımlar atılmıştır. Ancak sorun çözmek için Tarım Bakanlığı yetkililerinin Türkiye Cumhuriyeti makamları ile sıkı bir işbirliği içerisinde olmaları şarttır. Mersin Standardizasyon Grup Müdürlüğü ve T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği aracılığı ile konu hakkında gerekli uygulamalar hususunda görüşmeler yapılmaktadır. Ürününüz kalitesi sürdürülebilir seviyelerde, istenilen noktalarda olursa, K.K.T.C. narenciyesinin pazarlama olanakları yüksek olacaktır.

İhracatçılarımızın pazarlama çalışmalarında ve tanıtımlarında, fuar faaliyetlerine katılmalarına teşvik edilmeleri gerekliliği yanında, özellikle büyük satışların yapıldığı ülkelerde ticari temsilcilikler açmak ve yakın temaslarda bulunmak yararlı olabilecektir. Yine potansiyelimizin olduğu ülkelere ticari geziler düzenlemek ihracatçılarımız adına yarar sağlayacaktır.

4. Güney Kıbrıs'lı İhracatçılara Göre Avantajlı ve Dezavantajlı Durumlar

İhracatçımızın birkaç ülke dışında direkt ihracat olanaklarına sahip olamamaları Güney Kıbrıs'taki ihratçılara göre büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ancak Mısır, Türkiye gibi ülkeler bize göre daha uygun maliyet yapısına sahip olmalarına rağmen ülkemiz ihracatçıları da Güney'e göre biraz daha uygun maliyete sahiptirler. Ayrıca ülkemizin her koşulda daha iyi ilişkilere sahip olduğu Türkiye hem ihracat olanakları hem de diğer ülkelere uygun transit olanakları ile büyük bir avantaj sağlamaktadır. Ülkemizdeki paketleme teknolojisine göre Güney'deki güncel teknoloji çok daha üst seviyelerdedir. Ancak ülkemizde de güncel paketleme teknolojisine sahip tesislerin kurulmaya başlandığını görmekteyiz.

KUZEY KIBRIS ZEYTİNYAĞININ NİTELİKSEL ANALİZİ

(Mevcut durum, yapılması gerekenler ve ekonomik değerlendirme)

İrfan ÇELİK

ZEYBİR (Zeytin ve Zeytinyağı Üreticileri Birliği) Başkanı

Kuzey Kıbrıs'ta zeytin ağacı sayısı, zeytin ve zeytinyağı rekoltesi ile ilgili kayıtlı bilgi olmadığı için istatistik rakam vermek mümkün değildir. ZEYBİR'in yağ değirmenlerinden ve sofralık zeytin üreticilerinden elde ettiği bilgiler doğrultusunda 2010 - 2011 hasat dönemi tahmini zeytinyağı rekoltesi 4.000 ton parasal değeri 28.000 TL; tahmini sofralık zeytin rekoltesi ise 500 ton-parasal değeri 1.500 TL'dir.

Zeytinyağı doğal hali ile tüketilebilen, meyve suyu özellikli bitkisel tek yağdır; aynı zamanda bitkisel yağlar içerisinde sağlığımızı korumamıza en fazla katkı sağlayan yağdır. Zeytinyağı doğanın insanoğluna armağan ettiği en değerli besinlerden biridir.

Zeytinyağında kalitenin önemine, kaliteye etki eden faktörlere ve kaliteyi artırmak için yapılması gerekenlere değinmeden önce, zeytinyağının faydalarını kısaca hatırlatmak istiyorum:

Zeytinyağı;

- Kalp ve damar hastalıklarında temel risk faktörü olan kolesterolü azaltarak damar tıkanıklıklarını önler. Kolesterol içermez; insan bünyesinde kandaki kolesterol seviyesini düşürür, kötü huylu kolesterolü düşürürken, iyi huylu kolesterole dokunmaz.
- Zengin antioksidan içeriğinden dolayı hücre sistemimizin gelişmesinde ve yenilenmesinde önemli rol oynar ve özellikle rahim, mide, göğüs ve prostat kanserine karşı vücudumuzu korur.

- İçerdiği yüksek orandaki tekli doymamış yağlar sayesinde kronik kalp hastalıkları riskini azaltır.

Zeytinyağının yukarıda özetlenen sağlıkla ilgili benzersiz özelliklerinden yararlanabilmemiz, üreteceğimiz zeytinyağının kalitesine bağlıdır. Kaliteli zeytinyağı ise tüm dünyada geçerli olan Uluslararası Zeytinyağı Konseyinin belirlemiş olduğu kriterlere uygun üretim ile mümkündür. Kaliteli bir zeytinyağı üretimi, iyi veya yüksek kalitede zeytin elde edilmesi ile başlar; yağ işleme öncesi ve işleme sırasında uygulanan kurallar ile devam eder ve işleme sonrası kurallara uygun depolama ve ambalajlama ile tamamlanır. Kötü kalitede bir zeytinden hiçbir şekilde iyi bir zeytinyağı elde edilemeyeceği gibi, iyi kalitede bir zeytinden kurallara uyulmazsa kötü kalitede zeytinyağı elde edilebilir.

Uluslararası Zeytinyağı Konseyi'nin (IOOC)(UZK), hammaddesinin yapısı, kalitesi ve işleme tekniği sonrası elde edilen ürünün Oleik asit içeriğine bağlı olarak tanımlandığı zeytinyağları arasında, gerek besin değeri yönünden gerekse duyu kalite özellikleri yönünden en değerli, en pahalı ve ihracat potansiyeli en yüksek olanı asitlik derecesi (Oleik asit cinsinden) en çok % 0.8 olan Naturel Sızma zeytinyağıdır. Maalesef ülkemizde üretilen zeytinyağının büyük bir kısmı Uluslararası Zeytinyağı Konseyi'nin (UZK) Naturel Sızma zeytinyağı için belirlemiş olduğu kalite standartlarına uymamaktadır. Düşük kalitenin nedenlerini ve zeytinyağı kalitesinin UZK'nin standartlarına yükseltilmesi için yapılması gerekenleri beş başlık altında inceleyebiliriz:

Yasal Mevzuat

Zeytincilik için dünyanın en ideal iklimine sahip olan adamız aynı zamanda dünyanın en lezzetli zeytinini ve zeytinyağını üretebilmektedir. Ancak, 1963 yılında yürürlüğe girmiş olan Zeytinyağı yasamızın bugün yürürlükte olan uluslararası zeytinyağı standartları ile yakından uzaktan hiçbir ilgisi yoktur ve maalesef K.K.T.C.'de üretilen zeytinyağlarının büyük bir kısmı 1963 tarihli yasaya göre işlenmektedir. AB normlarına uygun Gıda Yasasının ve bu yasaya bağlı zeytinyağı tüzüğü'nün en kısa sürede yasalıya yürürlüğe girmesi; zeytin ve zeytinyağı üreticilerimizin AB normlarına uygun üretim teknikleri ile çağdaş dikim, sulama, budama, hasat ve değirmencilik konularında eğitilip AB standartlarında üretim yapmalarının sağlanması şarttır.

Zeytinin Olgunlaşma Derecesi

Kaliteli zeytinyağı hasar görmemiş ve optimum olgunlaşma derecesine sahip zeytinlerden elde edilebilir. Meyvenin olgunlaşma süresi zeytin ağacının yetiştiği bölgeye, zeytin çeşidine, sıcaklık ve tarım uygulamalarına göre değişmektedir. Zeytin meyvesinin renginin yeşilden menekşe veya koyu mor renge dönüşmeye başladığı

devre, tabii bir antioksidan olan ve aynı zamanda zeytinyağının uluslararası piyasalarda kalitesini ve fiyatını belirleyen en önemli faktör olan polifenol miktarının en yüksek olduğu ve hasadın yapılması gereken dönemdir. Zeytinler yağ veriminin ve kalitesinin en yüksek olduğu, optimum olgunluk derecesine ulaştıkları bu dönemde hasat edilmedikleri takdirde azalmaya başlayan polifenol miktarı nedeniyle, zeytinyağı kalitesinde ve dolayısıyla fiyatında kayba uğranılır. Oransal olarak daha fazla yağ elde edeceği düşüncesiyle Kuzey Kıbrıs'taki zeytinyağı üreticileri maalesef zeytin hasadını zeytin siyahlaştıktan sonra yapmakta ve dolayısıyla polifenol miktarı nispeten düşük zeytinyağı elde etmektedir.

Zeytinin Hasat Yöntemi

Zeytinlerin hasat yöntemi zeytinyağının kalitesini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Zeytin hasadında mekanizasyona geçmek hasat maliyetlerini düşürmekte ancak zeytin tanelerinde oluşan hafif hasar neticesinde zeytinde çeşitli mikrobiyal faaliyetlere, yağda oksitlenmeye ve dolayısıyla kalite düşüşlerine sebep olmaktadır. Mekanik yöntemlerle toplanan zeytin gün sonunu beklemeden gün ortasında muhakkak değirmene ulaştırılmalı ve en erken sürede yağ çıkarma işlemi tamamlanmalıdır. Üreticinin gün ortasında ve gün sonunda yani bir günde iki defa değirmene gitme imkanı yoksa kaliteli zeytinyağı elde edebilmek için hasadın mekanik yöntemlerle değil elle veya zeytin tanesine zarar vermeyen ağaç/dal gibi sarsıcı aletler ile yapılması daha doğrudur. Ağaç/dal gibi sarsıcı aletlerle veya elle toplanmış zeytinler, yerden toplanmış ve/veya zeytin sineği zararlısına maruz kalmış zeytinler birleştirilmeden, ayrı ayrı şekilde değirmene taşınmalı ve ayrı ayrı işlenmelidir. Hasat esnasında ve olgunlaşıp kendiliğinden yere düşen zeytinlerin hem düşüş esnasında darbe almalarını engellemek hem de toprak ile kontaminasyonu önlemek için ağaçların altına mutlaka kazıklar üzerinde, yerle temas etmeyecek şekilde fileler konmalıdır. Hasat edilen zeytinler mümkün olan en kısa sürede, 25 cm'yi geçmeyen tabakalar halinde, hava almaya izin veren kafesli plastik kasalar içerisinde değirmene ulaştırılmalı ve bekletilmeden işlenmelidir. Değirmenlerde özellikle ürünün bol olduğu yıllarda bekletilmelerin önlenmesi için hasadın programlanarak yapılması gerekmektedir. ZEYBİR, üreticilerimizin hasat yöntemleri konusundaki bilgi eksikliğini sürekli olarak düzenlediği eğitim programları ile gidermeye çalışmaktadır.

Zeytinin Sıkım Yöntemi

Zeytinyağının kalitesini etkileyen, yukarıda özetlenmiş olan tüm faktörlerin üreticilerimiz tarafından istisnasız uygulanması durumunda dahi ülkemizde bulunan üç fazlı Kontinu zeytinyağı üretim tesisleri "sıcak sıkım" yöntemiyle zeytinyağı çıkarmaya devam ettiği sürece Kuzey Kıbrıs'ta taş değirmenler dışında Avrupa Birliği normlarına uygun ihraç edilebilecek nitelikte, kaliteli zeytinyağı üretmek mümkün

olmayacaktır. Ülkemizde bulunan üç fazlı Kontinu zeytinyağı üretim tesislerinin yağ çıkarma sürecinde kullandıkları yüksek ısıdaki sudan dolayı sonuç, polifenollerin ve yağdaki birçok faydalı değerlerin yok olduğu, tüm sağlık ve ihracat niteliklerini kaybetmiş ticari değeri olmayan bir yağdır. Avrupa Birliği normları, zeytinyağının hücre sitoplazmasından dışarı çıkabilmesi için macun halindeki zeytin hamurunun sıcaklığını "soğuk sıkım" yöntemi dahilinde 27°C ile sınırlandırmıştır. Sisteme verilen suyun sıcaklığı bu ısı değeri göz önünde tutularak belirlenmelidir. Kaliteli zeytinyağı üretmek isteyen üreticilerimiz kesinlikle değirmenlerin "sıcak sıkım" yöntemini kabul etmemeli ve "soğuk sıkım" yönteminde ısrar etmelidir. "Sıcak sıkım" yöntemiyle "Naturel Sızma" zeytinyağı üretmek mümkün değildir. AB normlarına uygun gıda yasasının ve zeytinyağı tüzüğüne yürürlüğe girmesiyle bu sorun büyük ölçüde ortadan kalkacaktır.

Zeytinyağının Muhafaza Yöntemi

- Depolama sırasında, şişeleme ve ambalajlama öncesinde dipte oluşan tortu süzülmesi veya alınmalıdır. Süzme işleminde pamuk filtreler tercih edilmelidir.
- Saydam ve ışık geçirgenliği olan açık renkli ambalajlar kullanılmamalıdır. Zeytinyağının kalitesini en hızlı ve en kötü şekilde etkileyen faktör ışıktır.
- Zeytinyağının üretim, depolama, şişeleme, ve tüketim aşamalarındaki hava ile teması minimize edilmelidir. Oksijen, zeytinyağının tazeliğini ve aromasını olumsuz yönde etkilediği için depolamada kap içerisindeki havayı dışarı atan özel kapak donanımlı paslanmaz çelik kaplar kullanılmalıdır.
- Zeytinyağı serin ve kokusuz ortamlarda muhafaza edilmelidir.

Yukarıda belirtilmiş olan muhafaza şartlarına uyulmadığı takdirde yağ asitliği artar, yağ acılaştır (Ransidite) ve kalite bozulur.

Sonuç olarak asit seviyesi düşük, polifenol seviyesi yüksek, aroması kuvvetli, kısıcası daha kaliteli zeytinyağı elde edilebilmesi için zeytinlerin erken hasat edilmesi ve değirmende "soğuk sıkım" yöntemiyle sıkılması gerekmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta mevcut çarpık üretim durumu devam ettiği sürece, yurtdışına zeytinyağı ihracatı mümkün olmadığı gibi yıllık ortalama 2.000 ton zeytinyağı üretimi esas alınarak 5 lt fiyat kaybı üzerinden bir hesaplama yapıldığı zaman ortaya yılda 10 milyon tutarında bir ekonomik kayıp çıkmaktadır. Genetik özellikleri itibarı ile eşsiz olan bir zeytin ağacına ve zeytincilik için ideal bir iklime sahip olan Kuzey Kıbrıs'ın, dünyanın en kaliteli zeytinyağını üretilip ihraç etmesi gerekirken, ZEYKO yağ fabrikasının kapatılıp çürümeye terk edilmiş olmasından dolayı rafine edilemeyen ve ticari değeri olmayan zeytinyağı stokları ile baş başa kalmış olması gerçek bir trajedi ve bu durumdan sorumlu olan hükümetler için bir utanç kaynağıdır.

K.K.T.C.'DE BİTKİSEL ÜRETİM VE ARAŞTIRMA GEREKSİNİMLERİ

Prof. Dr. Kazım ABAK

Lefke Avrupa Üniversitesi

Tarım Bilimleri Teknolojileri Fakültesi Dekanı

Giriş

Temelinde ekonomik bir faaliyet olan tarımın sosyal, kültürel ve hatta politik yanları da vardır ve bu nedenle dünyanın gelişmiş veya gelişmekte olan, küçük veya büyük tüm ülkelerinde tarım stratejik bir sektör olarak değerlendirilir. Tarım, yerleşik yaşama başlamalarından beri insanların gıda ve giyim maddelerinin kaynağı olmuştur. Bunlara ek olarak son yıllarda enerji açısından da önem kazanmıştır. Fosil yakıt rezervlerinin hızla azalması ve kısa süre içinde bitecek olması biyoyakıt olgusunu gündeme getirmiş ve şimdiden önemli boyutlarda biyoyakıt amaçlı bitkisel üretim yapmaya başlamıştır.

Gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerde genel olarak tarımın ekonomideki payı çok yüksek değildir. K.K.T.C.'de de durum böyledir ve resmi istatistiklere göre GSYİMH içinde tarımın payı hızla azalmış ve % 6-7'ler düzeyine inmiştir (Anonymous 2011). Yine resmi istatistik verilere göre çalışan nüfus içinde tarımda istihdam edilenlerin payı da oldukça düşüktür; % 6 civarındadır. Buna karşılık tarımla uğraşan ve tarımdan gelir elde edenlerin oranının çok daha yüksek olduğu ve bu oranın en az % 15'ler seviyesinde bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca doğaldır ki bunlar nisbi değerlerdir ve tarımın oran olarak azalması, aslında tarımın küçülmesinden değil; ticaret, turizm ve hizmet sektörlerinin daha hızlı gelişmesinden, daha da önemlisi K.K.T.C.'de kamuda çalışanların yüksekliğinden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık

tarımın K.K.T.C. dış ticaret dengesinde rolü son derecede önemlidir. Dış ticaret dengesi büyük ölçüde negatif olan ve ihracat miktarı ithalatın yalnızca % 5'ini karşılayan K.K.T.C.'de ihracatın önemli bir kısmı tarımsal ürünlerden gelmektedir. Tarım ürünleri içinde de bitkisel ürünler öne çıkmaktadır. Bitkisel üretim yalnızca bitkisel ürünlerin kaynağı olmayıp, hayvansal üretimin de temelini teşkil etmektedir.

K.K.T.C.'de Bitkisel Üretim

K.K.T.C.'de genel tarımsal üretimin içinde bitkisel ve hayvansal üretimin payları birbirine oldukça yakın (sırasıyla % 48 ve % 52) ve dengelidir. Bitkisel üretim içinde ise, bu grubun iki temel unsuru olan bahçe ve tarla ürünleri üretimleri farklılık göstermektedir. Toplam ekiliş alanının % 13 gibi çok az kısmını kullanan bahçe ürünleri üretimde % 70'lik, ekiliş alanının % 87'lik kısmını kullanan tarla bitkileri ise yalnızca % 30'luk paya sahiptir (Anonymous 2011).

Tarla bitkileri üretiminin en büyük kısmını tahıllar ve özellikle arpa teşkil etmektedir. Bunu daha sonra patates arkasından da baklagil yem bitkileri izlemektedir. Arpa dışında tahılların üretimi çok azdır. Yemlik baklagil bitkilerinin üretimi de çok sınırlıdır. Oysa nohut ve mercimek gibi yemlik baklagiller hem nadasın azaltılması bakımından önemlidir, hem de çok iyi münavebe bitkisidir. Ürün çeşitliliğinin olmaması ekim nöbetini yani rotasyonu engellemekte, tüm alanlarda her yıl ardarda ve monokültür şeklinde arpa ekimi yapılmasına yol açmaktadır. Yemlik ve yemlik baklagil türlerinin mutlaka devreye sokulması gerektiği düşüncesindeyiz. Nitekim ülkede iki yıldır yürütülen araştırmalarda kışlık nohut ve mercimekten oldukça iyi ve umut vaat eden sonuçlar alınmıştır. Tarla bitkilerinde bir diğer önemli eksiklik de yaz aylarında yetiştiricilik yapılmamasıdır. Ada'da bir yandan yaz aylarında hava sıcaklığının çok yüksek olması, diğer yandan da suyun kısıtlı olması sebebiyle yaz aylarında bitki yetiştiriciliğinden kaçınılmaktadır. Bu durum özellikle hayvansal üretim için gerekli olan yem bitkileri üretimini ve dolayısıyla hayvancılığı olumsuz etkilemektedir. Ayrıca yem ithalatının artmasına da yol açmaktadır. Yakın bir gelecekte sulama suyunda artış olacağı gerçeğinden hareketle, hayvan yemi amaçlı (silajlık) olmak üzere mısır ve darı gibi sıcak iklim bitkilerinin yetiştiriciliğinin düşünülmesinde yarar vardır. Bunun yanında aynı amaca yönelik olarak yonca tarımının geliştirilmesi de olağanüstü önemli ve öncelikli bir tercih olmalıdır. Gerek yonca gerek sıcak iklim tahılları gerekse de yemlik baklagil bitkileri mekanizasyona elverişli olduklarından, yetiştiriciliklerinde işçilik bakımından herhangi bir sorun yaşanmaz.

Tarla bitkilerinde ürün çeşitlendirmede biyoyakıt üretimi için kolza, aspir ve/veya bazı doğal ve/veya yerel bitkiler de önümüzdeki yıllarda düşünülmesi gereken diğer ürünlerdir ve bunların Ar-Ge çalışmalarına şimdiden başlatılmasında yarar bulunmaktadır.

Bahçe ürünleri içinde 2/3 gibi çok büyük pay narenciye türlerine aittir ve tartışmasız olarak K.K.T.C. tarımının en güçlü sektörüdür. Narenciye tarımı ağırlıklı olarak Güzel-yurt bölgesinde yoğunlaşmıştır. Burada bulunan narenciye üretici birliği başkanlarımız birazdan bu ürünlerin sorunları hakkında oldukça detaylı açıklamalar yapacakları için ayrıntıya girmiyorum. Fakat kısaca şunu belirtmek isterim ki, Adada tarımın en önemli ürün gurubu olmasına karşılık turunçgillerde de tür, anaç ve çeşit konusunda başlayıp, üretimin planlanmasına, ürünün kalitesinin iyileştirilmesine ve pazar olanaklarının araştırılıp geliştirilmesine kadar birçok belirsizlikler bulunmaktadır. Kısa, orta ve uzun vadeli hedefler konulmamış; bunlara ulaşmak için stratejiler aranmamıştır. En kısa sürede K.K.T.C.'nin turunçgil üretiminin geleceği hakkında master planı niteliğinde kapsamlı ve ayrıntılı bir program geliştirilmesinde yarar görmekteyiz.

Bahçe bitkilerinin ikinci önemli ürün gurubu olan sebzelerde son yıllarda önemli artışlar yaşanmaktadır. Özellikle son on yıl içinde ekiliş alanları fazla artmamakla birlikte üretim miktarı neredeyse iki katına yükselmiştir. 2000 de 1, 2 ton / da olan ortalama verim katlanarak 2.2 ton / da seviyelerine çıkmıştır (Abak, 2010). Sebze tarımındaki bu % 100'e yakın verim artışının en önemli nedenleri arasında üç ana unsur bulunmaktadır:

- sera tarımının gelişmesi,
- üretim teknolojilerinin iyileştirilmesi (topraksız tarım, fertigasyon vb)
- nitelikli hibrit çeşitlerinin ve nitelikli tohumlukların kullanılmaya başlaması.

K.K.T.C.'de ekolojik özellikler seracılık için son derecede elverişlidir ve bu üretim biçimi için önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Kış aylarındaki sıcaklık ortalamaları Türkiye'nin güney sahiline göre 2- 3°C daha yüksektir ve dolayısıyla ısıtma yükü de çok daha düşüktür. Kıbrıs'ta yağışın azlığı, buna paralel olarak bulutlu gün sayısı ve süresinin de az olması güneşlenmenin daha yüksek olmasına, daha fazla güneş enerjisi gelmesine yol açmaktadır. Başka bir şekilde söylemek gerekirse, yağış yetersizliği su varlığını olumsuz etkilerken seracılık için büyük bir avantaj oluşturmaktadır. Öte yandan da seracılık su sıkıntısına karşı önemli bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Çünkü seracılık diğer avantajlarının yanında suyun en etkin ve en ekonomik kullanıldığı bitkisel üretim şeklidir. Yapılan değerlendirmeler göstermiştir ki, serada yapılan yetiştiricilikte evapotranspirasyon miktarı % 70 civarında azalmaktadır. Yine yapılan bazı çalışmalara göre 1 kg domates üretebilmek için açıkta yetiştiricilikte yaklaşık 50 kg su kullanılırken serada kullanılan su miktarı 30 kg'a inmektedir ve bunun anlamı su tüketiminde % 40 oranında bir ekonomi demektir (Abak 2011).

Sebze üretiminde son yıllarda üretimi ve ihracatı hızla gelişen bir ürün enginarıdır. Kış aylarında don olmaması nedeniyle Kıbrıs'ta enginar erken çıkmakta ve soğuktan zarar görmemektedir. Böylece Kıbrıs Türkiye'nin güney sahillerine göre çok daha

avantajlı hale gelmektedir. K.K.T.C' de buna benzer alternatif ürünlerin belirlenip çalışılması gereklidir. Bunlara en güzel örnek Kuşkonmaz veya yerel adı ile Ayrelli'dir. Tuza ve kurağa en dayanıklı bitkiler arasında bulunan kuşkonmazın tarımının teşvik edilmesi ile önümüzdeki yıllarda bu sebzenin de enginar gibi bir patlama yapması sürpriz olmayacaktır. Çok basit bazı tekniklerle (malçlama ve/veya plastik tünel) kuşkonmazın Ocak-Şubat aylarında üretimi mümkün olabilir ve bu aylardaki üretim yalnızca Türkiye' de değil birçok Avrupa ülkesinde de çok yüksek fiyatlarla pazarlanabilir.

Bahçe bitkilerinden zeytin, üzüm, badem ve harup gibi Kıbrıs'ın ve Akdeniz'in yerel bitkileri de üzerinde ısrarla durulması gereken diğer önemli ürünler olarak değerlendirilmelidir. Zeytinde özellikle yağlık tipler ve sık dikim bahçeler ve buna uygun çeşitler üzerinde durulmalıdır. Üzümde de erkenci sofralık çeşitler ile kalite şaraplık çeşitler tercih ve teşvik edilmelidir.

Bitkisel Üretimle İlgili Önemli Sorunlar

• Su yetersizliği

K.K.T.C' de bitkisel üretimin önündeki en önemli sorun yağış ve dolayısıyla su yetersizliğidir. Suyun miktar olarak yetersizliğinin yanında tuzluluğu ve giderek daha fazla tuzlanması da olumsuzluk yaratmaktadır. Sulama suyu miktarı ve kalitesinin iki yıl sonra Türkiye' den gelecek olan 75 milyon m³/yıl nitelikli su ile biraz rahatlaması söz konusu olacaksa da tarımda su sıkıntılarını tamamen giderilmeyecektir. Bu nedenle K.K.T.C. tarımında kuraklığa tolerans, tuza tolerans ve yüksek sıcaklığa tolerans konuları bitkisel üretimde her zaman önemini koruyacaktır. Gelecek için planlamalar yaparken suyu daha iyi değerlendiren bitkilerin öne çıkartılmasında; ürün planlamaları ve üretim teknolojileri seçimlerini yaparken birim alandan alınan verimin ve gelirin değil, birim su miktarından elde edilen verimin ve gelirin düşünülmesinde; başka bir deyişle su kullanım etkinliğinin (WUE) ön plana alınmasında yarar bulunmaktadır.

• Çeşit ve tohumluk

Kıbrıs' ta bitkisel üretimin en önemli sorunlarından birisi çeşit ve tohumluk (veya fidan) sorunudur. Özellikle tarla bitkilerinde ve kısmen de sebzelerde üreticiler ya kendi tohumluklarını kendileri ayırmakta ya da tohumluk satın almakta fakat satın alırken de bilinçli bir seçim yapmamakta ya da yapamamaktadırlar. Bunun önemli bir nedeni tohumculukta kontrol ve sertifikasyon sisteminin gelişmemiş olmasıdır. Bu önemli bir eksiklik. Şu an da üzerinde çalışılan sertifikasyon sisteminin bir an önce tamamlanması yarar sağlayacaktır. Tohumluktaki yetersizliğin diğer bir nedeni ise bu alanda yapılmış araştırmaların bulunmamasıdır. Ülkede son derecede ni-

telikli gen kaynaklarının bulunmasına ve ekolojik koşullara uyumlu ekotiplerin var olmasına rağmen bunlardan geliştirilmiş çeşitler bulunmamaktadır. Ulusal bir çeşit tescil ve tohumluk kontrol ve sertifikasyon sisteminin acilen geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle tahıllarda (arpada) yerli tohumluğun ve meyvecilikte yerli fidancılığın geliştirilmesi sağlanmalıdır.

İşletme boyutlarının küçüklüğü

Ülkedeki tarım işletmeleri genel olarak oldukça küçük boyutludur ve ekonomik büyüklüğün altındadır. Bu durum bir yandan mekanizasyonu güçleştirmekte, diğer yandan maliyetleri artırmakta, öte yandan da pazarlamada sorunlar yaratmaktadır. İşletme boyutlarının daha da küçülmesini önlemek için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

• Maliyetlerin yüksekliği

Tarım ürünlerinin pazarlamasında ve özellikle dış satımında en önemli koşulların birisi de fiyatların makul düzeylerde olması ve rekabet gücü sağlamasıdır. Bunun için de ürün maliyetlerinin yüksek olmaması gereklidir. Oysa Kıbrıs' ta girdi fiyatlarının, mazot ve elektrik enerjisi ücretlerinin, sulama suyu fiyatlarının ve iş gücü ücretlerinin yüksek olması nedeniyle ürün maliyetleri oldukça yüksektir. Bu da pazarlamada rekabet gücünü azaltmakta, ekolojik koşullardan gelen avantajdan yeteri kadar yararlanılamaması sonucunu doğurmaktadır. Bu durumu aşmak için tarımda kullanılan enerji fiyatlarının indirimli olması, girdi fiyatlarının desteklemelerle dengelenmesi; ayrıca iç pazarda ve özellikle de ihracatta telafi edici teşvik politikalarının benimsenmesi düşünülebilir. Verimin yükseltilmesi de maliyeti düşürecek önemli bir unsurdur. Bitkisel üretimde başarının temeli ıslah edilmiş çeşitlerin ve böyle özenle üretilmiş kaliteli tohumluk ve fide fidanlarının kullanımının verimi tek başına % 50 etkilediği bir gerçektir.

• Üretimde ve pazarlamada izlenebilirlik

Tarım ürünlerinin pazarlanmasında global düzeydeki yeni yaklaşım sertifikalı üretilmektedir. Ürünlerin temiz, sağlıklı ve nitelikli olduklarını, sürdürülebilir koşullarda üretildiklerini gösteren bir belgeye sahip olmaları, üretim sürecinde ve pazarlamının tüm aşamalarında denetlendiklerini ve geriye dönük olarak da bu denetimin yapılabileceğinin teminatı olmaktadır. Buna yönelik olarak ürünler GlobalGAP vb izleme ve denetleme sistemleri ile kontrol edilmekte ve sertifikalandırılmaktadır. K.K.T.C' de de bazı üreticilerin benimsediği GlobalGAP vb sistemlerin yaygınlaştırılması, pazarda daha güvenli ve güvenilir ürün bulmayı kolaylaştırabilecektir; üreticiye de tüketiciye de yarar sağlayacaktır. K.K.T.C' deki üreticilerin eğitim düzeylerinin yüksekliği ve örgütlenme düzeylerinin de görece iyi olması sertifikalı üretimin yaygınlaştırılabilmesini kolaylaştırmaktadır.

• Hastalık ve zararlılarla savaş ve laboratuvar yetersizliği

Bitkisel üretimdeki en ciddi sorunlardan birisi de hastalık ve zararlılarla savaşta karşılaşılan güçlüklerdir. Bu sorunlar hem verimi ve kaliteyi düşürmekte, hem de nematoto veya zararlı içeriği ya da ilaç kalıntı miktarları nedeniyle ihracatta sıkıntılar yaratmaktadır. Hastalık ve zararlı sorunlarının daha iyi kontrol edilebilmesi için yetişmiş deneyimli eleman varlığının artırılması, donanımlı hastalık ve zararlı laboratuvarlarının oluşturulması ve etkin bir yayım faaliyetinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Araştırma Gereksinimi

Hangi sektörde olursa olsun gelişme için en önemli unsur bilgidir. Bilgi olmadan gelişme ve kalkınma sağlanamayacağı bir gerçektir. Bu durum tarım için ve bitkisel üretim için de geçerlidir. Bilginin de iki kaynağı vardır: Bilgiyi veya bilginin ürünü olan teknolojiyi ithal etmek ve Ar-Ge çalışmaları ile bilgiyi üretmek. Hiç kuşkusuz bunların ikisi de gereklidir. Çoğu kez daha kısa sürede sonuç verdiği için ve daha kolay ve daha ekonomik olduğu için birinci yol yani bilgi ve teknoloji transferi tercih edilir. Fakat şurası bir gerçektir ki tarımda tek başına teknoloji transferi yetmez. Tarımın büyük ölçüde ekolojiye bağımlı olması ve ekolojinin de çok bileşenli olması, ayrıca çok küçük alanlarda bile büyük ekolojinin çeşitlilikler göstermesi nedeniyle bu sektörde Ar-Ge çalışmaları zorunludur. Öyle ki artık yalnızca ülkeler, bölgeler ve yöreler değil, tek tek işletmeler bile kendi Ar-Ge birimlerini kurup çalıştırmaktadır. K.K.T.C.'de de etkin bir Ar-Ge yapılanması zorunluluğu bulunmaktadır.

Etkin bir Ar-Ge yapılanması için gerekli en önemli unsurlar "vizyon" ve "hedef" tir. Bunların net olarak belirlenmesi gereklidir. Ayrıca yetkin bir araştırmacı personele sahip olunması, yeterli fiziksel ve biyolojik altyapı ile finansman varlığının da sağlanması gereklidir. K.K.T.C.'de Tarımsal Araştırma Enstitüsü 12 yıl önce kurulmuştur. Fakat hem eleman varlığı hem de biyolojik ve fiziksel altyapısı henüz istenen düzeye getirilememiştir. Şu ana kadar yapılanlar ihale şeklinde verilen ya da teklif edilen araştırma projelerinin Türkiye' den gelen araştırmacılar tarafından yürütülmesi sırasında lojistik destek vermekten öteye gidememiştir. Bu kurumun artık kendi elemanları ile kendileri tarafından üretilen, oluşturulan, geliştirilen, yürütülen ve sonuçlandırılan araştırma projelerine sahip olması zamanı gelmiştir. Son zamanlardaki kıpırdanmalar olumlu işaretler vermektedir.

Fakat Ar-Ge çalışmalarında çok önemli bir diğer nokta da bu çalışmaların üretimden kopuk şekilde ve soyut olarak yapılmaması; araştırmacının tarımdaki tüm paydaşlar ile birlikte hareket edilerek yürütülmesi; araştırma konularının üstten alta doğru değil alttan üste doğru oluşturulması ve yan yana yürütülmesidir. Bu nedenle tarımın paydaşları olan üreticiler, üretici birlikleri, girdi sağlama kuruluşları, pazarlama ku-

ruluşları ve örgütleri ile Bakanlığın yayım ve üretim birimleri de Ar-Ge'nin içinde ve onunla sıkı temas içinde bulunmalıdır. Bu şekildeki bir yapılanma Ar-Ge sonuçlarının hızla üretime aktarılmasını da sağlar.

Dünyanın birçok ülkesinde tarımla ilgili etkinlikleri daha aktif bir hale getirmek için belli merkezler oluşturulmakta; üretici birliklerinin, ilgili sanayi temsilcilerinin, yayım örgütlerinin, araştırma organlarının ve ilgili eğitim dokularının bu merkezlerde bir araya getirilmeleri sağlanmaktadır. Birçok gelişmiş ülkede "agropolis", "agrocite" vb. şekillerde adlandırılan bu tip yapılanmalar vardır. K.K.T.C.'de de tarımsal araştırma, yayım, üretim, pazarlama organlarının bir merkezde buluşturulmasında yarar bulunmaktadır. Tarım Teknokenti şeklinde ya da başka bir isimle adlandırılabilir olan böyle bir merkezde tarımın tüm paydaşları bir arada toplanacak, bir şekilde dirsek teması içinde çalışacaktır. Böyle bir yapılanma için hali hazırda Tarım Dairesi, Araştırma Enstitüsü, Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi, Tarım Lisesi, bazı üretici birlikleri ve üretici birliklerine bağlı ya da özel şirketlere ait tesislerin bulunduğu Güzelyurt Kampüsü en uygun yer gibi görünmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

K.K.T.C.'de bitkisel üretimin geliştirilip daha iyi hale getirilmesi, ekonomiye daha fazla katkı sağlanması mümkündür. Uzun bir üretim döneminin olması, deneyimli, bilinçli, eğitim düzeyleri iyi olan, yeniliklere açık üreticilerin varlığı, üreticilerin iyi örgütlenmiş olmaları, içlerinde organik tarım veya diğer sertifikalı üretim sistemlerinde deneyimli olanlarının bulunması ve etkin bir ticari yapılanmanın var olması K.K.T.C.'nin bu sektördeki güçlü yanlarını oluşturmaktadır. Buna karşılık, işletmelerin küçük ve dağınık olması, mülkiyet yapısındaki sorunlar, izolasyonlar nedeniyle ürünlerin uluslararası pazarlanmasında karşılaşılan güçlükler, maliyetlerin yüksekliği de zayıf yanlarıdır. Bunların aşılması için sektördeki tüm paydaşların üzerine düşen görevler ve sorumluluklar vardır. Sürdürülebilir bir yaklaşımla ve toprak, su, biyolojik çeşitlilik, kültürel zenginlik gibi varlıkları koruyup gözeterek bir üretim gerçekleştirilebilmek için bilimsel esaslar ışığında tüm paydaşların biraraya gelmesinde yarar bulunmaktadır.

Kaynaklar

Abak, K., 2010. K.K.T.C.'de sebze üretimi ve tüketimi. Çağrılı Bildiri, VIII. Sebze Tarımı Sempozyumu, YYU Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, 23-26 Haziran 2010, Bahçe Bilimi Derneği Yayın No:1; 1-7.

Abak, K. 2011. Tarımda etkin ve sürdürülebilir su kullanımı. K.K.T.C.'de Su Yönetimi Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı, 22 Mart 2011, Lefkoşa.

Anonymous, 2011. Tarımsal Yapı ve Üretim 2010. K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı İstatistik ve Planlama Şubesi Yayını, Lefkoşa.

TARIM SEKTÖRÜNÜN K.K.T.C EKONOMİSİNE KATKISI VE HAYVANCILAR BİRLİĞİNİN GÖRÜŞLERİ

Vet. Hekim Mustafa NAİMOĞULLARI

Hayvan Üreticileri ve Yetiştiricileri Birliği Başkanı

1. VAR OLAN HAYVAN VARLIĞI:

Şu anda ülkede 2.300 küçükbaş hayvancı 250 bin küçükbaş hayvan, 850 büyükbaş hayvancı 55 bin büyük baş hayvan mevcuttur.

- a) Büyük baş hayvancılıkta 160 adet çiftlik büyükbaş hayvancı soğuk süt üretimi yaparak mevcut çiğ sütün % 70' ini üretmektedir.
- b) Yapılması gereken geriye kalan 700 büyükbaş hayvancının ya soğuk süt üretimine geçmesini, ya da soğutulmuş süt üretimi yapabilmesi sağlanmalıdır.
- c) Hayvancılıkta öncelikli olarak yapısal bazı düzenlemeler yapılmalıdır ki doğru üretim yapılsın. Yani bölgesel olarak hangi bölgede küçükbaş üretime yoğunluk verilmeli, hangi bölgede daha fazla büyükbaş üretim yapılması için bölgelerin yapısı incelenmelidir.
- d) Bölgeler incelenirken öncelikli olarak göz önünde bulunması gereken şartlar.

1. Toprağın yapısı
2. Hava şartları
3. Arazilerin düz veya ekime elverişli olması
4. Su şartlarının durumu v.s

Yani öncelikli olarak bölgelerin yapısına göre hayvan üretimini kontrol altına almalıyız.

2. Sektörün diğer sektörlerle etkisi ve katkısı;

- Öncelikli olarak çiğ süt pazarlanmasından dolayı yıllık 120-150 milyon TL civarında ayrıca 150-180 milyon TL civarında canlı hayvan satışlarından dolayı toplamda 300-350 milyon TL civarında kaynak ve ayrıca şu an da Doğrudan Gelir Desteği olarak da ortalama yıllık 30 milyon TL civarında katkı sektöre girmektedir. Bununla birlikte çok büyük bir miktardaki bu kaynak özellikle iç piyasadaki birçok sektörün yaşaması için destek olmaktadır.
- Bu kaynak genel olarak aşağıdaki kullanma alanlarına destek olmakta ve ülkeye katma değer sağlamaktadır.
 - Alt yapının gelişmesine, modernizasyonuna, ve ekipmanların yenilenmesine
 - Küçük esnafın yaşamasına ,çoğalmasına ve büyümesine.
 - Verimliliğin artırılmasına .
 - Üretimin ileriye dönük olarak daha modern hale gelmesine
 - Gençlerin istihdamına ve köylerine bağlı kalmasına.
 - Kırsal kesimin kalkınmasına ,vs
 - Turizmin büyümesine, kalkınmasına ve desteklenmesine.
 - Ayrıca sektörün kazandığı 350-400 milyon TL kaynak kadar da bankalardan borçlanarak bu kaynakları da yatırımda kullanmaktadır.

Su İmkanları;

Benim kanaatimce birçok siyasinin 2014 yılında suyun Türkiye' den geleceği söylemleri sadece şu an da ileriye dönük olarak özellikle hayvancılıkta başımızı belaya sokacak bir anlayıştır.

Nedenleri;

- Bugün yağmur suyu da bedavadır ve üretimde özellikle kaliteli kuru ot yaparak üretim yapmak çok pahalı ve girdi maliyetlerimizi düşürmektedir. Ayrıca Türkiye'de bugün su imkanları çoktur ama et fiyatları bizden daha pahalı ve süt fiyatları yükselmektedir. Zaten bu gelecek olan bedava değildir.
- Biz şu anda ürettiklerimizin % 50'sini iç piyasa, % 50'sini destek vererek üçüncü ülkelere ve Türkiye' ye pazarlamaktayız. Zaten ürettiklerimizi pazarlayamadığımız bu durumda su geldiği zaman ve üretim arttığı zaman, izalasyonların olduğu bu ortamda işte o zaman başımız belaya girecektir. Mevcut üretim dahi zora girecektir.
- Yapılması gereken gelecek olan suyun planlayarak bölgesel olarak sınırlamalar getirilip toprağın yapısı kontrol edilerek, nerde, hangi bölgede, ülkenin ihtiyacına göre sistemli üretim yapılabileceğinin belirlenmesidir. İsteyenin istediğini üretmesine izin verilmemelidir. Yeni üretici oluşumu birçok kriterlere bağlanmalı ve belli kısıtlayıcı yasalar konmalıdır.

Hayvancılığın Geleceği için Hükümet Ne Yapmalı;

- Uzun vadeli, sıfır faizli kredi imkanları sağlanmalıdır.
- Ülke şartlarına göre hibe programları hazırlanmalıdır.
- Doğrudan Gelir Desteklerini zamanında ödemelidirler.
- Girdi maliyetlerini düşürücü politikalar üretecek önümüzdeki en az üç yıl için ülkemizde üretilen çiğ süt fiyatının artmamasını sağlamalıdır. Canlı hayvan fiyatlarının bu ekonomik sıkıntıların olduğu şartlarda sürekli artmasını durdurmak için üreticinin desteklenmesini sağlamalıdır.
- Daha fazla modern ekipman alımlarına destek vererek alt yapının güçlenmesini sağlamalıdır.
- Üretimde istihdam şartlarını kolaylaştırarak gençlerimizi devlet kapılarında değil üretimde kullanmalıyız.
- Üçüncü ülkelere ve Türkiye' de kullandığımız ihracat desteklerini turizmde kullanılarak ürettiklerimizi daha kolay pazarlama şansını artırmalıyız. Ayrıca turizmin gelişmesine yardımcı olmalıyız.
- Orta ve küçük ölçekli işletmelerin destekleyerek daha verimli hale getirmeliyiz .
- Küçükbaş hayvancılıkta hastalıklarla mücadele edip, küçükbaş hayvancılıkta verimliliği artırmalıyız. Özellikle Karpaz bölgesinde küçükbaş hayvancılığın artırılması için çalışmalar yapmalıyız.
- Özellikle ülkenin baş belası olan Burusella hastalığına karşı aşılama yöntemine geçilmelidir.
- Verimliliği destekleyerek özellikle sığır inekçiliğinin de damızlıkçı ırklar oluşturarak 2015'den itibaren damızlık sığır pazarlayacak duruma gelmeliyiz.
- Soğuk zincir politikasını destekleyerek artık bidonlarla süt üretiminden vazgeçmeliyiz. A.B standartlarında süt üretimi yapmalıyız.
- Yem bitkisi üretimine teşvik edip dağı taşı arpa ekmekten vazgeçmeliyiz. Doğru tarım, üretime yönelik tarım, verimliliğe yönelik tarım yapmalıyız.
- Ülkede bir danışmanlık merkezi oluşturup birçok eski bürokrati, birçok akademisyeni ve sivil toplum temsilcilerini değerlendirerek , onların fikirlerinden yararlanarak ülkede ki üretim sektörüne yol çizmeli, doğru politikalar üretmeliyiz. Devlete ve hükümetlere bilgi aktarmalıyız.
- Üretimde en büyük halka olan ve sadece 365 gün üretim yapan tek sektör olan hayvancılık sektörü onbinlerce kişinin ekmek kazanabilmesi için ülkedeki tarım sektörünün politikalarının ve kuru tarımın bu sektöre göre düzenlenmesi gerekmektedir.

Üretmeyen ve Verimsiz Toplumlar Ekonomik Olarak Güçlenemezler

İNEKLERDE MASTİTİS

Dr. Osman ERGENE

Yakın Doğu Üniversitesi
Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi

Mastitis, meme yangısı, Grekçe meme anlamına gelen 'Mastos' ve yangıyı ifade eden 'itis' kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşmuş bir terimdir. Mastitis genel olarak, memenin deriyi içermeyen glandüler dokusunun yangısıdır. Mastitis dünya üzerinde süt ineğinin bulunduğu her yerde ortaya çıkan ve ekonomik kaybı oldukça fazla olan büyük bir sorundur.

Mastitise Neden Olan Organizmalar

Mastitise neden olan mikroorganizmaların % 95' ini *S. agalactia*, *S. dysgalactia*, *S. uberis*, *S. aureus* ve *E. coli* oluşturmaktadır. Geri kalan % 5' i ise diğer mikroorganizmalardan kaynaklanmaktadır. Mastitise neden olan mikroorganizmalar kontagi-yöz ve çevresel olarak iki grupta incelenmektedir.

Enfeksiyon Dinamiği

Mastitisin dinamiğini anlamak için sürü bazında yaptığı değişiklikleri bilmek gereklidir. Sürü içerisinde yeni enfeksiyonlar dört yol ile olmaktadır.

1. Laktasyon sırasında oluşan yeni meme içi enfeksiyon
2. Kuru dönem sırasında oluşan yeni meme içi enfeksiyon
3. Sürü içerisine enfekte satın düvelerin sokulması
4. Enfekte inekler

Sürü içerisinde enfeksiyon genelde dört yol ile elimine edilmektedir.

1. Kendiliğinden iyileşme (ineğin savunma sistemi yoluyla bu oran % 20' dir)
2. Laktasyon döneminde yapılan tedavi (genelde % 30-40 etkili)
3. Kuru dönem tedavisi (% 80-90 etkili)
4. Kesim (çok etkili % 100)

Mastitisin Pratikte Kontrolü Nasıl Yapılmalıdır?

Uygun Sağım Yönteminin Kullanılması

Uygun sağım prosedürü mastitislerin kontrolü ve memeden sütün tam olarak alınması açısından önemlidir.

Memelerin Sağıma Hazırlanması

Memelerin sağıma hazırlanması derken anlatılmak istenen memelerin temizlenmesi ve kurulanmasıdır. Burada da dikkat edilmesi gerekli nokta, meme başlarının uygun bir antiseptikle temizlenmesi ve tek kullanımlık kağıt havlularla kurulanmasıdır.

Predipping

Predipping, memelerin sağım öncesi su ve uygun bir antiseptik ile yıkanması işlemidir. Memeler predipping işleminde daldırma şeklinde yapılmalı ve kağıt havlularla kurulanmalıdır. Memelerde antiseptik ile 30 sn kadar bir süre temas etmesi mikroorganizmaları öldürmesi açısından gerekliliktir.

Sağım Başlıklarının Takılması ve Çıkartılması

Sağım başlıkları meme başlarına takılırken dikkat edilmeli ve sisteme hava girişi minimum düzeyde olmalıdır. Sisteme hava girmesi meme başlıklarının kaymasına yol açmaktadır.

Sağım Makinasının Temizliği

Sağım arasında sağım lastikleri ve pençelerinin temizliği amacıyla sistemin temizliğine yönelik gereçler üretilmiştir. Bu sistemler dört veya beş işlemi sırasıyla yapmaktadır. Bu işlemler öncelikle su ile çalkalama, takibinde bir antiseptik ile çalkalama, temiz su ile yeniden çalkalama ve son olarak hava ile kurutmadır.

Sağım Sonu Teat Dipping

Süt ineklerinde inekler arasında mastitisin yayılmasını önlemenin bir yolu vardır bu da sağım sonu meme başlarının sağım sonu antiseptikli suya daldırma olarak ifade edilen postmilking teat dipping işlemidir. Sağım sonu teat dipping sağım sırasında meme başına bulaşan bakterileri öldürür aynı zamanda sağım izleyen ilk iki saat içinde açık olan meme başı kanalında kapatıcı bir film tabakası oluşturur ve böylece etkenlerin bu yolla girmesine engel olur.

Kuru Dönem Tedavisi

Kuru dönem tedavisi inekleri kuruya çıkarmadan önce son sağımlarından sonra meme içine kuru dönem antibiyotik preparatlarının verilmesi işlemidir.

Kesim

Sürü içerisinde mastitisi elimine etmenin etkili yöntemlerinden biri de mastitisli ineklerin kesimidir. Eğer laktasyon döneminde birkaç kez veya daha fazla tedavi edilmelerine rağmen tedavinin başarısız kaldığı ineklerin kesimi en uygun seçenektir.

Sonuç olarak mastitis oldukça maliyetli bir meme hastalığı olup, bu soruna ilişkin ekonomik kayıpları azaltmanın yolu, aşağıda sırasıyla verilen etkili kontrol programlarını uygulamaktır. Kontrol programı;

1. En yüksek süt verimini elde etmek için ineklere nazik davranılmalı
2. İdeal sağım koşulları sağlanmalı, sağım öncesi memelerin gerekli temizliği yapılmalı, sağım makinalarının fonksiyonları normal olmalı, memeler temizlendikten sonra mutlaka kurulanmalı ve sisteme hava girişi olmamalı
3. Sağım sonu teat dipping uygulanmalı
4. Kuru dönem tedavisi mutlaka yapılmalı çünkü kuru dönem tedavisi laktasyon sırasında memeye bulaşmış bakterileri yok edebildiği gibi kuru dönem sırasında olası bulaşmaları da önlemektedir.
5. Kronik mastitisli ineklerin kesimini kapsamaktadır.

Sütün Kompozisyonu

Sütün en önemli yapı taşları yağ, protein ve laktozdur. Sütün kompozisyonu hayvanın genetik yapısı ve çevre koşulları ile şekillenir. Bu yapı üzerine etkili olan en önemli faktör beslenmedir. Sütün kuru maddesi yağ, protein, laktoz ve mineralleri içerir.

İdeal Süt Kompozisyonu

Kontrol Parametreleri	İnek
% Su	87
% Laktoz	4.5
% Protein	3.4
% Yağ	3.8
% Kurumadde	13
Antibiyotik Kalıntısı	0
Toplam Bakteri Sayısı	≤ 100.000 / ml
Somatik Hücre Sayısı	≤ 200.000 / ml

Somatik Hücre Nedir?

Somatik "vücut" demektir, dolayısıyla somatik hücre derken "vücut hücreleri" anlatılmak istenmektedir. Bilindiği gibi deri, kas, kemik veya vücudun herhangi bir hücresi somatik hücreleri oluşturmaktadır. Oysa süt içerisinde somatik hücrelerin büyük kısmını epitelium hücreleri ve lökositler oluşturmaktadır. Süt içerisinde somatik hücre sayısının artması mastitis gibi enfeksiyonun göstergesidir.

Alveollerini oluşturan epitelium hücreleri özellikle süt yapımının aşırı olduğu erken laktasyon döneminde oldukça aktiftir. Laktasyon boyunca bu hücreler yaşlanır ve süt içerisine dökülür. Laktasyon sonuna doğru epitel hücrelerinin sayıları azaldığından süt verimi de düşer. Bu fizyolojik olaylar sonucu süt içerisinde somatik hücrelerin sayıları belirli oranda artar. Oysa süt içerisinde somatik hücre sayısının belirgin olarak artışı mastitisin göstergesidir.

*Somatik hücre sayısı ve üretim kaybı yüzdesi (Lee, 2008).

SHS (/ml)	% Kayıp
100.000	2,5
200.000	5
300.000	6
400.000	7
600.000	8
800.000	9
1.000,000	10

Mastitis Niçin Gözönünde Bulundurulması ve Dikkat Edilmesi Gereken Bir Hastalıktır?

Mastitis azalan süt üretimi ve artan giderler nedeniyle ciddi ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Bu kayıpların en büyük nedenleri;

- Direk olarak süt verimindeki azalma,
- Bu azalmaya eşlik eden enfeksiyonlu sütlerin kullanılmaması,
- Antibiyotik içeren sütlerin pazara çıkarılmaması,
- Hayvanların kesilmesi olarak gösterilebilir.

Ekonomik olarak mastitis süt ineklerinin en ciddi hastalığı olarak tanımlanmaktadır. Mastitise bağlı süt üretiminin düşmesi ekonomik kayıplar arasında en önemlisidir. Bu kayıp toplam kaybın yaklaşık % 70' ini oluşturur. Ayrıca süt içerisindeki antibiyotik kalıntıları ve yangıya bağlı değişimler nedeniyle sütün pazarlanamaması bu büyük kayba eşlik eder.

Süt kaybı basitçe atılan süt karşılığı kazanılabilecek paranın kaybı şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak süt üretimindeki düşüş nedeniyle üretilemeyen süt miktarındaki kayıp, yem giderleriyle karşılaştırıldığında çok düşüktür. Eğer bu azalma periyodunda harcanacak olan süt, buzağı beslemesinde kullanılsaydı, buzağı yemine harcanacak para ve dolayısı ile ekonomik kayıp azalır.

*Tablo 1. Mastitisin sebep olduğu yıllık kayıplar (Philpot ve Nickerson, 2000)

Kayıpların Kaynakları	Her inek için \$ kaybı	Toplam % Kayıp
Süt üretimindeki düşüş	\$ 121,00	66,0
Atılan süt	\$ 10,45	5,7
İnek değişim maliyeti	\$ 41,73	22,6
İş gücü	\$ 1,14	0,1
İlaçlar	\$ 7,36	4,1
Veteriner hizmetleri	\$ 2,72	1,5
Toplam	\$ 184,40	100

*Tablo 2. Değişik büyüklükteki sürülerde mastitisin sebep olduğu yıllık ortalama kayıplar [her hayvan için \$185,00] (Philpot ve Nickerson, 2000)

Hayvan Sayısı	Toplam Kayıp
50	\$ 9.250
75	\$ 13.875
100	\$ 18.500
150	\$ 27.750
200	\$ 37.000
400	\$ 74.000
800	\$ 148.000
1600	\$ 296.000

*Tablo 3. Yüksek sürü tank Somatik Hücre Sayısı ile birliktelik gösteren enfeksiyon prevalansı ve süt üretimindeki kayıplar (Biggs, 2009)

STSHS (10 ³ /ml)	Sürüdeki Enfeksiyon Prevalansı (%)	Süt Üretim Kaybı (%)
200	5	0
300	10	2.5
400	15	5.0
500	20	7.5
1000	35	20
1500	50	32.5

NARENCİYE ÜRETİMİNDE DEVLET POLİTİKASININ YERİ

Sami DAYIOĞLU

Güzelyurt - Lefke Narenciye Üreticileri Birliği Başkanı

Kuzey Kıbrıs'ın ekonomisinde tarım sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Ülke üretiminde ve ihracatında narenciye ülkemizde birinci sırayı almaktadır. Narenciye sektörü ortalama olarak ülkemize yılda 31 milyon dolar kazandırmaktadır. Ürün, üreticisi, çalışanı, kesim ekibi, kamyoncusu ve ihracatçısıyla genel anlamda katma değer olarak 80 milyon TL katma değere sahiptir.

Bu bilgileri verdikten sonra Güzelyurt - Lefke Narenciye Üreticileri Birliği olarak bizim bu gün işleyeceğimiz konular; (1) bu sektör içerisinde ülkemizde bulunan türler ve (2) narenciye sektörüne verilen teşviklerin verilme tarzı ile ilgili olacaktır.

1. Aşağıda sunulan ülkemizdeki narenciye türleri sadece ihracat yapabileceğimiz miktardaki narenciye türleridir. Bunun yanında iç piyasa için üretilen fakat ihracat kapasitesi olmayan diğer türlerimizde bulunmaktadır. Bunlar; greylift (beyaz), limon (dikenli), Yafa portakalı, Mandora ve Valensiya portakalıdır.

Mevsimsel olarak geçmişte ihracat Ekim ayında başlar Nisan ayına kadar devam eden bir süreye yayılırdı ve ortalama olarak 6-7 aylık bir süreye tekamül ederdi. Günümüzde ise belirttiğim bu zaman süreci sadece 3-4 ay ile kısıtlanmıştır. Bu süre, dikkat edilmediği takdirde daha da kısalmıştır.

İşte bu bağlamda daha da kısaltırsak, narenciyenin başta belirttiğim rakamları bu ülkeye ne döviz olarak getiri sağlar ne de katma değer olarak.

Bu nedenleri göz önünde bulundurarak geçmiş hükümet ve şimdiki hükümet dönemindeki duyarlı ziraat mühendisleri arkadaşlar bazı çalışmalar içerisinde girmişlerdir. Onlara da huzurunuzda üreticilerim adına teşekkürü bir borç bilirim. Bu üretici açısından sevindirici olsada yeterli değildir.

Üreticinin esas beklentisi bir devlet politikasının oluşması ve bu bağlamda devletin ilgili birimlerinin dünya piyasalarında geçerli türleri takip etme ve uygulamada yol gösterici olmasıdır. Fakat üzülerek söylüyorum ki böyle bir devlet politikası maalesef uygulanmamaktadır.

Uygulanma tarzı bize göre nasıl olmalıdır? Tabii ki bu tarz yeni fikirlerle de desteklenebilir. Bölgesel olarak türleri ayırma toprak yapısı ve diğer ilgili önlemler göz önüne alındıktan sonra, bahsedilen bölgede sadece uygun olan türün üretimine izin verilmelidir.

Böyle bir uygulamada üretici ürününün geleceğinin ne olacağını bilecek, böylelikle ürünü satmama endişesi ortadan kalkacaktır.

İşte bu bağlamda erken ürünlerin ve geç ürünlerin yanında kolay soyulabilen ürünlerinde araştırılıp üreticinin bu konuda yönlendirilmesi gerekmektedir.

Böyle yapıldığı takdirde üretim, paketleme ve ihracat zaman süremiz 9 ay gibi daha uzun bir süreye yayılır ve devletten istihdam bekleyen insan sayısı düşer. Ayrıca, fabrikalar daha verimli çalışır ve en önemlisi bu gün adanın en fazla göç veren bölgesi konumunda olan Güzelyurt İlçesi ki milletvekili sayısı 7' den 6' ya düşmüştür gelişebilir. Bize göre bu yöntem uygulanırsa bölgeye ve devlete gelecek olan katma değer başta belirttiğim rakamlardan çok daha fazla olur.

2. Teşvik primlerinin verilme tarzı ve zamanlaması üretici açısından çok büyük önem taşımaktadır. Primlerin zamanında verilmesi, narenciyenin bakımı ve dolayısıyla ürün kalitesini etkilediğinden, önem taşımaktadır.

Esas adı "Teşvik primi" olan bu devlet katkısının halk ağzıyla telaffuzu ise "Doğrudan Gelir Desteği" olarak anılmaktadır. Bu da bize göre kullanılan yanlış bir tabirdir. Nedeni ise gelirin teşvik edici olamamasıdır.

Bize göre teşvik priminin zamanında verilmesi için bütçeleşmesi ve zam periyotlarının belirlenmesi gerekir ki söz konusu periyotlar belirlenmiştir. Bütçeleşmediği takdirde geçmiş zamanlarda olduğu gibi bu yılda üretici bu teşviki bölük pörçük alır ve amaçlandığı şekilde kullanamaz. 2011 yılı teşvikinin sadece dörtte biri ödemiştir. Bu da dönüm başına 40 TL'dir. Toplam da ödenecek miktar ise 160 TL olup Kasım ayına kadar ödenen miktar belirttiğim gibi 40 TL'dir. Geriye kalan miktarın 2011 yılı içerisinde ödeneceği de meçhuldür.

Değerli arkadaşlar; her üretici piyasamıza dönüm başına ortalama olarak 1.900 TL para harcamaktadır. Üretici sayısı ise ortalama olarak 3.000 civarında olup 40.000 ile 45.000 dönüm narenciye bakım görmektedir. Bu da 80 milyon TL'ye tekabül etmektedir.

İşte üreticinin aldığı 160 TL karşılığında üretici 1.900 TL vermektedir. Üreticinin aldığı toplam devlet teşviki ise 7 milyon TL civarındadır ama üretici bu verilen devlet teşvikinin 11 kat fazlasını geri vermektedir.

Bu bilgileri sizlere vermemin nedeni ise Avrupa Birliği ülkeleri ile bir karşılaştırma yapmak içindir. Bugün Avrupa Birliği normlarında teşvikler direkt üreticiye verilmektedir. AB'nin 2010 yılında yayınladığı Common Agricultural Policy'de teşviklerin 2020 yılına kadar sadece üreticiye verilmesi konu edilmektedir.

K.K.T.C.'de yapılan uygulamada ise ihracatçıya üreticiden çok daha fazla teşvik verilmekte ve bu da üreticiye yansımamaktadır.

İhracatçıya verilen teşvik miktarı sadece 24 kişiye 12 milyon TL civarındadır. Bu miktar 11 Kasım 2011 tarihli Kıbrıs gazetesinde yayınlanmıştır. Bizim yaptığımız araştırmaya göre esas rakam 23 milyon TL civarındadır.

23 milyon TL üreticiye verildiği takdirde ki bu da dönüm başına ortalama olarak 500 TL tutarındadır ve aldığı 160 TL teşviği ilave ettiğimizde üreticiye verilen teşvik 660 TL olur.

İşte bu bağlamda üretici daha kaliteli ürün çıkarmak için şimdi olduğundan daha da azimli bir şekilde çalışır ve ekonomiye çok daha fazla katkısı olur.

Bunu önerirken K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'ndan da denetim yapmasını istiyoruz. Bizler Güzelyurt - Lefke Narenciye Üreticileri Birliği olarak denetimleri kolaylaştırmak adına her türlü yardıma hazırız.

Teşviklerin dönüm başına değil kaliteli ürün üreten üretici adına verilmesini de bu vesileyle öneriyoruz.

Kaliteli ürün temin etmek amacıyla, teşvikin verilmemesi için bazı gerekçeler de sıralanabilir, örneğin sayılabilir olması gibi. Bu gibi gerekçeler geçerli olmamakla birlikte kontrollerinin yapılabileceği düşüncesindeyiz.

Bizleri sabırla dinlediğinizden dolayı sizlere teşekkür eder saygılar sunarım.

ÖZELDE NARENCİYE, GENELDE K.K.T.C. TARIMININ PROBLEMLERİNE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Turgut AKÇIN

Kuzey Kıbrıs Narenciye Üreticileri Birliği Başkanı

Bugün narenciye denince akla Güzelyurt ve Lefke bölgesi gelmektedir. Bir zamanlar Magosa yafası ile, Girne limonu ile, Güzelyurt Valensiya portakalı ve greyfurtu ile Lefke ise hoş kokulu yine yafası ile anılmakta idi. 1974-1985' lere kadar bu oluşum devam etti. Bazı bölgelerde tuzlanma yavaş yavaş kendini hissettirmeye başladı. İlk zamanlar Magosa ve Güzelyurt' un deniz sahiline yakın bölgelerde ağaçlar yaprak dökerek, ancak Magosa' da yafa türü portakallar tuza daha az dayanıklı olduğu için kurumalar başladı. Magosa tamamen narenciyeden vazgeçti, istisnalar hariç. Ancak D.A.Ü. nün açılması ile Magosa, turunçgil ziraatından tamamen vazgeçti; sera ve diğer sebze üretimine geçti. Küçük alanlardan daha çok kazanç elde etme yolunu seçti. Üniversitenin kurulması hem Magosa'ya hem de köylerinde yaşayan insanlara iş imkanı, hatta diğer kazalarda yaşayan insanlara da iş imkanı doğmuştur. Magosa' ya adanın her tarafından göç başlamıştır. Nüfus birdenbire ikiye hatta üçe katlanmıştır. Bu nedenle narenciyenin kuruması kendilerine hiç ama hiç tesir etmemiştir. Magosa'ya gelen öğrencilerden dolayı yatırımlar olmuş, esnaf alışverişlerinden memnun bir hal almış, kiralar ve arazi değerleri yükselmiştir. Magosa' ya yakın köylerde her şeyin değeri yükselmiştir. Üretilen her şeyin de geniş bir tüketicisi olduğundan üreticiler de durumdan memnundur.

Girne'ye gelince durum onlar için de aynı. Hem turizm, hem de üniversitelerin olması arazi fiyatlarının değerini astronomik fiyatlara yükseltti. Herkes turizm şehri Girne'ye akın etti. Moda haline gelen Girne'den yazlık ev almak için akın akın

Girne'ye adanın her tarafından göç etmeye başlamışlar. Bunun için de limon yerine arsa satmayı tercih ettikleri görülmüştür. Büyük otellerin yapılması ile de diğer bölgelerden iş bulmak için Girne'ye yerleşmeye giden çoktur. Güzelyurt bölgesinden emekli olan tüm üst düzey yöneticilerin Girne'ye göç ettikleri bilinmektedir. Gelmiş geçmiş hükümetler de, bugüne kadar her türlü yatırımları da Lefkoşa, Magosa ve Girne'ye yapmışlardır. Bunu görmemek saflık olur. Güzelyurt'a gelince hep diken üstüne oturtulmuştur. Verildi veriliyor derken, bu güne kadar hep böyle geçti. Bu iş 1974 den 2011 yılına kadar hep böyle süregeldi. Ne devlet, ne de burada yaşayanlar yatırım yapmadılar. Zaten diken üzerinde oturursanız büyük yatırım yapamazsınız.

Annan planından sonra Lefkoşa ve diğer kazalarda arazilerin değerinin üç dört katına çıkması ile Güzelyurtlu da zorunlu olarak en az ev yapımı için Güzelyurt'ta kendi tarlasında yatırım yapma durumunda kalmıştır. Oysa Güzelyurt'ta yerleşen ve hemen hemen tüm yerleşenlerin güneyden geldiği ve tümünün de eşdeğer sahibi oldukları bilinen bir gerçektir. Öyle olduğu halde devletin hiç yatırım yapmaması bizce düşündürücüdür. Güzelyurt devamlı göç veren ve büyük bir kitlenin Rum tarafına işe gitmesi, bir kısım insanın da Lefkoşa ve Girne'ye işe gitmesi, Güzelyurtlu'nun acınacak durumunu yansıtmaktadır.

Narenciyeye gelince, ada genelinde 75 bin dönümden 35 bin- 40 bin dönüme, 200 bin tonlardan 100 bin tonlara gerilemiş durumdayız. Bunda tuzlanmanın en büyük etken olduğu bilinmektedir. 2001'den başlayarak tüm Güzelyurt bölgesi damla sulamaya geçmiştir. T.C. yardım heyetinin proje ve katkıları ve üreticimizin de bu projeye % 50 nakit katkıları ile proje hayata geçirilmiştir. Tüm Güzelyurt'da üç yıl içerisinde istisnalar hariç damla sulama projesi tamamlanmıştır. Eğer bu projeye hayata geçirilmemiş olsaydı, azalan sular nedeni ile bahçelerin tümüne yakını kurumuş olacaktı. Bilinçsiz su çekimi, nüfusumuzun aşırı çoğalması, yağışların azalması ile yeraltı sularımızın azalması, Lefkoşa ve Magosa'ya su verilmesi, 1974'de su çekimi yıllık sekiz milyon tondan 25 milyon tona çıkması, Güzelyurt aküferinin S.O.S. verir duruma getirmiştir. Bu duruma ilgililer seyirci kalmış, hatta 2011 yılında 20- 25 kadar yeni kuyu açılmasına izin verilmiştir. Oysa yeraltı suları devletin olup kontrol ve eşitlik sağlama devletin elindedir. Ancak gelmiş geçmiş hükümetler kişilere rant sağlamak, su satıp para kazanmaları için hep göz yummuştur. Bu nedenlerle Güzelyurt aküferi bitirilmiştir. Oysa hükümetlerin eşitliği ve adaleti sağlamak görevleridir. Planlı ekim dikim olmadığı için gün gelir sebzeleri çöpe atarız. Belli sebzeler bütün bir mevsim para etmemektedir. Üretici yaptığı masrafları, patlıcan, domates, marul ve diğer sebzelerde olduğu gibi, karşılayamamaktadır. Oysa planlı izne tabi bir dikim olsaydı, üretilen tüm ürün normal şartlarda tüketilebilirdi. Bu durumda hem üretici para kazanacak ve zarar etmeyecekti. Hem de su tasarrufu sağlanmış olacaktı.

Narenciyede de durum aynıdır. Şimdiye kadar hiçbir planlama olmamıştır. Zaman zaman bilimsel hiçbir dayanağı olmayan bazı projeler yürürlüğe konulmuş. Gençleştirme ve tür değişikliği adı altında tüm greyfurtumuzu kestik ve mandoraya aşıladık. Şimdi greyfurt aranmaktadır. Oysa bir narenciye politikamız olmuş olsaydı ve planlama yapılmış olsaydı, hasat sezonunu uzatacak, hem de çeşit zenginliğimizi koruyacaktık. Örneğin: Ülkemizin iç tüketim ihtiyacı hesaplanarak, ihtiyaçlar tespit edilecekti. İhracata yönelik kaç dönüm ve kaç ton Valensiya, Klementin, Yafa, Greyfurt, Mandora gerektiği tespit edilecekti. Elimizde bulunan çeşitlerden satışta zorlanan çeşit veya çeşitlere daha çok destek verip, bu çeşitlerin korunması gerekirdi. Ayrıca dış dünyanın talep ettiği yeni çeşitleri getirip çeşit zenginliğimizi çoğaltmamız gerekirdi. Oysa biz greyfurt ve Yafa portakalını kesip tükettik. Yafa yalnız Lefke bölgesinde kalmıştır. Yafa hem iç hem de dış pazarda aranan bir çeşittir.

Güzelyurt halkını Güzelyurt'ta tutmak ve göçü önlemek istiyorsak mevcut narenciyenin korunması, hatta izne tabi olarak ihtiyaç duyulacak yeni çeşitlerin getirilip az bir miktar dikilmesi gerekmektedir.

1. Tuzlanmış kuyuların harita üzerinde tespit edilip işaretlenmesi, bu kuyulardan su alan üreticilere önerilecek yeni çeşit ürün ekim ve dikimine geçerken narenciyeden olacak kayıplarının tazmin edilmesi
2. Narenciyede çeşit zenginliğimizi korumamız ve yeni çeşitlerle daha zengin hale getirmemiz için kalan greyfurt, limon ve Yafa plantasyonlarının koruma altına alınması, yeni çeşitlerle sezonun uzatılması.
3. K.K.T.C.'nin en çok döviz getiren sarı altın narenciye alanlarının tuzlanma nedeni ile her yıl küçülmesinin önlenmesi. Gerekirse denizden su arıtılarak mevcut bahçelerin elde kalmaları sağlanmalı
4. Yeraltı sularının ve sulama birliklerinin günün koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ve adaletli su dağıtımının sağlanması. Kuyulara sayaç takılması.
5. Sebze ekim ve dikimi izne tabi olmalı ve Ada ihtiyaçları hesaplanarak ekim ve dikim kontrol altına alınmalı.
6. Her gün büyük kâr sağlayan yeni yeni içme suyu dolmuş tesisleri devreye girmektedir. Tankerlerle su taşıma korkunç boyutlara ulaşmıştır. Taşıma su ile Lefkoşa'ya bahçeler kurulmaktadır. Su ticareti yapanlara hükümetçe kredi sağlanıp denizden içme suyu arıtma tesisi kurmaları sağlanmalı
7. Aşırı çekim nedeni ile Güzelyurt aküferi S.O.S. vermektedir. Kuyuların büyük bir kısmı dipten çektiği için mantar nedeni ile sulamalarda sorun yaşanmaya başlanmıştır.
8. Su tasarrufu için on senesini tamamlayan damla sulama lastikleri bir proje altında yenilenmelerinin sağlanması.
9. Sulamada kullanılan elektriğin anavatandaki fiyatlara çekilmesinin sağlanması.
10. Güzelyurt bölgesinde sulama suyunun 85 kuruş ile 120 kuruş civarında olması. Denizden bu maksat için arıtılacak suyun daha ucuza mal olacağı görülmekte-

- dir. Arıtılacak su ile narenciye alanlarını genişletmek imkânı da sağlanmış olacaktır.
11. Narenciye ve diğer tarım kesimlerine verilecek destek gününde ödenmeli ve günün koşullarına göre girdi maliyetleri hesaplanarak ayarlanmalı. Örneğin: 2007 yılında vergisiz olan mazot bugünkü koşullarda vergilidir. 1700 TL' den 2.700 TL' lere yükselmiştir.
 12. Tarım daireleri yeniden düzenlenip İngiliz ve Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde olduğu gibi bir program dahilinde en az ayda bir veya iki defa köyleri ziyaret edip, köylünün sorunlarını yerinde tespit etmek ve ay sonunda bir rapor halinde Genel Müdürlüğe gönderilmesi, köylü ile iç içe olup sorunlara kısa sürede çare olması gerekmektedir.
 13. Ülkemizde fare popülasyonunda büyük artışlar olmuş ve zararlar da o nispete artmıştır. Narenciye ve Harnup ağaçlarına büyük zararlar verdikleri, sulama hortumlarını param parça ettikleri görülmektedir. (Hükümet) Tarım Dairesi fare zehrini ihtiyaca cevap verecek oranda üretmediği, ihtiyaca cevap verecek oranda üretip, Ada genelinde bir kampanya başlatmasını talep ederiz.
 14. Tarımda ve narenciyede gecikmeden kısa, orta ve uzun vadeli bir plan yapılması görüşünderiz.
 15. Bu ülkenin kalkınmasını hep turizme bağlamak doğru değildir. Tarımla beraber yürümeyen ve ithal sebze ve meyve ile beslenecek bir turizmden gelecek gelirler hep başka ülkelere yarayacaktır. Elde edilecek paraların ithal ürünlere gidecektir.
 16. Ülkemizin kalkınması için tarımda köylüyü köyünde tutmak, küçük üreticinin geçimini topraktan sağlayabilmesi ve yaşam koşullarını yükseltmek için daha çok destek verilmesi gerekir. Bizde de destek verilmekte, ancak gününde ödenmeyen destek, destek olmaktan çıkar ve hiçbir kıymeti yoktur.
 17. Yaşanan diğer sorunlar yanında, kesim işçiliğinde büyük sorunlar yaşanmaktadır. 2011 yılında sezon Haziran ayı ortalarına kadar sürmüş ve Akdeniz meyve sineği zararından dolayı ihracatta sorunlar yaşanmıştı. Bu sorunun çözümü için gerekirse üçüncü ülkelerden kesim işçisi getirilmesi için şimdiden hazırlıklı olmamız gerekir. Bu konuda hükümet yetkililerinin de gerekli çalışmaları yapmalarını talep etmekteyiz.
 18. Üretimde en büyük maliyet elektriktir. Telefon hatlarında olduğu gibi, bizdeki fiyatlardan çok ucuz olan elektriğin Türkiye'den boru ile Ada'ya getirilmesinin sağlanması çok önemlidir. Bugün itibarı ile Türkiye'de elektrik meskenlerde 23 Krş/ Kws, tarımda ise 15-17 Krş/ Kws iken K.K.T.C. tarımında 29 Krş/ Kws' e çıkmaktadır. Bu da üretime büyük darbe vurmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz hususlar göz önünde tutulup gereken tedbirler zamanında ve yerinde alınırsa, hem narenciye hem de diğer tarım kesimlerinin de düzlüğe çıkmasını ve kendi ayakları üzerinde durmasını sağlamış olacaktır.

ADA EKONOMİSİ SEMPOZYUMLARI "TARIM SEKTÖRÜNÜN K.K.T.C. EKONOMİSİNE KATKISI" 18 Kasım 2011 Lefkoşa / K.K.T.C. SONUÇ BİLDİRİSİ

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği'nin "Ada Ekonomisi Sempozyumları" çerçevesinde düzenlediği "Tarım Sektörünün K.K.T.C. Ekonomisine Katkısı" konulu sempozyum 18 Kasım 2011 Lefkoşa'da gerçekleştirilmiştir.

Sempozyumun açılış konuşmaları K.K.T.C. Başbakanı İrsen Küçük, K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanı Ali Çetin Amcaoğlu ile Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Hikmet Eren tarafından yapılmıştır.

Sempozyuma;

- K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı,
Tarım Dairesi,
Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü,
Hayvancılık Dairesi,
Veteriner Dairesi,
- Lefke Avrupa Üniversitesi Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi,
- Yakın Doğu Üniversitesi Veteriner Fakültesi,
- Kıbrıs Türk Sanayi Odası,
- Kuzey Kıbrıs Narenciye Üreticileri Birliği,
- Güzelyurt-Lefke Narenciye Üreticileri Birliği,
- Kıbrıs Türk Narenciye Üreticileri Birliği,

- Kıbrıs Türk Narenciye İhracatçıları Birliği,
- Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği,
- Patates Üreticileri Birliği,
- Akdeniz Narenciye İhracatçıları Birliği,
- Zeytin ve Zeytin yağı Üreticileri Birliği,
- Hayvancılar ve Yetiştiriciler Birliği,
- Kuzey Kıbrıs Arıcılar Birliği,
- Kıbrıs Türk Veteriner Hekimler Sendikası, sundukları bildiriler ile katkıda bulunmuşlardır.

Sempozyumda, "Bilimsel Üretim Süreci ve K.K.T.C. Ekonomisi" iki ayrı oturumda; "Hayvansal Üretim Süreci ve Tarıma Dayalı Sanayi" ise bir oturumda farklı yönleriyle değerlendirilmiştir.

Ulusal düzeyde gerçekleştirilen sempozyum kapsamında Kuzey Kıbrıs tarım ve hayvancılık sektörü ile ilgili güncel durumu tespiti ve K.K.T.C. ekonomisine katkısı teorik düzeyde ortaya konulmuştur. İlgili güncel gelişmeler kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Sempozyumda, gelişmekte olan K.K.T.C. ekonomisinin tarım ve hayvancılık sektörüne yapıcı, yön verici ve vizyon geliştirici bir etki yapması ümidiyle aşağıda belirtilen kararlar alınarak kamuoyuna saygı ile duyurulmuştur.

1. Ülkede yetersiz seviyede bulunan su sebebiyle kuru tarım niteliğinde yürütülen zirai faaliyetler, inşa edilecek su boru hattı ile 2014 yılında Türkiye'den gelmesi planlanan suyun özelde Kuzey Kıbrıs genelinde ise Kıbrıs Adası'nın tarım sektörüne kazandırılmasıyla çok daha verimli şekilde yapılacaktır.
2. Bitkisel üretim sürecinde özellikle narenciye üretimi ve ihracatının geliştirilmesi amacıyla modern bir kooperatifçilik sisteminin hayata geçirilmesi ve verilen teşvik primlerinin ihtiyaca göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
3. Narenciye üretiminde faaliyet gösteren üretici birliklerinin tek bir çatı altında toplanması üretim ve ihracat sürecinde daha güçlü bir narenciye sektörü yaratacaktır.
4. Tarımsal üretim faaliyetlerinde kullanılan enerji fiyatlarının üreticinin imkan ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi üreticinin daha yüksek miktarda üretim yaparak ekonomiye katkısını artırmasını sağlayacaktır.
5. Toplam kalite yönetim sisteminin uygulanması, dünya standartlarında kaliteli üretim yapılması için belirleyici rol oynayacaktır.
6. Üniversiteler bünyesindeki akademik birimler ile koordineli bir şekilde AR-GE faaliyetleri yapılarak bir Tarım Tekno kenti kurulması Kuzey Kıbrıs tarımsal üretiminin Avrupa Birliği normlarına uygun hale getirilmesinde ilave katkı ortaya koyacaktır.
7. Stratejik öneme sahip kolza üretiminin teşvik edilmesi Kuzey Kıbrıs tarımsal üretiminin çeşitlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

8. Organik üretime uygun tarım toprağı bulunan K.K.T.C'de ciddi bir ihracat potansiyeli bulunan enginar üretimi ile seracılık faaliyetlerinin geliştirilmesi tarımsal ekonominin gelişimine katkı sağlayacaktır.
9. Tarıma dayalı üretim ve ihracat sürecindeki istatistiki bilgilerin güncel ve en doğru şekilde tespit edilerek raporlanması, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin güvenilirliğini yerli ve yabancı kurum ve kuruluşlar nezdinde artıracak stratejik bir konudur.
10. Turizm faaliyetlerinde kullanılan yerli tarımsal ürün çeşitlerinin payının artırılması tarımsal ekonominin turizm ile paralel olarak büyümesinde önemli yer tutacaktır.
11. Verimli küçük ve büyük baş hayvancılık ile birlikte kanatlı hayvan yetiştiriciliği, arıcılık ve balıkçılığın, ülke genelinde tesis edilmesinde kamu ve özel sektöre ait kurum ve kuruluşlar ile ülkedeki tek veteriner eğitim kurumu olan Yakın Doğu Üniversitesi Veteriner Fakültesi arasında araştırma ve geliştirme konularında işbirliğine gidilmesi önemli yer tutmaktadır.
12. Çiftlikten sofraya gıda güvenliğinin sağlanmasında veteriner hekimin rolünün artırılması ve etkinleştirilmesi hayvancılığın öncelikli konusu haline getirilmelidir.
13. Dünya standartlarında süt üretiminin sağlanması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.
14. Hayvancılık faaliyetleri çerçevesinde başlatılmış olan ve devam eden altyapı çalışmalarının bir an önce sonuçlandırılması hayvancılık faaliyetlerini daha verimli hale getirecektir.
15. Arıcılık üreticilerinin kayıt altına alınması kaliteli bal üretiminin artırılması için yol gösterici olacaktır.
16. Avrupa Birliği mevzuatı doğrultusunda yapılan gıda ve yem yasasının süratle yasalara hayata geçirilmesi uluslararası normlara uyum sürecini hızlandıracaktır.
17. Ülke hayvancılığında küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin öncelikli olarak teşvik edilmesi ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır.

TARIM SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI LEFKOŞA'DA TARTIŞILDI

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği'nin "Ada Ekonomisi Sempozyumları" kapsamında düzenlediği "Tarım Sektörünün K.K.T.C. Ekonomisine Katkısı" konulu sempozyum K.K.T.C. Başbakanı İrsen Küçük'ün katılımıyla 18 Kasım 2011 tarihinde Lefkoşa'da gerçekleştirildi.

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği'nin "Ada Ekonomisi Sempozyumları" kapsamında düzenlediği "Tarım Sektörünün K.K.T.C. Ekonomisine Katkısı" konulu sempozyum Lefkoşa'da gerçekleştirildi.

Sempozyumun açılış konuşmaları K.K.T.C. Başbakanı İrsen Küçük, K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanı Ali Çetin Amcaoğlu ile Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Hikmet Eren tarafından yapıldı.

Sempozyumda, üç farklı oturumda tarım sektörü ve sektörün K.K.T.C. ekonomisine katkıları farklı yönleriyle değerlendirildi.

İrsen KÜÇÜK

K.K.T.C. Başbakanı İrsen Küçük açılış konuşmasında, 1976'da çok partili seçimlerde oluşan ilk hükümetin tarım bakanı olduğunu ifade ederek, o tarihte tarımın ülkede lokomotif sektör olma kararının alındığını söyledi.

Küçük, tarımın her yönüyle tartışılacağı böyle bir sempozyumu düzenleyenlere teşekkür ederek, tarımın lokomotif sektör ilan edilmesinin ardından uzun yıllar 180 bin ton narenciye, 30 bin ton patatesle 40 bin baş canlı hayvan ihracatı yapıldığını anlatarak, iklim ve insan bilgisinin havancılığın iyi yapılmasına neden olduğunu belirtti.

İrsen Küçük, tarımın önemli bir sektör olduğunu, Kıbrıs'ta ekonomiye tarih boyunca önemli katkı yaptığını, sömürge döneminde Ada'nın hayvan ihracatından birincilikleri olduğunu belirterek, "Bunun nedeni tarımın uzun yıllar ülke ekonomisinin lokomotif olmasıdır" dedi.

Küçük, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıslı Türklerin Adadaki yüzde 30'luk toprağının üzerine kurulduğunu ifade ederek, 1983'de kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin temelinde ağırlıklı olarak çiftçi ve hayvancının olduğunu hatırlattı.

Başbakan İrsen Küçük, kendinin ilk Tarım Bakanı olduğu hükümette lokomotif sektör tarım olarak ilan edilirken, gelişmelere bağlı olarak turizm ve eğitimin birinci sektör olacağını bildiklerini, bugün de bu süreci yaşadıklarını söyledi.

Küçük, gelişmelere bağlı olarak eğitim ve turizmin ekonominin lokomotif olmasının doğal olduğunu ifade ederek, hükümetin hedefi olan 47 bin öğrencinin 40 bininin yabancı olduğunu ve bunların 9 ay ülkede üretilen tarım ürünlerini tükettiğini belirtti.

Hükümetin aldığı önlemler nedeniyle turizmin 1974'ten sonra ilk kez bu kadar başarılı bir sezon geçirdiğini anlatan Küçük, ülkede tarım ve hayvancılığın bundan sonraki yıllarda da ufkunun açık olacağını söyledi.

"Biz hayvancılıkta başarılıyız" diyen Küçük, Türkiye'den Mart 2014'de gelecek suyun yan yana barış içinde yaşamak istedikleri Rumlar için de düşünüldüğünü, o nedenle bu suya "Barış Suyu" adını verdiklerini kaydetti.

Küçük, yılda 75 milyon metre küp suyun 35 bininin içme ve kullanımda kullanılacağını, bu yönüyle suyun gelişinin tarihsel bir dönüm noktası olduğunu anlatarak, geriye kalan 40 milyon metre küp suyun tarımda kullanılmasıyla halen 90 bin dönüm olan sulu tarım arazisine 100 bin dönümün daha eklenmesi anlamına geldiğini söyledi.

Küçük, istemeleri halinde Türkiye'den gelecek suyun Güney Kıbrıs'a da verileceğini belirterek, talep üzerine elektrik verilmesini örnek gösterdi.

Türkiye'den gelecek suya hayvan yemi üretiminde kullanılacak 10 milyon metre küp artırılmış suyun da eklenmesiyle ülkenin çehresinin değişeceğini anlatan Küçük, gelecek suyun kullanımıyla Güzelyurt aküferindeki tuzlanmanın da duracağını belirtti.

Ali Çetin AMCAOĞLU

K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanı Ali Çetin Amcaoğlu ise konuşmasında, olası açlık tehlikesi nedeniyle dünya genelinde tarımsal üretime ihtiyacın her geçen gün arttığına işaret ederek, dünya genelinde tarım politikaları geliştirildiğine işaret etti.

Amcaoğlu, hükümetin göreve geldiği günden itibaren tarıma özel önem verdiğini, tarımla ilgili tüm projelere eski bir tarım bakanı olan Başbakan Küçük'ün sıcak baktığını ve gerekli kaynağı yarattığını anlatarak, K.K.T.C.'nin bu yönüyle şanslı olduğunu söyledi.

Amcaoğlu, tarımsal alana verilen desteğin sürekli arttığını ifade ederek, bu konuda görev alan herkesin daha fazla çalışmasının kaçınılmaz olduğunu kaydetti.

Ali Çetin Amcaoğlu, Türkiye'den 2014 Mart itibarıyla gelecek suyun kullanımı konusunda 7 Temmuz 2011'den itibaren planlana faaliyetlerini başlattıklarını, bu çerçevede neyin nerede ne kadar üretileceğini tespitinin yapıldığını, yapılmaya devam ettiğini söyledi.

Amcaoğlu, su projesinin gerçekleşmesinin ülke tarımı ve hayvancılığı, dolayısıyla ekonomisi için önemli bir gelişme olduğunu anlatarak, Türkiye'den gelen suyun Barış Suyu olması dileğinde bulundu.

Hikmet EREN

Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Hikmet Eren de, merkezi Ankara'da bulunan Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği'nin düzenlediği bu etkinliğin Türkiye'den gelecek su öncesinde önemli olduğunu söyledi.

Eren, K.K.T.C.'nin yüzde 57'sinin tarıma elverişli alan olduğunu, buraların sulanmasıyla kirlenmemiş bu topraklarda organik tarımın rahatlıkla yapılabileceğini belirtti.

Eren, sempozyumda çıkan sonuçların herhangi bir kurum üzerinde yaptırım gücünün söz konusu olmayacağını, bu sonuçların ileride yapılacak uluslararası çalışmalara kaynak oluşturacağını kaydetti.

Türkiye'den Mart 2014'de gelecek suyun ülkedeki tarım ve hayvancılığa maddi-manevi katkı yapacağını ifade eden Eren, bu konunun şimdiden planlanmasının önemli olduğunu belirterek, sempozyumun düzenlenmesine katkı yapan herkese teşekkür etti.

Bundan sonraki süreçte sempozyum serisini turizm, bankacılık gibi ekonominin itici sektörleri ile devam ettirmeyi planladıklarını vurgulayan Eren, bu kapsamda tüm ilgililerin destek ve teşviklerini beklediklerini belirtti.

Sempozyumun "Bilimsel Üretim Süreci ve K.K.T.C. Ekonomisi" iki ayrı oturumda; "Hayvansal Üretim Süreci ve Tarıma Dayalı Sanayi" ise bir oturumda değerlendirildi.

Daha sonra sempozyum sonuç bildirisini kamuoyu ile paylaşıldı.

ADA EKONOMİSİ SEMPOZYUMLARI
"TARIM SEKTÖRÜNÜN K.K.T.C. EKONOMİSİNE KATKISI"
18 Kasım 2011 / LEFKOŞA

10.00-10.30 Açış ve Protokol Konuşmaları
Hikmet EREN / Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği Başkanı
Ali Çetin AMCAOĞLU / K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanı
İrsen KÜÇÜK / K.K.T.C. Başbakanı

10.30-10.45 Kahve Molası

10.45-13.00 I. Oturum: Bitkisel Üretim Süreci ve K.K.T.C. Ekonomisi

Başkan: Hikmet EREN / Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği Başkanı
Prof. Dr. Kazım ABAK / LAÜ Tarım Bilimleri Teknolojileri Fakültesi Dekanı
Ali GÖKSU / K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Tarım Dairesi Müdürü
Turgut AKÇIN / Kuzey Kıbrıs Narenciye Üreticileri Birliği Başkanı
Sami DAYIOĞLU / Güzelyurt-Lefke Narenciye Üreticileri Birliği Başkanı
Ali ALİOĞLU / Kıbrıs Türk Narenciye Üreticileri Birliği Başkanı
Gökhan SARAÇ / Kıbrıs Türk Narenciye İhracatçıları Birliği Başkanı

13.00- 13.30 Öğle Arası

13.30-16.00 II. Oturum: Bitkisel Üretim Süreci ve K.K.T.C. Ekonomisi

Başkan: Prof. Dr. Kazım ABAK / LAÜ Tarım Bilimleri Teknolojileri Fakültesi Dekanı
Ercan AKERZURUMLU / K.K.T.C. Tarım Bakanlığı Tarımsal Arşt. Enst. Müdürü
Alican KABAĞCI / Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği Başkanı
Ahmet YEŞİLADA / Patates Üreticileri Birliği Başkanı
İrfan ÇELİK / Zeytin ve Zeytin Yağı Üreticileri Birliği Başkanı
Mehmet BİCEN / Doğancı Üreticiler Birliği Başkanı
Gürsel SEKMEN / Akdeniz Narenciye İhracatçıları Birliği Genel Sekreteri

16.00-16.30 Kahve Molası

16.30-19.00 III. Oturum: Hayvansal Üretim Süreci ve Tarıma Dayalı Sanayi

Başkan: Prof. Dr. Ömer Memduh ESENDAL / YDÜ Veteriner Fakültesi Dekanı
Hüseyin HÜRKAL / K.K.T.C. Tarım Bakanlığı Hayvancılık Dairesi Müdürü
Ali ÇIRALI / K.T.S.O. Başkanı
Mustafa NAIMOĞULLARI / Hayvancılar Birliği Başkanı
Dr.Osman ERGENE/ YDÜ Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi
Eriş ÇOBAN / Arıcular Birliği Başkanı
Hüseyin ATABEN / K.K.T.C. Tarım Bakanlığı Veteriner Dairesi Müdürü
Can ÖZGEN / Kıbrıs Türk Veteriner Hekimler Sendikası Başkanı

18-19
KASIM 2011
LEFKOŞA

EkoAvrasya
AVRASYA EKONOMİK İLİŞKİLER DERNEĞİ
EURASIA ECONOMIC RELATIONS ASSOCIATION
АССОЦИАЦИЯ ЕВРАЗИЙСКИХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

İrsen KÜÇÜK
K.K.T.C. Başbakanı

Hikmet EREN
Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği Başkanı

Ali Çetin AMCAOĞLU
K.K.T.C. Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanı

